

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

Osallisuus sekä ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys Perhetyö Tomerassa asiakasperheiden näkökulmasta

Mira Hirsimäki

Opinnäytetyö
Marraskuu 2016
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

HIRSIMÄKI, MIRA:

Osallisuus sekä ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys Perhetyö Tomerassa asiakasperheiden näkökulmasta

Opinnäytetyö 94 sivua, joista liitteitä 5 sivua
Marraskuu 2016

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia osallisuutta sekä ratkaisu- ja voimavarakeskeisyyttä Lempäälän kunnan ehkäisevässä Perhetyö Tomerassa. Tarkastelun kohteeksi valittiin toiminnassa mukana olleiden alakouluikäisten lasten ja heidän vanhempiensa kokemukset palvelusta. Kokemusten avulla selvitettiin, miten perheet ovat osallisena perhetyön suunnittelussa ja toteutuksessa sekä miten ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys toteutuvat Perhetyö Tomerassa. Lisäksi opinnäytetyössä tutkittiin, mitä toimivia käytänteitä ja kehitettävää Tomeran perhetyössä on.

Opinnäytetyön teoreettisena viitekehyksenä ovat perhetyö, ennaltaehkäisevä perhetyö, osallisuus sekä ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys. Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluilla, joihin osallistui neljä perhettä. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä ja sen tekniikkana käytettiin teemoittelua.

Tutkimusaineistosta esiin nousi lasten oleminen perhetyön keskiössä. Lapsille esitettiin kysymyksiä, heitä kuunneltiin ja he pääsivät vaikuttamaan perhetyön suunnitteluun ja toteutukseen. Tulosten mukaan vanhempien rooli jäi kuitenkin pienemmäksi perhetyön toteutuksessa. Vanhempien toiveet saada käytännön vinkkejä ja neuvoja esimerkiksi auktoriteetin ja luottamuksen rakentamisesta jäivät pienemmälle huomiolle perhetyössä. Tuloksista kävi myös ilmi, että vanhemmat kaipaavat sosiaaliohjaajan tukea vanhemmuuden vahvistamiseen. Aineiston mukaan perhetyössä muun muassa järjestettiin koko perheen yhteistä toimintaa, suunniteltiin perheelle viikkokalenteri, selkiytettiin ja tiukennettiin perheen sääntöjä, vietettiin aikaa perheen lapsen tai lapsien kanssa sekä järjestettiin lapsille toimintaryhmiä. Lasten tapahtumia ja toimintaryhmiä toivottiin lisää. Lisäksi toivottiin vanhempien tai vanhempien ja lasten yhteisiä vertaistukiryhmiä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Perhetyö Tomeran ja perheiden yhdessä luomia tavoitteita tulisi tarkentaa, jotta vanhempien tuen tarpeet tulisivat selkeämmin esiin ja niihin pystyttäisiin aktiivisesti vastaamaan. Lisäksi perhetyössä tulisi jakaa enemmän palautetta sekä lasten että vanhempien toiminnasta. Vanhempaa kehumalla ja kannustamalla vahvistetaan vanhemman itseluottamusta ja varmuutta vanhempana.

Ehkäisevän perhetyön tarkoitusta tulisi myös tarkentaa, jotta se vastaa oikeanlaiseen avun tarpeeseen. Kun perheille ei ole tarjota intensiivisempää tukea, on riskinä, että ehkäisevä perhetyö lieventää ongelman seurauksia mutta ei ratkaise itse ongelmaa korjaavan tuen tarpeessa. Jatkotutkimuksena voisi olla moniammatillisuuden merkityksen tutkiminen Tomeran perhetyössä.

Asiasanat: perhetyö, ennaltaehkäisevä perhetyö, osallisuus, ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

HIRSIMÄKI, MIRA:

Clients` Experiences of Involvement and Solution-Focused and Resource-Oriented Methodology in Preventive Family Work Tomera

Bachelor's thesis 94 pages, appendices 5 pages
November 2016

The purpose was to study involvement and solution-focused and resource-oriented methodology in preventive Family work Tomera in the municipality of Lempäälä. The aims were to investigate how families were involved in planning and implementation in family work and how solution-focused and resource-oriented methodology were executed in Family work Tomera. In addition, functional practices and development needs in Family work Tomera were studied in the thesis.

The study was qualitative in nature and the data were collected through theme interviews of four families. The data were analyzed through content analysis by using thematizing.

The results indicated that children were in the center of the family work. Parents` hopes about to get practical tips and counsels for example creating authority and trust had lesser attention in family work. The results showed that parents did not get social counselor`s support to strengthen parenthood. Families also wanted more children`s events and activity groups and families peer support groups.

It seems that targets should be defined more accurately between Family work Tomera and families so that parents` support needs are clarified and social counselor is able to reply to them actively. In addition, more feedback should be distributed for parents and children about their actions.

Preventive family work`s purpose should also be defined so that it replies to the right kind of need of help. When families do not get intensive support, the risk in preventive family work is that, it mitigates the consequences of the problem but does not solve the problem itself in remedial need of help. The effects of multi-professional co-operation could be further studied in preventive family work Tomera.

Key words: family work, preventive family work, involvement, solution-focused and resource-oriented methodology

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	ENNALTAEHKÄISEVÄN PERHETYÖN TAUSTAA.....	8
2.1	Lait ennaltaehkäisevän perhetyön taustalla	8
2.2	Mitä on perhetyö?	12
2.2.1	Perhetyön lähtökohdat ja tehtävä	12
2.2.2	Ennaltaehkäisevä perhetyö.....	14
2.2.3	Ehkäisevä perhetyö Lempäälässä.....	16
3	OSALLISUUS.....	17
3.1	Osallisuus ja kuulluksi tuleminen	17
3.2	Lapsen ja perheen osallisuus perhetyössä.....	19
4	RATKAISU- JA VOIMAVARAKESKEINEN TYÖOTE.....	23
4.1	Voimavarat.....	23
4.2	Voimavaraistava työote	24
4.3	Ratkaisukeskeisyys	26
5	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	34
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	35
6.1	Tutkimusympäristö ja kohderyhmä	35
6.2	Tutkimusmenetelmä.....	35
6.3	Aineiston keruu ja analysointi	36
7	TUTKIMUSTULOKSET.....	38
7.1	Haastateltavien taustatiedot	38
7.2	Perhetyön aloitus ja perheiden ennako-odotukset Perhetyö Tomerasta	38
7.3	Perheiden osallisuus Perhetyö Tomerassa	40
7.3.1	Perheiden tieto Perhetyö Tomerasta ja Lempäälän kunnan palveluista.....	40
7.3.2	Perheen osallistuminen.....	42
7.3.3	Perheenjäsenten merkitys työskentelyssä	44
7.3.4	Perheen toiveiden ja ajatusten kuuleminen sekä niiden huomioonotto.....	45
7.3.5	Perheiden osallisuus suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen	48
7.3.6	Sosiaaliohjaajan osallistuminen vanhempien näkökulmasta	50
7.3.7	Perheiden osallisuus ryhmiin, yhteisöihin ja yhteiskuntaan	50
7.3.8	Lapsen osallisuus	53
7.4	Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen työote Perhetyö Tomerassa.....	55
7.4.1	Perhetyössä esiin nousseet vanhempien ominaisuudet	55
7.4.2	Vanhemman näkökulmasta lapsen tai lapsien ominaisuudet	58

7.4.3	Perheen omat ja ulkopuoliset voimavarat	59
7.4.4	Perhetyön tavoitteiden luominen.....	62
7.4.5	Perhetyössä löydetyt ratkaisut.....	64
7.4.6	Perhetyön ilmapiiri ja kunnioittava kohtaaminen	67
7.4.7	Perhetyössä jaettu palaute	69
7.4.8	Perheiden tulevaisuudenkuva.....	70
7.5	Toimivat käytänteet ja kehitettävää	72
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	78
9	POHDINTA.....	85
9.1	Johtopäätöksien pohdinta ja mahdolliset jatkotutkimukset	85
9.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	86
9.3	Tutkimusprosessi ja omat kokemukset	87
	LÄHTEET.....	88
	LIITTEET	90
	Liite 1. Saatekirje haastateltaville perheille.....	90
	Liite 2. Teemahaastattelun kysymykset	91

1 JOHDANTO

Uuden sosiaalihuoltolain myötä on painopiste korjaavista palveluista siirtynyt enemmän ennaltaehkäiseviin peruspalveluihin. Aiemmin suurin osa lapsi- ja perhepalveluista tarjottiin lastensuojelun kautta, nykyinen laki kuitenkin painottaa monipuolisempia ennaltaehkäiseviä palveluita lapsille ja heidän perheilleen. Kun kunnat panostavat ennaltaehkäiseviin palveluihin ja lisäävät niitä monipuolisesti, vähenee korjaavien palveluiden tarve. (Saastamoinen 2015, 4.)

Sosiaalihuoltolain muutos lähti liikkeelle perhepalveluiden kentältä, kun esiin nousi konkreettisia esimerkkejä ennaltaehkäisevien palveluiden tuomista säästöistä. Tästä hyvänä esimerkkinä on Imatran kaupunki, joka palkkasi hyvinvointialan toimialajohtajan Tiina Kirmaisena (2013) mukaan kuusi uutta perhetyöntekijää tukemaan imatralaisia perheitä konkreettisesti heidän kotonaan, ilman lastensuojelun asiakuutta. Tämän myötä lastensuojelun tarve ja huostaanotot sekä niiden aiheuttamat kustannukset ovat vähentyneet vuosi vuodelta. Kirmaisena (2013) mukaan jo yhden vuoden aikana lastensuojelun ostopalvelumenot vähenivät 200 000 euroa. (Kähkönen 2013.)

Sijoituksia on edelleen paljon ja ne ovat hyvin kuormittavia sekä perheille että lapsille. Vuonna 2014 yhteensä kodin ulkopuolelle sijoitettuja oli 17 958, nämä määrät ovat vähentyneet vuodesta 2013. Kiireellisesti sijoitettujen määrä väheni kymmenen prosenttia, huostaan otettujen 1,4 prosenttia ja kaikkiaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä prosenttia. (Kuoppala & Säkkinen 2015, 1.) Kodin ulkopuolelle sijoittamiseen kuluu myös huomattavan suuria summia. Sijoitus laitoksessa kustantaa kuukaudessa lähes 8000 euroa. Yhden vuoden laitossijoituksen kustannuksilla voitaisiin järjestää esimerkiksi intensiivistä perhetyötä lähes kahdeksaksi vuodeksi tai kotipalvelua noin 2900 tuntia. (Heinonen, H., Väisänen, A. & Hipp, T. 2012, 36–37.)

Ennaltaehkäisevän perhetyön tärkeyttä ei siis voi liiaksi painottaa. On hyvin tärkeää, että on peruspalveluja, jotka ovat kaikkien saatavilla ja takaavat kaikille perustuen turvallisuuden ja hyvinvointiin. Rönkkö & Rytönen mukaan (2010, 27) perhetyön lähtökohdat ja tarkoitus vaihtelevat sen mukaan onko se neuvontaa ja ohjausta, kotipalvelua vai puutumista lasten turvallisuutta ja kehitystä vaarantaviin tekijöihin. Peruslähtökohtana ovat perheiden tarpeet, jotka voivat liittyä lasten kehitys- ja kasvatuskysymyksiin, elinolojen

järjestämiseen, vanhemmuuden tukemiseen, perheen toimintakyvyn ja hyvinvoinnin lisäämiseen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27–28.) Sosiaali- ja terveydenhuollossa on tarpeellista määrittää perhetyö täsmällisesti, jotta se on työmuotona ja otteena selkeä ja sitä voidaan siten suunnitelmallisesti kehittää. Tärkeää on, että perhetyötä määrittelee sen merkityksestä ja menetelmistä lähtevät periaatteet, jotta perheiden tarpeet tunnistetaan ja heidän akuutti tuen tarpeensa kuullaan. Selkeää tulisi olla se, mitä tukea tarjotaan ja mitä se sisältää sekä kenelle tukea tarjotaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 28.)

Opinnäytetyön idea lähti Lempäälän kunnan sosiaalityön johtajan Sisko Vesanderin ehdotuksesta. Perhetyö Tomerasta ei ole vielä tutkimustietoa, sillä toiminta on suhteellisen uutta. Nykyinen uusi sosiaalihuoltolaki myös painottaa muun muassa Perhetyö Tomeran kaltaista ennaltaehkäisevää toimintaa ja painostaa näin kuntia lisäämään resursseja ennaltaehkäisevään työhön. Pidän myös itse ennaltaehkäisevää työtä erittäin tärkeänä ja mielestäni on tärkeää tuoda ennaltaehkäisevien toimijoiden työ näkyväksi sekä kehittää perhetyötä perheiden tarpeita vastaavaksi.

Perhetyö Tomera on osana Lempäälän kunnan yleisiä perhepalveluita, joihin kuuluvat lisäksi Perhetyö ensisynnyttäjille, neljä perhetupaa ja Lapsiperheiden kotipalvelu. (Järvinen & Vuori 2016). Perhetyö Tomera tarjoaa lapsille, nuorille ja heidän perheilleen ohjausta sekä tukea erilaisissa elämäntilanteissa ratkaisujen löytämiseksi. Ennaltaehkäisevän perhetyön tehtävänä on elämänhallinnan ja voimavarojen käyttöönoton tukeminen sekä arjessa selviytymisen vahvistaminen. (Järvinen & Vuori 2016; Perhetyö Tomera 2016.)

Opinnäytetyöni tavoitteena on tutkia ehkäisevän Perhetyö Tomeran asiakasperheiden kokemuksia palvelusta. Tavoitteena on selvittää miten perheet ovat osallisina perhetyön suunnittelussa ja toteutuksessa sekä miten ratkaisu ja voimavarakeskeisyys toteutuvat Tomeran perhetyössä. Opinnäytetyön kautta kehittämistarpeet sekä hyvät käytänteet tulevat näkyväksi ja näin niiden syvempi työstäminen mahdollistuu.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys muodostuu ennaltaehkäisevästä perhetyöstä, osallisuudesta sekä ratkaisu – ja voimavarakeskeisyydestä. Opinnäytetyön tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastatteluja, joiden teemat olivat muodostuneet valittua teoreettista viitekehystä apuna käyttäen. Opinnäytetyön kautta on pyritty saamaan asiakkaan ääntä kuuluviin ja tuomaan esille asiakkaille merkityksellisiä asioita.

2 ENNALTAEHKÄISEVÄN PERHETYÖN TAUSTAA

Aloitan ennaltaehkäisevän perhetyön tarkastelun taustalla olevien lakien merkityksestä. Jatkan perhetyön lähtökohdilla, määritelmillä ja keskeisillä tehtävillä. Avaan myös tarkemmin ennaltaehkäisevän perhetyön käsitettä sekä Perhetyö Tomeran roolia Lempäälän perhe- ja sosiaalipalveluissa.

2.1 Lait ennaltaehkäisevän perhetyön taustalla

Uudella sosiaalihuoltolailla (1301/2014) pyritään vahvistamaan peruspalveluja ja vähentämään sen myötä korjaavia toimenpiteitä. Tavoitteena on kynnyksen madaltaminen tuen hakemisessa. Uudistuksen toteuttamiseen on varattu valtionosuutta, joten kuntien tulee varata riittävät resurssit uudistuksen toteuttamiseen. Kuntalaisille tulee kertoa selkeästi heidän oikeutensa palveluihin sekä mistä palveluja ja apua voi hakea. (Sosiaalihuoltolaki soveltamisopas 2015, 3.) Lisäksi sosiaalihuoltolain asiakasprosessien säännöksillä pyritään nopeuttamaan asiakkaan hakeutumista tarvittaviin palveluihin ja lyhentämään asiakkuuksien kestoja sekä turvaamaan yhdenvertaisesti palvelut kaikille (Räty 2015, 23).

Sosiaalihuoltolain muutoksen myötä on siihen lisätty lastensuojelulaissa oleva lapsen terveyden ja kehityksen turvaamisen säännös, jolloin osa lastensuojelun avohuollon tukitoimista on siirretty sosiaalihuollon palveluiksi. Tavoitteena on vähentää lastensuojelun asiakkuuksia, näin ollen perheillä on oikeus saada lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi välttämättömät sosiaalipalvelut ilman lastensuojelun asiakkuutta. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 13§; Räty 2015, 23.) Yleisinä perhepalveluina tulee antaa perheille kotipalvelua, perhetyötä, tukihenkilöitä ja -perheitä sekä vertaisryhmätoimintaa. Yleisten perhepalvelujen merkityksen kasvaessa, kasvaa myös lasten ja lapsiperheiden käyttämien toimipaikkojen merkitys lapsen kasvatuksessa. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 17, 27.)

Lasten hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen edistämiseksi sekä turvaamiseksi järjestettävät yleiset perhepalvelut ovat myös osa lastensuojelulain mukaista ennaltaehkäisevää työtä. Lastensuojelulain mukaan lapsen ja perheen ongelmia on pyrittävä ehkäisemään, sekä havaittuihin ongelmiin on puututtava riittävän varhain. (Lastensuojelulaki 417/2007,

3a§.) Lastensuojelulaissa toteutetaan lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta. Viranomaisen on valittava toimenpide, jolla vähiten puututaan perheen ja lapsen itsemääräämisoikeuteen sekä vastataan parhaiten perheen tai lapsen yksilölliseen tuen tarpeeseen. Lastensuojelulaki ei rajaa sitä, minkälaisia ehkäisevän lastensuojelun palveluja ja tukitoimia kunnan tulee järjestää. (Räty 2015, 2–5.)

Lähtökohtana lapsen hyvinvoinnin sekä kasvun ja kehityksen tukemisessa ovat lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus ja perustuslaki (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 24). Perhetyön näkökulmasta lapsen oikeuksien sopimus (1991) korostaa perheen merkitystä lapsen luonnollisena elin- ja kasvuympäristönä. Vanhemmilla tai huoltajilla on ensisijainen oikeus ja vastuu lapsen huolenpidosta ja kasvatuksesta, mutta heillä on myös oikeus saada tukea tähän tehtävään. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 24.) Perustuslain mukaan (731/1999) huomioon tulee ottaa kasvatustehtävän tukemisen lisäksi lapsen hyvinvointi sekä aineellisenä että henkisenä hyvinvointina, lapsen turvalliset kasvuolot ja lapsen yksilölliset tarpeet. Lapsen oikeuksien sopimuksessa (1991) on huomioitu hyvinvoinnin edistäminen lastensuojeluna väkivaltaa, alistamista ja hyväksikäyttöä vastaan. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 24–25.)

Sosiaalihuoltolain mukaan perhetyö on hyvinvoinnin tukemista sosiaalihojauksella ja muulla tarvittavalla avulla. Apua sekä tukea tarjotaan, kun asiakas ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vastaava henkilö tarvitsevat tukea ja ohjausta voimavarojensa vahvistamiseksi sekä keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyötä annetaan tarvittaessa myös erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 18§.) Laissa erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi. Laissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta ja nuorella 18–24-vuotiasta henkilöä. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi itse vaarantaa terveyttään tai kehitystään. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3§.)

Perhetyö on maksutonta, kokonaisvaltaista, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä tukemista. Perhetyön varhainen tuki varmistaa perheen tuen saannin oikea-aikaisesti osana perhe-

palveluja. Se voi estää ongelmien kriisiytymisen ja kasautumisen. Avoin ja luottamuksellinen sekä kokonaisvaltainen työskentely perheen kanssa edistää koko perheen hyvinvointia. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 35.)

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) määritellään tuen tarpeet, joiden perusteella sosiaalihoitoa järjestetään. Perhetyö vastaa erityisesti sosiaalihuoltolain mukaisiin jokapäiväiseen elämään, syrjäytymiseen ja osallisuuteen sekä lapsen tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin liittyviin tuen tarpeisiin. Jokapäiväisen elämän tuen tarpeen osalta tuetaan asiakkaan omien kykyjen ja voimavarojen tunnistamista sekä mahdollistetaan mahdollisimman itsenäinen ja omaehtoinen toiminta. Syrjäytymisen torjunnassa viranomaisten yhteistyöllä on merkittävä rooli. Sosiaalihuollossa osallisuutta vahvistavat palvelut muun muassa ohjaavat asiakkaat heidän kannaltaan mielekkääseen hyvinvointia edistävään toimintaan sekä vahvistavat ja tukevat toimintamahdollisuuksia ja elämönhallintaa. Lapsen tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvän tuen tarpeen perusteena voivat olla joko lapsen tai lapsen perheen tilanteeseen liittyvät tekijät. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 18, 21, 23–24.)

Perhetyössä lähtökohtana tuen tarpeen tarkastelussa ovat lapsen etu sekä hänen ikä- ja kehitystasonsa. Tuen tarpeiden tulisi ohjata asiakaslähtöiseen työskentelyyn, jossa keskiössä ovat asiakkaan tarpeet eikä itse palvelujärjestelmä, johon asiakkaan tulisi sopeutua. Tuen tarpeiden määrittely antaa konkreettisen lähtökohdan palvelujen tarpeen arvioimiselle ja vahvistaa asiakkaiden oikeusturvaa. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 18, 24.)

Sosiaalihoitoa toteutettaessa ja päätöksiä sekä ratkaisuja tehtäessä on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan etu sekä hänen perheensä kokonaistilanne. Asiakkaan edun toteutumista on arvioitava sen mukaan miten eri ratkaisut parhaiten turvaavat asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin, asiakkaan itsenäisen suoriutumisen ja omatoimisuuden. Kyse on arjessa toimintakyvyn tukemisesta ja vahvistamisesta sekä osallisuuden edistamisestä. Lisäksi tulee arvioida sitä, miten parhaiten turvataan asiakkaan läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet sekä tarpeisiin nähden oikea-aikainen, oikeanlainen ja riittävä tuki. Tukea arvioitaessa tulee myös huomioida yksilölliset tekijät ja tarpeet; minkälaiset palvelut vastaavat parhaiten asiakkaan tarpeisiin, tukevat ja vahvistavat hänen voimavarojaan sekä psyykkistä ja fyysistä turvallisuutta. Taloudelliset seikat eivät saa olla esteenä riittävän

tuen saamiselle. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 11–12; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 4§.)

Lisäksi on mietittävä miten eri ratkaisut parhaiten mahdollistavat osallistumisen ja vaikuttamisen omissa asioissaan, kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen, koulutuksen ja väylän työelämään (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 4§). Asiakkaan itsemääräämisoikeutta tulee siis kunnioittaa ja edistää (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015,12). Lisäksi asiakkaan etua arvioitaessa otetaan huomioon asiakkaan osallisuus toiminnassa, asiakassuhteen luottamuksellisuus ja yhteistoiminta asiakkaan kanssa (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 4§).

Lapsen etua arvioitaessa on asiakkaan edun arvioinnin lisäksi kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, miten eri ratkaisut parhaiten turvaavat lapselle tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin, mahdollisuuden saada ymmärtämystä sekä iän ja kehitystason mukaisen huolenpidon, turvallisen kasvuympäristön, ruumiillisen ja henkisen koskemattomuuden sekä itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 5§). Lapsen edun toteuttaminen edellyttää ammatillista osaamista lapsen kohtaamisessa ja tarpeen mukaan eri ammattiryhmien osaamisen hyödyntämistä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lapsen mahdollisuuteen osallistua ja vaikuttaa omissa asioissaan. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 13.) Perhetyössä tulee siis ottaa huomioon myös lapsen ja nuoren mielipide sekä antaa tälle tietoa lapsen ikään ja kehitystasoonsa vastaavalla tavalla (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 32§; Lastensuojelulaki 417/2007, 5§; Lapsen oikeuksien sopimus 1991). Lapsen etua määriteltäessä kysymys on aina yksilökohtaisesta harkinnasta, erilaisten lapsen elämään vaikuttavien olosuhteiden arvioinnista sekä syy- ja seuraussuhteiden pohdinnasta (Räty, 2015, 12–13).

Lastensuojelulainkin mukaan (417/2007) myös ennaltaehkäisevässä lastensuojelussa on aina otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Lapsen edun sisällön määrittely riippuu lapsen iästä, kehitystasosta sekä elämäntilanteesta, jossa lapsi elää. Lapsen edun arvio voi perustua joko lapsi- tai perhekeskeiseen arvioon. Perhekeskeisessä arviossa lähtökohtana ovat sekä vanhempien oikeudet että velvollisuudet toteuttaa lapsen etua. On löydettävä ratkaisu, joka turvaa lapselle hyvän hoidon ja kasvatuksen sekä lapsen oikeudet vanhempiinsa. Lastensuojelun tarkoituksena on toisaalta vanhemmuuden tukeminen ja perheen yhdistäminen, mutta näihin tavoitteisiin ei voi pyrkiä lapsen edun vastaisesti. (Räty 2015, 11–12.)

2.2 Mitä on perhetyö?

Ammatilliset perhetyöntekijät kohtaavat päivittäin työssään perheiden moninaisuuden: perheen ideologioina ja mielikuvina sekä suhteina, tarinoina, käytännön elämänjärjestelyinä, teorioina ihmisestä, maailmasta ja yhteiskuntapolitiikasta. Moninaisuus haastaa pohtimaan perheiden kohtaamista, miten tukea tarvitsevat perheet saisivat riittävästi ja oikein kohdennettua tukea ja apua sen hetkisissä elämäntilanteissaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 9.) Tärkeää olisikin perhetyötä aloittaessa tarkastella eri perheenjäsenten käsitystä perheestä. Tämän jälkeen työntekijän on selvitettävä keiden voimavaroja ja tarpeita arvioidaan ja ketkä kaikki osallistuvat perhetyöhön (Vilén, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen, Seppänen & Tapio 2010, 10).

2.2.1 Perhetyön lähtökohdat ja tehtävä

Mitä perhetyö siis on, mitkä ovat sen tavoitteet ja miten tavoitteet pyritään saavuttamaan. Rönkkö & Rytönen mukaan (2010, 27) käsitteenä perhetyö on monisäikeinen ja monimerkityksellinen. Perhetyötä voidaan määritellä monista eri perustelluista lähtökohdista. Se voi liittyä erilaisiin toimintaympäristöihin, ammattiryhmiin tai nimikkeisiin, elämänalueisiin ja lähtökohtiin sekä työmenetelmiin. Laajasti katsottuna perhetyötä on kaikki perheiden kanssa tehtävä työ, jota tarjoavat eri yhteiskunnalliset palveluntuottajat. Perhetyötä voidaan toteuttaa muun muassa sosiaalityössä, hoitotyössä, varhaiskasvatuksessa, seurakunnassa, järjestössä, sairaalassa, koulussa, neuvolassa, kotipalvelussa, päihde- ja mielenterveyspalvelussa sekä lastensuojelutyössä. Työn lähtökohdat ja tarkoitus vaihtelevat sen mukaan onko se neuvontaa ja ohjausta, kotipalvelua vai puuttumista lasten turvallisuutta ja kehitystä vaarantaviin tekijöihin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27–28.) Toisaalta perhetyö voi olla perheiden epävirallista tukea, jolloin ei puututa perheiden elämään virallisten väliintulojen avulla (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 12).

Sosiaali- ja terveydenhuollossa on tarpeellista määrittää perhetyö täsmällisesti, jotta se on työmuotona ja otteena selkeä ja sitä voidaan siten suunnitelmallisesti kehittää. Tärkeää on, että perhetyötä määrittelee sen merkityksestä ja menetelmistä lähtevät periaatteet, jotta perheiden tarpeet tunnustetaan ja heidän akuutti tuen tarpeensa kuullaan. Selkeää tulisi olla se, mitä tukea tarjotaan ja mitä se sisältää sekä kenelle tukea tarjotaan. Myös

laajemmin perhepalveluilla tulisi olla työtä kokonaisvaltaisesti hahmottavat perspektiivit ja periaatteet, tällöin perheiden tarpeet tulevat monipuolisesti huomioiduksi ja rajalliset resurssit osataan kohdistaa oikein. (Rönkkö & Rytönen 2010, 28.)

Perhetyö pohjautuu sosiaalivaltion välittämisen ja huolehtimisen periaatteisiin, joissa tarpeellisenä pidetään kaikille yhteiskunnan jäsenille taattavaa perustukea turvallisuuden ja hyvinvointiin (Rönkkö & Rytönen 2010, 27). Tarpeet perhetyölle ovat kasvaneet yhteiskunnan muutosten heijastuessa perheiden hyvinvointiin. Elämä on arvaamatonta, joten mikä tahansa perhe voi joutua tilanteeseen, jossa perheen kohtaama ongelma tai ongelmien kasaantuminen vaikeuttavat arjessa selviytymistä. (Järvinen ym. 2012, 15.) Perheiden tarpeet, jotka voivat liittyä lasten kehitys- ja kasvatuskysymyksiin, elinolojen järjestämiseen, vanhemmuuden tukemiseen, perheen toimintakyvyn ja hyvinvoinnin lisäämiseen ovatkin perhetyön peruslähtökohtana (Rönkkö & Rytönen 2010, 27). Tuen tarpeet tulevat esille joko perheenjäsenien kertomana tai työntekijän havaintojen ja kokonaistilanteen arvioinnin pohjalta (Järvinen ym. 2012, 15).

Perhetyössä siis arvioidaan perheen toimivuutta ja hyvinvointia tai tuetaan sitä. Työntekijän arviointi- ja tukemistyötä säätelevät muun muassa lait, ammattitaito, työnkuva, työn tavoitteet sekä asiakkaan tarpeet ja voimavarat. Moniammatillisesti toteutetussa perhetyössä voidaan paremmin ja selkeämmin jakaa eri arviointiin liittyviä osatavoitteita. Asiakkaan näkökulmasta onnistuneessa arvioinnissa asiakas tarkastelee elämäänsä eri tavalla kuin ennen ja luo uudenlaista ymmärrystä huolenaiheisiin ja vaikeaan elämäntilanteeseen. Muutos uuteen, koko perheen hyvinvointiin, voi alkaa, kun perheenjäsenet yhdessä jakavat saman huolen ja uskovat muutoksen mahdollisuuteen. Onnistunut arviointityö on myös tukemistyötä. Tämän lisäksi tukeminen perhetyössä voi tarkoittaa esimerkiksi arkitöissä auttamista, lastenhoitoa, huolen jakamista, opettamista, kannustamista tai empaattista läsnäoloa. Tehtävänä on helpottaa asiakkaiden elämää. (Vilén. ym 2010, 40, 46–47.)

Lisäksi perhetyössä tunnistetaan ja vahvistetaan perheen voimavaroja, käydään ratkaisukeskeisiä keskusteluja, annetaan neuvontaa ja ohjausta sekä organisoidaan perheille tukijärjestelmiä sekä vertaisryhmätoimintaa (Järvinen ym. 2012, 15–16). Ohjausta annetaan muun muassa kasvatusta- ja hoitomenetelmissä sekä kodin arjen ja arkirutiinien hallinnassa. Perhetyössä tuetaan myös psyykkistä ja sosiaalista vanhemmuutta, perheen vuoro-

vaikutustaitoja sekä parisuhdetta vanhemmuutta vahvistavaksi. Lisäksi vahvistetaan perheen toimintakykyä uusissa elämäntilanteissa ja kriiseissä sekä perheen ja perheenjäsenten sosiaalisia verkostoja. (Vilén ym. 2010, 26.)

Perhetyö on siis tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, jossa puututaan johonkin perheessä ja vaikutetaan tietoisesti perheen elämään. Tällöin työntekijän rooli on aktiivinen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 29.) Tavoitteena on saada muutosta aikaan perheen itse nimeämissä asioissa (Järvinen ym. 2012, 16). Asiakkaan omiin tavoitteisiin pyrkiminen onnistuu vain silloin kun hän on itse hyväksynyt ne tavoitteiksi. Jos perhe lähtee toteuttamaan muutosta oppimalla uutta, johtaa muutos todennäköisesti johonkin pysyvään. Oppimisen kautta tapahtuva muutos vaatii työntekijältä aikaa ja kärsivällisyyttä, sillä se on usein hidasta. (Vilén ym 2010, 47.)

Perhetyössä kohdataan sekä hyvinvoivia että kriisiytyneitä perheitä, joissa tilanne voi olla erilainen perhetyön eri vaiheissa. Työn kesto ja intensiivisyys määrittyvät perhekohtaisesti. Työskentelyssä painottuu toiveisuus, perheen voimavarat ja perheen itsenäinen selviytyminen tulevaisuudessa sekä kyky hakeutua tarvittaessa ajoissa tuen piiriin. (Järvinen ym. 2012, 15.) Perhetyössä pyritään määrittämään ja rajaamaan tarpeet ja tuen tarvisijat esimerkiksi ongelman, vaikeuden, äkillisen kriisin tai haitan mukaan. Perhetyölle on siis määritelty oma itsenäinen työtehtävänsä, jota toteuttaa nimetty työntekijä tai tiimi omilla työtavoillaan. Työn rakenne on melko pysyvä, sillä on määritelty paikkansa ja toimenkuvansa organisaatiossa ja työyhteisössä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 29, 31.) Kuitenkin kontekstista riippumatta, on perhetyöllä oma erityinen tehtävänsä: perheen tukeminen muutoksessa (Järvinen ym. 2012, 12).

2.2.2 Ennaltaehkäisevä perhetyö

Keskeistä perhetyössä on varhainen tuki ja ennaltaehkäisy. Perheen tuen tarve tulisi tunnistaa ja tukea tulisi tarjota ennen kuin ongelmat kärjistyvät ja kroonistuvat. (Järvinen ym. 2012, 13, 15.) Ennaltaehkäisevän perhetyön rooli, perheen elämäntilanteen mukaan jäsennettävässä prosessikaaviossa, on tarjota varhaisen puuttumisen työmuotojen tarjoamaa tukea perheille. Joissain tilanteissa ennaltaehkäisevä perhetyö ei riitä, esimerkiksi jos perhettä on järkyttänyt jokin kriisi tai perheessä on jo pitkään ollut ongelmia tai turvallisuuden takaaminen vaatii puuttumista ja pysäyttämistä, jotta pahin mahdollinen ei pääse

tapahtumaan. Näissä tilanteissa tarvitaan kriisi tai korjaavaa perhetyötä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 29.)

Väärälän mukaan (2010) perhetyö tulisi kohdentaa perheen avuntarpeen mukaan, tarvitaan sekä universaaliperiaatteella toteutettavia syrjäytymistä ja eriarvoisuutta ehkäiseviä hyvinvointipalveluja että korjaavia, erityiskysymyksiin kehiteltyjä työmuotoja. Ehkäisevän perhetyön tarkoituksena on ylläpitää ja lisätä hyvinvointia sekä pienentää ongelmien riskejä. Heinin, Bergin & Hurtigin (2000,190) mukaan ehkäisevässä työssä korostuu avun saannin oikea-aikaisuus, työntekijän on osattava kuulla ja havainnoida avun tarvetta. (Rönkkö & Rytönen 2010, 32–33.)

Ehkäisevä työ voidaan jakaa työmuodoiltaan eri vaiheisiin:

1. Annetaan neuvontaa ja opastusta sekä käytetään erilaisia tukimuotoja, joilla tuetaan perheitä saamaan arkensa sujuvammaksi. Samalla pyritään tunnistamaan mahdolliset aluillaan olevat ongelmat ja ottamaan ne esille perheiden kanssa.
2. Perhettä tuetaan ilmenneiden riskien ja haittojen selvittämisessä. Perheiden kanssa luodaan toimintatapoja, joilla voidaan lisätä perheiden toimintavalmiutta ja selvittää haittoja.
3. Ehkäistään jo olemassa olevia haittoja ja ongelmia aiheuttamasta uusia ongelmia. (Rönkkö & Rytönen 2010, 32.)

Ennaltaehkäisevän perhetyön tehtävänä on arjen tukeminen ja perheen voimavarojen löytäminen. Työssä painottuu tukeminen varhaisessa vaiheessa, kun ongelma on vielä pieni. Työskentely on usein palkitsevaa, koska muutoksia voidaan saada aikaan lyhyessäkin ajassa. Perhetyöntekijä kohtaa perheen arjessa ja tukee perhettä kotikäynnin. Perheen lapsia voidaan tavata myös kotona tai päivähoitossa. Perhetyöntekijän tehtäviin voi kuulua myös vertaisryhmien toteutus. (Järvinen ym. 2012, 73.)

2.2.3 Ehkäisevä perhetyö Lempäälässä

Lempäälän kunnan perhe- ja sosiaalipalveluihin kuuluvat yleiset perhepalvelut sekä lastensuojelun sosiaalityö ja tehostettu perhetyö. Perhetyö Tomera sekä Perhetyö ensisynnyttäjille, neljä perhetupaa ja Lapsiperheiden kotipalvelu ovat osana yleisiä perhepalveluita. Näihin ehkäiseviin perhetyön palveluihin voi kuntalainen ottaa itse yhteyttä tai perhe voidaan ohjata palveluihin myös yhteistyötahojen kautta. (Järvinen & Vuori 2016.)

Perhetyö Tomera on toiminut vuodesta 2011 saakka, jolloin alakouluikäisten lasten perheille kuuluvan toiminnan aloitti Petri Vuori. Opinnäytetyön työstämisen alussa Vuoren sijaisena toimi Harri Mäkinen. Vuori on kuitenkin palannut takaisin Perhetyö Tomeraan ja lisäksi toiminnassa on aloittanut uusi työntekijä Katriina Mikkonen. Mikkonen toimii puolet työajastaan perhetuvalla ja puolet Perhetyö Tomerassa. Perhetyö Tomeran toiminta alkoi ainoastaan alakouluikäisten lasten perheille suunnatulla ehkäisevällä perhetyöllä. Nykyään perhetyötä tarjotaan perheille, joissa lapsi on perusopetuksessa, jolloin sekä esikouluikäisten lasten että yläkouluikäisten nuorten perheet ovat myös oikeutettuja palveluun. (Järvinen & Vuori 2016.)

Perhetyö Tomera tarjoaa lapsille, nuorille ja heidän perheilleen ohjausta sekä tukea erilaisissa elämäntilanteissa ratkaisujen löytämiseksi esimerkiksi silloin, kun perheen keskusteluyhteys ei toimi, lapsella on koulunkäyntivaikeuksia, vanhemman ja lapsen roolit kaipaavat täsmennystä tai perheessä on tapahtunut yllättävä elämänmuutos. Ehkäisevän perhetyön tehtävänä on elämänhallinnan ja voimavarojen käyttöönoton tukeminen sekä arjessa selviytymisen vahvistaminen. Tavoitteena on perheen hyvinvoinnin ja arjen toimivuuden lisääntyminen sekä vanhempien vahvistaminen heidän kasvatustehtävässään. Työskentelyjakso on tavoitteellinen ja lyhytkestoinen sekä perheille maksuton. (Järvinen & Vuori 2016; Perhetyö Tomera 2016.)

Perhetyö Tomeran työskentely voi alkaa joko perheen omasta yhteydenotosta tai perheen kanssa toimivien yhteistyötahojen kuten koulukuraattorin, kouluterveydenhoitajan, sosiaalityöntekijän, perheneuvolan tai kotipalvelutyöntekijän tekemällä ohjauksella. Työskentely aloitetaan perheen yhteisellä tapaamisella, jossa tarvittaessa tehdään sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi ja sovitaan tavoitteet perhetyölle. Aloitukseen pyydetään tarpeelliset yhteistyötahot. (Perhetyö Tomera 2016.)

3 OSALLISUUS

Osallisuutta tarkastelen laajemmin yhteiskunnan ja yhteisöjen näkökulmasta sekä myös yksilöllisemmin lapsen ja vanhempien näkökulmista. Tarkastelen sosiaalihuollon eli palveluntuottajien roolia ja velvollisuutta osallisuuden rakentajina sekä osallisuuden merkitystä vanhemmille ja lapsille.

3.1 Osallisuus ja kuulluksi tuleminen

Vuorovaikutuksellisessa työotteessa keskeiset eettiset periaatteet liittyvät kuulluksi tulemiseen ja osallisuuteen (Rönkkö & Rytönen 2010, 51). Kuulluksi tuleminen tunne on osa kohtaamista, se liittyy kokemuksiin vuorovaikutuksesta; millaisia reaktioita tai heijastavaa palautetta asiakas on saanut. Kohtaaminen on laajempi tunne, tavallaan yleistys kuulluksi ja kohdatuksi tuleminen kokemuksesta, miten hänen elämäntilanteeseensa on suhtauduttu ja miten hän on kokenut tulleen autetuksi tai miten pulmien ratkaiseminen edistyy. Molempiin liittyy ihmisen kokemus hänen käsitystensä ja mielipiteidensä merkityksellisyydestä sekä siitä, että hänet otetaan vakavasti. Kuulluksi tuleminen kokemukseen liittyy myös se, miten asiakasta tuetaan luottamuksen rakentumisessa itseensä, elämäntilanteeseensa, avun saantiin ja tulevaisuuteen. Kohtaamisen voidaan katsoa rakentuvan vuorovaikutuksellisesta ja tiedollisesta kohtaamisesta. (Rönkkö & Rytönen 2010, 53–54.)

Osallisuutta on ihmisen oikeus saada tietoa häntä koskevista asioista sekä mahdollisuus ilmaista mielipiteensä tai saada siihen tukea, niin että hän tulee kuulluksi. Vastavuoroisuus on olennaista, vaikuttaminen ei ole mahdollista ilman osallisuutta asioiden käsittelyssä eikä ilman tietoa. Osallisuus konkretisoituu usein toiminnassa, yhdessä tekeminen on yksinkertaisin tapa osallistamiseen. Osallisuus voidaan määrittää myös vastakohtaksi syrjäytymiselle, joutumiselle jonkin itselleen pahan objektiksi. Kun ihminen pääsee osalliseksi päätöksentekoon ja häntä kannustetaan toimimaan, tulee hänestä hyvän subjekti. (Rönkkö & Rytönen 2010, 51.)

Osallisuutta on myös mahdollisuus osallistua sekä liittyä, kuulua ja vaikuttaa yhteisöön (Järvinen ym. 2012, 38). Ihminen on yhteisöllinen, jokainen tarvitsee tunteen kuulumisesta hyväksyttynä omaan joukkoon. Alussa tämä joukko tarkoittaa perhettä, jatkossa sen

rinnalle tulee uusia ryhmiä. Hyväksytyksi tulemisen tunne syntyy aktiivisessa vuorovai-
kutuksessa. Osallisuus on siis yhteisöllisyyden selkäranka. Yhteisöllisyys on sosiaalista
terveyttä ja hyvinvointia: se on suoja nuorten syrjään jäämistä vastaan. Mahdollisimman
monen osallisuus rikastuttaa yhteisöjä, yhteiskuntaa ja koko maailmaa. (Mäkelä 2011,
20–21.)

Osallisuus on vastuun kantamista ja saamista oman, toisten ja koko yhteisön toimintaky-
vystä. Se on sitoutumista yhteisön parantamiseen. Näin ollen osallisuutta ei ole ainoastaan
asiakkaitten loputtomiin kuuleminen, vaan heidän mielipiteilleen tulee antaa myös mer-
kitystä yhteisön toiminnasta päätettäessä. Heille tulee antaa siis mahdollisuus toimimi-
seen ja yhteisön muuttamiseen. Käytännössä tämä edellyttää vallan jakamista. Maailma
on erinäköinen ja eri tavoin toimiva, kun lapset, nuoret ja vanhemmat ovat toimijoina
mukana. Osallisuuteen liittyy myös oikeus omaan identiteettiin ja arvokkuuteen osana
perhettä, yhteisöä, yhteiskuntaa ja ekosysteemiä. (Kiilakoski, Gretscher & Nivala 2012,
15–16.) Osallisuus on tärkeä ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta; kuka olen, mihin
kuulun ja miten elän (Järvinen ym. 2012, 38).

Osattomuus omaan elämään näkyy vieraantumisenä omasta itsestä, lamaantumisenä ar-
kisen elämän ylivoimaiseksi kasvavien haasteiden edessä ja eristäytymisenä yhteisöistä.
Tämä johtaa yksinäisyyteen ja merkityksettömyyden tunteeseen. (Mäkelä 2011, 14.) So-
siaaliuollon tulee vastata syrjäytymiseen ja osallisuuteen liittyviin tuen tarpeisiin. Sosi-
aalisisessa syrjäytymisessä henkilö on vaarassa joutua tai on jo joutunut sosiaalisten suh-
teiden ulkopuolelle. Syrjäytymiseen liittyviä riskitekijöitä ovat muun muassa toimintaky-
vyn heikkeneminen, työttömyys, koulutuksen päättymisen tai keskeytyminen, köyhyys,
elämänmuutokset, kiusatuksi joutuminen sekä heikko sosioekonominen asema. Erityisen
tärkeää on torjua lasten ja nuorten syrjäytymistä. (Sosiaaliuoltolain soveltamisopas
2015, 20–21.)

Osallisuudessa suurta merkitystä on sosiaaliuollon viranomaisten yhteistyöllä. Osalli-
suutta vahvistavien palvelujen muun muassa sosiaalisen kuntoutuksen, sosiaalityön ja so-
siaaliohjauksen turvaaminen on tärkeää. Lisäksi suurta merkitystä on kolmannen sektorin
toimijoilla, joilla on hyvinvointia tukevassa työssä pitkät perinteet ja paljon osaamista.
Syrjäytymisen torjumiseen tarvittavaa tukea on esimerkiksi henkilön ohjaaminen hänelle

mielekkääseen hyvinvointia edistävään toimintaan sekä toimintamahdollisuuksien ja elämänhallinnan vahvistaminen ja tukeminen. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 9, 21.)

Sosiaalipalveluissa asiakkaiden osallisuutta voidaan tarkastella neljän eri tason avulla. Vähimmäistasona matkalla osallisuuteen on toimiva tiedottaminen olemassa olevista palveluista sekä niissä tapahtuvista muutoksista. Toisena tasona on oma osallistuminen osana asiakastyötä, asiakkaan kuunteleminen ja tämän näkökulman pitäminen työskenteilyn lähtökohtana. Kolmantena tasona on asiakkaiden mukaan ottaminen palvelujen suunnitteluun, kehittämiseen ja niitä koskevaan päätöksentekoon. Neljänneksi osallistuminen voi olla sitä, että asiakas on itse konkreettisenä toimijana palvelussa esimerkiksi kokemusasiantuntijana. Näissä tasoissa erityisesti tulee ottaa huomioon lasten ja nuorten osallisuus. (Gellin, Gretschel, Matthies, Nivala, Oranen, Sutinen & Tasanko 2012, 149.)

3.2 Lapsen ja perheen osallisuus perhetyössä

Varhaisin osallisuuden kokemus syntyy vauvan ja häntä hoitavan vuorovaikutuksessa, kun vauvan viesteihin vastataan riittävän usein ja riittävän ennustettavasti. Tämän myötä vauva myös oppii tunnistamaan hoitajan yksilölliset tavat ja pystyy siten sekä vastaamaan tarkemmin hoitajansa viesteihin että tuomaan omat aloitteensa esiin. Lapsen ja häntä hoitavan vuorovaikutuksessa luodaan yhdessä leikkiä ja iloitaan yhteisistä kokemuksista. Leikki on myönteisten tunteiden vahvistumisen kannalta ainutkertaista osallisuutta, sillä päämääränä on ainoastaan ilo. Kun aikuinen kutsuu leikkiin ja tekee aloitteet vuoropuhelun hengessä, lapsi vahvistuu omassa toimijuudessaan ja luovuudessaan sekä saa näin kokemusta omasta osallisuudestaan. Näin hän oppii myös tuntemaan omaa sisäistä todellisuuttaan toisten ihmisten kautta. Jokainen kohtaaminen synnyttää vastavuoroisuuden tilan, jossa lapsi saa viestin itsestään. Kunnioittava ja kiinnostunut viesti kasvattaa lapsen kokemusta omasta sekä muiden ihmisten tärkeydestä ja arvokkuudesta. Osallistuminen arjessa yhteiseen tekemiseen vahvistaa myös samalla lapsen sisäisiä valmiuksia yhteisöllisyyteen. (Mäkelä 2011, 15–16, 22.)

Perhetyössä lapsilla on kaikissa häntä koskevissa asioissa oikeus osallistumiseen ja mielipiteen ilmaisuun. Lapsen iän ja kehitystason mukaisesti on otettava huomioon hänen

näkemyksensä sekä annettava hänelle tietoa tämän näkemyksen luomiseksi. (Lapsen oikeuksien sopimus 60/1991, 12. artikla; Lastensuojelulaki 417/2007, 5§; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 32§.) Aikuisten tehtävänä on luoda edellytykset lapsen osallisuuteen.

Perhetyöntekijän ja perheen vuorovaikutuksessa osallisuutta rakentavat:

- lapsen oleminen puheenaiheena
- lapsen näkeminen
- työntekijän saama kokemus lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta
- lapsen osallisuus tietoon
- lapsen saama kohtaamishetki tapaamisessa
- lapsen tuki omien ajatusten ja mielipiteiden ilmaisuun
- lapsen oleminen kohtaamisen keskiössä tiedon tuottajana, käsittelijänä ja palauttajana
- lapsen vaikuttaminen prosessiin
- lapsen mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin
- sekä lapsen rooli arvioijana. (Järvinen ym. 2012, 38.)

Lapsen etu liittyy vahvasti osallisuuteen. Lapsen etua koskevien päätösten ja toimenpiteiden onnistuminen tarvitsevat tuekseen lapsen osallistumisen niiden valmisteluun ja arviointiin. Lapsen osallisuus toteutuu vain, jos hänellä on kasvulleen ja kehitykselleen suotuisat olosuhteet. (Nurmi 2011, 6–7.)

Osallisuus voidaan jakaa prosessi- ja kokemusosallisuuteen. Prosessiosallisuudella tarkoitetaan lapsen oikeutta saada tietoa, tulla kuulluksi ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, lapsi tietää mitä tehdään ja miksi. Tähän oikeuteen perustuvat lain mukaiset vaatimukset. Kokemusosallisuus tarkoittaa lapsen omaa kokemusta tiedon saamisesta, kuuluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta. Kokemus osallisuudesta on lapsen oikeus. Työntekijän velvollisuutena on mahdollistaa osallisuus ja tuoda lapsen osallisuus tai sen puute näkyville myös palvelujärjestelmälle. (Järvinen ym. 2012, 38–39.)

Osallisuus voidaan nähdä myös porrasmallina (taulukko 1), jossa portaiden alimmalla tasolla yksilö on vain vähän osallisena tai ei lainkaan ja ylimmällä tasolla osallisuus on suurimmillaan ja yksilöllä on mahdollisuus vaikuttaa. Shier (2001, 110–111) mukaan

porrasmallin viisi tasoa ovat alhaalta ylöspäin: lapsia kuunnellaan, lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisussa, lapsen näkemykset otetaan huomioon, lapset otetaan mukaan päätöksentekoon sekä lasten kanssa jaetaan päätöksenteon valta ja vastuu. Näiden lisäksi tarkastellaan työntekijöiden ja organisaatioiden valmiuksia, vastuita ja velvoitteita suhteessa aiemmin mainittuihin tasoihin. Valmiuksissa tarkastellaan jokaisen henkilökohtaisia arvoja ja asenteita, mahdollisuuksissa resursseja sekä välineitä ja velvoitteissa rakenteita, jotka velvoittavat tasojen toteuttamiseen esimerkiksi lainsäädäntö tai organisaation ohjeistukset. (Shier 2001, 110–111.)

TAULUKKO 1. Osallisuuden porrasmalli (Shier 2001, 110–111)

	VALMIUDET	MAHDOLLISU- DET	VELVOITTEET
LASTEN KANSSA JAETAAN PÄÄTÖKSENTEON VALTA JA VASTUU	Oletko valmis jaka- maan valtaasi lapsen kanssa?	Mahdollistaako organi- saation menettelytavat vallan ja vastuun jaon lasten kanssa?	
LAPSET OTETAAN MUKAAN PÄÄTÖKSENTE- KOON	Oletko valmis ottamaan lapset mukaan päätök- sentekoon?	Mahdollistaako organi- saation menettelytavat lapsen ottamisen mu- kaan päätöksentekoon?	
Lapsen	oikeuksien	sopimuksen	edellyttämä taso
LAPSEN NÄKEMYKSET OTETAAN HUOMIOON	Oletko valmis ottamaan lapsen näkemykset va- kavasti?	Mahdollistaako päätök- senteko prosessi lapsen näkemyksen huomi- oonoton?	Sosiaalihuoltolaki Lastensuojelulaki
LAPSIA TUETAAN MIELIPITEIDEN ILMAISUSSA	Oletko valmis tuke- maan lasta tämän mieli- piteiden ilmaisussa?	Onko sinulla välineitä lapsen mielipiteen il- maisun avuksi?	Sosiaalihuoltolaki Lastensuojelulaki
LAPSIA KUUNNELLAAN	Oletko valmis kuunte- lemaan lapsia?	Mahdollistaako käy- tetty työmuoto lapsen kuuntelun?	Sosiaalihuoltolaki Lastensuojelulaki

Thomaksen mukaan (2000, 174) porrasmallit ovat kuitenkin liian suoraviivaisia sisällyttääkseen lapsen osallisuuden moniulotteisen luonteen. Hänen mielestään osallisuutta ei voida nähdä yksiulotteisena ominaisuutena, jota joko on paljon, vähän tai ei ollenkaan. Ei riitä, että tarkkaillaan, sitä kuinka paljon lapsi puhuu ja kuinka muut ottavat hänen näkemyksensä huomioon vaan lisäksi on huomioitava se, miten lapsi ymmärtää käsitel-

tävät asiat, vaihtoehdot ja syyt, jotka ovat johtaneet jo tehtyihin ratkaisuihin. Lisäksi huomioon tulee ottaa lapsen valintojen määrä, tapaamispaikat, keskustelujen aiheet ja paikalle kutsutut ihmiset. Lapsella tulee myös olla erilaisia vaihtoehtoja osallistumiseen ja hän voi myös halutessaan kieltäytyä osallistumisesta. Lapsen tulee ymmärtää käsiteltävä asia ja tapaamisen mahdolliset vaikutukset sekä se kuinka jo tehtyihin päätöksiin voi vaikuttaa. (Thomas 2000, 174.)

Porrasmallin sijasta Thomas (2000, 175) haluaa käyttää ideaa ”seinästä”. Siinä osallisuuden tasot eivät mene ylhäältä alas vaan liikkuvat sekä pysty että vaaka suunnassa ja jonka rajat ovat häilyviä. Tasot ovat palikoita, jotka kasvavat eritavoin. Nämä palikat eli osallisuuden ulottuvuudet ovat:

- Mahdollisuus valita
- Mahdollisuus saada tietoa häntä koskevasta asiasta ja oikeuksista
- Mahdollisuus vaikuttaa prosessiin
- Mahdollisuus ilmaista näkemyksensä
- Mahdollisuus saada tukea mielipiteensä ilmaisemiseen
- Mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin

(Thomas 2000, 175–176.)

Thomasin malli osoittaa lapsen ja hänen tilanteensa yksilöllisyyden ja sen, että osallisuus ei ole niin yksiselitteinen. Toinen lapsi saattaa rohkeasti ja äänekkäästi ilmaista mielipiteensä, jolloin hän tarvitsee vain tietoa vaihtoehtoista ja tilanteesta. Kun taas toinen voi olla hyvin ujo ja tarvitsee enemmän rohkaisua ja tukea myös mielipiteensä ilmaisuun. Lapsen osallisuus voi myös vaihdella tilanteesta riippuen. (Thomas 2000, 176–177.)

Perheen ja vanhemmuuden osallisuutta vahvistetaan tukemalla perheen kykyä ja mahdollisuuksia olla lastensa elämän asiantuntijoita, päätöksentekijöitä ja pysyviä vaikuttajia. Perheenjäsenillä on oikeus tarpeidensa pohjalta määrittää palvelut, joita he haluavat. Tämä vaatii myös vaihtoehtoja, joista on mahdollisuus valita. Osallisuus liittyy myös luottamukselliseen yhteistyösuhteeseen, jossa toiminnan lähtökohtina ovat perheen oman kulttuurin tunnistaminen ja tunnustaminen. Puolisoilla on myös oikeus olla eri mieltä ja määrittää oma tapansa osallisuuteen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 52.)

4 RATKAISU- JA VOIMAVARAKESKEINEN TYÖOTE

Seuraavana tarkastelen ratkaisu- ja voimavarakeskeistä työtettä sekä niiden sisältöjä. Aloitan tarkastelun voimavarojen määrittelyllä ja merkityksillä sekä voimavaraistavan työtteen sisällöllä. Tämän jälkeen tarkastelen ratkaisukeskeisyyttä menetelmänä.

4.1 Voimavarat

Voimavaroja voidaan verrata tyydyttyneisiin tarpeisiin muun muassa hyvinvointiin ja turvallisuuteen, esimerkiksi fyysiseen ympäristöön tai ihmisen omaan käsitykseen. Turvallisuus on ennen kaikkea yksilöllinen kokemus ja tunne, mikä määrittyy myös eri ikäkausina ja eri elämäntilanteissa eri tavoin. Myös kokemus rakastetuksi ja hyväksytyksi tulemisesta sekä tunne siitä, että voi toteuttaa itseään, ovat erityisiä voimia tuovia tekijöitä. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 54; Rönkkö & Rytönen 2010, 192.)

Voimavaralla tarkoitetaan ihmisen sisäistä voimantunnetta, joka ilmenee kykyä tehdä haastavia toimia. Voimavara on samalla myös fyysistä jaksamista tai henkistä vahvuutta. Voimavarat voivat olla taitoja, tietoja ja vahvuuksia, joita henkilöllä on kuten esimerkiksi henkistä energiaa, ihmissuhteita, positiivista asennetta, toimintamahdollisuuksia, valtaa päättää omista asioista, tilan saamista sekä kykyä nauttia, iloita, raivostua, suuttua tai näyttää tunteitaan ja pitää kiinni itselle tärkeistä rajoista. Voimavara on siis jotain, joka on ihmisen käytössä. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 54; Rönkkö & Rytönen 2010, 192.)

Voimavarat liittyvät käsitykseen maailmasta. Ihmiset kokevat toisinaan erilaisia uhkia ja haastavia tilanteita, jotka voivat toisesta näyttää turhilta, vaikka ne ovat heille itselleen totta. Koska voimavarat liittyvät ihmisen subjektiiviseen kokemukseen, on niitä vaikea tuottaa tai saada ulkopuolelta. Ihminen joutuukin uusintamaan voimavarojaan päivittäin eri tilanteissa sekä omalla toiminnallaan että läheisten käyttäytymisen ja tuen avulla. Hyvät kokemukset omasta itsestä ja läheisistä antavat voimavaroja, selviytymiskokemuksia ja -malleja sekä auttavat luottamaan järjestyksiin ja sääntöihin, siihen että ihmisiin voi luottaa ja maailma on turvallinen paikka (Rönkkö & Rytönen 2010, 192–194).

Jos ihminen luottaa jaksamiseensa, kykenee hän etsimään voimavaroja uusivia tekijöitä elämästään. Kun ihminen kokee olevansa voimissaan, on elämän vaikeudet helpompi kohdata kuin jos jokin tekijä olisi jo etukäteen verottanut hänen voimavarojaan. Kun voimavarat ovat lopussa ja ihminen kokee, ettei selviä yksin, tarvitsee hän enemmän tukea muilta. Voimavara on myös sitä, että uskaltaa hakea apua sitä tarvitessaan. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 54–55.)

Perhetyöntekijän tehtävänä on suunnitelmallinen voimavarojen arvioiminen sekä asiakkaan voimavarojen ääneen sanominen, jos asiakas ei itse näitä voimavaroja huomaa, sillä ensisijaisesti asiakas määrittelee voimavaransa itse (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 55). Perhetyöntekijä voi olla yksi voimavara asiakkaan elämässä, jos hänellä on uskoa asiakkaan kykyihin saada muutosta aikaseksi sekä hän osaa luoda tätä tunnetta toivosta myös asiakkaaseen itseensä. Tämä voi olla ratkaiseva asia muutokseen pyrkimisessä. Kun perhetyöntekijä kysyy perheenjäseniltä heidän onnistumisistaan, tärkeistä asioistaan ja arvotuksistaan, hän saa myös itse voimavaroja katsoa perhettä arvostavin silmin. Arvostus vaikuttaa molemmin puolin ja vahvistaa yhteistyötä. Kun perhetyöntekijä on utelias kunkin perheenjäsenen myönteisiä puolia kohtaan ja saa heidät kertomaan onnistumisistaan, saa se myös perheenjäsenet katsomaan toisiaan arvostavin silmin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 194–195.)

4.2 Voimavaraistava työote

Voimavaraistavassa työotteessa keskitytään tutkimaan ihmisen ja perheen toiminnan, ajattelun ja arvomaailman myönteisiä sekä kantavia asioita. Sen avulla pyritään rakentamaan arvostavaa ilmapiiriä yhteistyöhön. Lisäksi pyritään vuorovaikutuksessa luomaan ihmisille subjektiivista turvallisuuden ja pystyvyyden sekä selviytymisen tunnetta. Jos yksipuolisesti keskityttäisiin vain perheen ongelmiin ja luomaan erilaisia haittavaikutuksia, asioiden käsitteleminen tuntuisi toivottomalta ja raskaalta. Pahimmassa tapauksessa ihmisen käsitys kyvyttömyydestä hallita elämäänsä vain vahvistuisi. Kaikkien perheiden elämään kuuluu kuitenkin myös hyvinvointia ja turvallisuuden hetkiä. Ellei myönteisiä asioita nosteta esille, jäävät ne ongelmien varjoon, eivätkä pääse esimerkillään vaikuttamaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 189, 194.)

Voimavaraistava työote ei ole vain positiivisen palautteen antamista, vaan myös määrätietoista tutkimista ja kyselemistä. Tarkoituksena on selvittää konkreettiset tilanteet, joissa jokin asia on toiminut tai perheenjäsenten arvostamat asiat elämässään. Voimavaraistava työote on moniulotteinen työtapa, joka on samanaikaisesti asenne ja ajattelutapa, vuorovaikutustapa, työote ja menetelmä. Asenteena ja ajattelutapana katsotaan kaikkien ihmisten pyrkivän hyvään sekä tekevän erilaisia myönteisiä ja arvostettavia asioita. Ongelmana pidetään sitä, että ongelmiksi nimetyt asiat ehkäisevät ihmistä hyödyntämästä elämäänsä kantavia asioita ja arvoja. Voimavaraistavassa työotteessa ihminen on itse oman elämänsä paras asiantuntija. Hänen pystyvyyden tunnettaan ja toimintakykyään voidaan lisätä olemalla uteliaita sitä kohtaan, miten hän on hyödyntänyt tätä asiantuntemusta. (Rönkkö & Rytönen, 2010 189.)

Voimavaraistavassa vuorovaikutuksessa luodaan vaikutuksia niin nykyhetkessä kuin pidemmällä aikavälillä sekä synnytetään jo itse keskustelutilanteessa erilaisia mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja. Menetelmässä elävöitetään työskentelyn päämäärää olemalla uteliaita ihmisten tavoittelemien turvallisuuden ja hyvinvoinnin hetkiä kohtaan. Se kohdistaa työskentelyä ihmisten toivomiin asioihin ja luo vaihtoehtoja konkreettisten tavoitteiden luomiselle sekä motivoi pyrkimään toivottuun muutokseen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 190.) Työntekijän ammatillisuutta on herkkyyys havaita tarinat, joissa parhaiten otetaan huomioon perheen voimavarat. Tähän työntekijä tarvitsee kuuntelemisen ja kuulemisen taitoja. Vuorovaikutuksessa sanojen valinnalla on suuri merkitys, toiselle myönteinen sana voi olla toiselle kielteinen. Vuorovaikutuksessa kuvataan ja luodaan sosiaalista todellisuutta, joten oleellista on millaisia käsitteitä työntekijä käyttää. (Järvinen ym. 2012, 182–183.)

Voimavaraistavassa työotteessa tavoitteena on perheen hyvinvointi sekä voimaantuminen ja valtaistuminen (Vilén ym. 2010, 24). Voimaantumisen sisäinen voimantunne syntyy ihmisen omien oivallusten ja kokemusten kautta sekä sosiaalisessa prosessissa, joten vuorovaikutus muiden kanssa on myös merkittävä tekijä voimaantumisessa (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 23–24). Valtaistumisessa tarkastellaan perheen kykyä kantaa vastuuta. Valtaistuminen korostaa asiakkaan asiantuntijuutta sekä kumppanuuden kehittämistä yhdessä työntekijän kanssa. Valtaistumisessa yksilö kokee voimaantumista, jonka kautta mahdollistuu omien voimien hahmottaminen suhteessa muihin. (Vilén ym. 2010, 26.)

Voimaantumista pyritään saavuttamaan koko perheen tasapaino huomioiden, jolloin voimaantumisen kokemuksen luominen toiselle, ei saisi tapahtua kenenkään toisen perheenjäsenen kustannuksella. Useimmiten yhden perheenjäsenen voimaantuminen, johtaa koko perheen voimaantumisen kokemukseen. Voimaantuminen voi näkyä muun muassa lisääntyvänä hyvinvointina, tunteena elämänhallinnasta, ajatusmaailman muutoksien vaikutuksina esimerkiksi arjen hallinnassa ja vuorovaikutuksessa, vastuunotossa ja myönteisyydessä, sekä lisääntyneenä armollisuutena, joka mahdollistaa myös pysyvämpää voimaantumista. (Vilén ym. 2010, 26.) Tällöin ihminen alkaa ajatella eri tavalla maailmasta ja ihmisistä, jolloin oivallukset ja oppiminen johtavat asiakkaan kokemukseen voimaantumisesta (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 25).

4.3 Ratkaisukeskeisyys

Perinteisesti ammatillisessa auttamisessa on ollut lähtökohtana ihmisten ongelmien syiden ymmärtäminen eli mitä muita sellaisia ongelmia ihmisen elämään liittyy, jotka voisivat aiheuttaa käsillä olevan ongelman. Tällöin auttajan näkökulmasta asiakasta voidaan auttaa vain vaikuttamalla näihin taustalla oleviin ongelmiin. Ongelmakeskeinen lähestymistapa on pulmallinen ja jopa haitallinen, sillä sen logiikka ei välttämättä toimi inhimillisiä ongelmia ratkaistaessa. Ihmisten ongelmat ovat mutkikkaita ja ihmisten käsitykset niistä menevät usein ristiin. Ongelmien selitykset aiheuttavat usein myös tahattomia syytöksiä, jotka johtavat välittömästi pattitilanteeseen. Kun ihminen kokee, että häntä pidetään vastuullisena ongelmaan, hän joutuu vastavuoroisesti puolustautumaan omilla ulkopuolisiin syihin liittyvillä selityksillä. Tällöin ihminen näkee vain hänen selityksiinsä sopivia ratkaisuvaihtoehtoja, jolloin osapuolten välinen yhteistyö on hankalaa, ellei jopa mahdotonta. (Furman & Ahola 2012, 6–7.)

Tulisi siis löytää työskentelymuoto, jossa edellä kuvattuja syytöksiä ei tapahdu ja joka edistää myönteisen keskusteluilmapiirin syntymistä. Ratkaisukeskeisyydessä ammatti-
auttaja pyrkii luomaan keskustelua, joka on rakentavaa, ratkaisuideoiden syntymistä edistävää ja yhteistyötä lisäävää. Tämä mahdollistuu suosimalla puheenaiheita ja ajatusmalleja, jotka rohkaisevat sekä lisäävät toiveikkuutta, yhteistyötä ja luovuutta. (Furman & Ahola 2012, 7.) Ongelmien syiden sijasta keskitytään siis niiden ratkaisemiseen ja yksilön voimaantumiseen. Ratkaisuja haetaan nykyhetkestä tai tulevaisuudesta ja työskentelyssä

keskitytään tavoitteisiin. (Rönkkö 2008, 171.) Ratkaisukeskeisyydessä tutkitaan usein selkeästi määriteltyjä tilanteita ja sillä on selvä suunta (Rönkkö & Rytönen 2010, 190).

Ratkaisukeskeisyys ei ole pelkästään menetelmä tai työote vaan se on myös tapa ajatella, katsoa maailmaa ja elää maailmassa sekä tapa olla suhteessa ja vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Siinä pyritään muistamaan totuuden monitasoisuus ja avoimuus sekä tarkastelemaan yhä uudelleen ennakkoluuloja ja perspektiivejä dialogissa toisen kanssa. Ongelmien ei oleteta olevan helposti ratkaistavissa vaan niiden olemassaolo tiedostetaan ja niistä puhutaan. Ensiarvoisen tärkeää on, että ihminen tulee kohdatuksi ja kuulluksi sellaisena kuin hän itsensä ja tarinansa sekä elämäntilanteensa kokee. Samalla tavalla kuin ongelmat ja huolet kuuluvat elämään myös ratkaisut, voimavarat, kyvyt, resurssit ja voimälähteet ovat osa elämää. Haasteellista on löytää niitä silloin kun elämä näyttää vaikeimmat puolensa. (Rönkkö 2008, 172.)

De Jongin ja Bergin (2013, 28–29) mukaan ratkaisujen rakentamisen vaiheet ovat:

- ongelman kuvaaminen
- tavoitteen kirkastaminen
- poikkeusten tutkiminen
- palaute istunnon lopussa
- ja asiakkaan edistyksen arviointi

Ongelman kuvaamisessa ei selvitetä yksityiskohtaisesti ongelmia tai niiden syitä, vaan kuunnellaan kunnioittavasti asiakkaan ongelmapuhetta pohtien miten kääntää keskustelu kohti ratkaisupuheen käynnistämistä. Tavoitteen kirkastamisen vaiheessa asiakkaan kanssa yhteistyössä luodaan kuva siitä, mikä olisi erilaista heidän elämässään, kun ongelmat olisivat ratkenneet. Poikkeuksia tutkiessa taas selvitetään asiakkaan elämänvaiheet, jolloin ongelmat eivät ole esiintyneet tai ne ovat olleet vähemmän vaikeita. Merkitystä on myös sillä, kuka teki ja mitä saadakseen poikkeuksen aikaan. Jokaisen ratkaisukeskeisen keskustelun lopussa asiakkaalle annetaan positiivista palautetta niistä asioista, joita asiakas on jo tehnyt ongelmansa ratkaisemiseksi. Lisäksi annetaan ehdotuksia liittyen siihen, mitä asiakkaat voisivat tarkkailla ennen seuraavaa tapaamista ja mitä he voisivat tehdä lisää tai eri tavalla edistääkseen ongelman ratkaisua. Tavoitteiden saavuttamista arvioidaan jatkuvasti muun muassa asteikkojen avulla. Arvioinnissa mietitään mitä vielä pitäisi tehdä, että ongelmat olisivat asianmukaisesti ratkaistu. (De Jong & Berg 2013, 28–29.)

Hellen mukaan (1999) ratkaisukeskeisyyttä kuvaavat seuraavat teemat keskeisine tausta-ajatuksineen ja toimintaperiaatteineen.

- Asiakasohjautuvuus
- Asiakkaan vastuu
- Kunnioitus
- Luottamus asiakkaan voimavaroihin ja kykyihin
- Toiveikkuuden ja myönteisen näkökulman etsiminen ja näkeminen
- Käytettävä kieli luo todellisuutta
- Tavoitteellisuus
- Keskittyminen edistykseen, onnistumisiin, uusiin vaihtoehtoihin ja ratkaisuihin
- Muutos on väistämätön
- Myönteinen palaute
- Yhteistyö perustuu avoimeen vuorovaikutukseen ja ajatusten vaihtoon

(Hellen 1999, Rönkkö 2008, 172 mukaan.)

Asiakasohjautuvuudessa työskentelyn lähtökohtana on asiakkaan maailmankuva. Yhteistyösuhteessa asiakas määrää etenemisrytmin ja voi myös ehdottaa ketkä ovat osallisina pohdittaessa hänen tai hänen perheensä ongelmia. (Rönkkö 2008, 172–173.) Asiakasohjautuvuus vaatii työntekijältä oman viitekehyksensä siirtämistä syrjään ja keskittymistä asiakkaan viitekehukseen. Tällöin työntekijällä on ei-tietämisen asenne ja asiakas informoi työntekijää. Työntekijän tulee keskittyä asiakkaalle merkityksellisiin asioihin, tapahtumiin ja henkilöihin. (De Jong & Berg 2013, 29–31, 61) Asiakkaan todellisuutta pyritään yhdessä muokkaamaan hänelle ja hänen hyvinvoinnilleen sopivaksi. Hänen arvojensa, uskomustensa ja luomiensa merkitysten kautta pyritään löytämään hänelle sopivia uusia tapoja nähdä hänen tilanteensa ja toimia siinä. Asiakas on subjekti omassa tilanteessaan. (Rönkkö 2008, 172–173.)

Ihminen on vastuussa omasta elämästään, joten ratkaisukeskeinen työskentely perustuu asiakkaan näkemykseen muutostarpeesta ja tarvittavasta avusta sekä tuesta (Rönkkö 2008, 174–175). Työskentelyssä kysytään asiakkaalta mitä muutoksia hän haluaa elämäänsä ja hyväksytään hänen tapansa määrittellä ongelma. Lisäksi kuunnellen ja kunnioittaen selvitetään mikä asiakkaan mielestä tulee olemaan erilaista hänen elämässään, kun

ongelmat ovat ratkenneet. Asiakkaalta kysytään havaintoja poikkeuksista liittyen ongelmaan, jolloin näkyviin tulevat asiakkaan sisäiset ja ulkoiset vahvuudet. (De Jong & Berg 2013, 29.) Asiakas on aktiivinen ja työskentelyä määrittävä osapuoli, työntekijä suuntaa työskentelyään asiakkaan määrittämiin asioihin ja käynnistää kumppanuuspohjaisen yhteistyön. Työ on yhteistyötä, ei toisen puolesta tekemistä. Työntekijä perustelee näkökantansa ja kunnioittaa asiakasta olemalla rehellinen ja suora. (Rönkkö 174–175.)

Elämän vaikeudet tuntuvat välillä kohtuuttomilta, mutta elämän koettelemuksissa voi myös löytää uutta voimaa itsestään (Rönkkö 2008, 176). Ihmisen menneisyyden kokemukset ovat lähtemätön osa häntä itseään ja ongelmien ratkomisessa korvaamaton yhteistyökumppani. Niitä tulisi pitää auttajina ja voimavaroina sekä arvokkaina oppimiskokemuksina pikemminkin kuin ongelman lähteenä. Tärkeää on myös luopua mahdollisista katkeruuden ja syyllisyyden tunteista. (Furman & Ahola 2012, 22–35.)

Ihmisellä on myös kyky nauttia pienistä iloista ja hyvistä hetkistä. Työntekijä voi asiakkaalle olla vaikeiden asioiden jakaja ja vastaanottaja sekä myönteisten asioiden esiintuoja. Huumori ja leikki rentouttavat, luovat hyvää ilmapiiriä ja toivoa sekä helpottavat myönteisempien tai toiveikkaampien näkökulmien löytämistä silloinkin, kun on raskasta. Työntekijä voi ryhtyä havainnoimaan ongelman ulkopuolista elämää; mielihyvän lähteitä, hyviä piirteitä ja uinuvia kykyjä, asioita ja ihmisiä, jotka auttavat selviytymään vaikeissa oloissa ja luovat toivoa sekä kannustusta. Asiakasta voi myös pyytää kuvittelemaan tulevaisuus, jossa asiat ovat toisin ja hän nauttii elämästään. (Rönkkö 2008, 176–177.)

Eri kielelliset ilmaisut herättävät hyvin erilaisia mielikuvia ongelmien syistä ja siitä minäkäläinen apu olisi hyödyksi (Furman & Ahola 2012, 51–54). Vuorovaikutuksessa käytettävä kieli luo todellisuutta ja yhteistyötä sekä identiteettiä. Työntekijä luo asiakkaaseen yhteyttä käyttämällä puheessaan asiakkaan kieltä. Työskentelyn kuluessa työntekijä voi myös pyrkiä asiakkaan jähmettyneiden tai kielteisten ilmausten muuttamiseen. (Rönkkö 2008, 178–179.) Eri kielteiset termit ja nimitykset sekä diagnoosit luovat kuvaa pysyvistä ja vaikeasti hoidettavista häiriöistä, ne hankaloittavat ratkaisujen rakentamista (Furman & Ahola 2012, 56).

Työntekijä voi myös pyytää asiakasta itse miettimään myönteisempiä selityksiä ongelmille. Kekseliäät, mielikuvitukselliset ja humoristiset selitykset ovat apuna vaikeitakin

ongelmia ratkottaessa. (Furman & Ahola 2012, 64–76.) Työntekijä voi myös ilmaismuotojen avulla luoda todellisuutta, jossa ongelma on menneisyyttä ja nykyhetki sekä tulevaisuus sisältävät mahdollisuuksia (Rönkkö 2008, 178–179). Tämä ratkaisupuhe on tehokas vastalääke voimattomuuden tunteelle, jota asiakas tuntee keskittyessään ongelmiinsa ja siihen, miten ne hankaloittavat elämää (De Jong & Berg 2013, 57). Onnistumista ja ratkaisupuhetta edistävät asiakkaan onnistumistarinat, arvokkuudentunne, tunne selviytymisestä ja ongelman ratkaisemisesta sekä työntekijän kyky vältellä ongelmapuhetta eli syytelyä, leimaamista ja patologisointia (Rönkkö 177–178).

Ratkaisukeskeisyydessä työskentelyn perustana on asiakkaan kanssa yhteistyössä tavoitteiden etsiminen ja määrittelemine. Työntekijä selvittää perusteellisesti asiakkaan näkemysten tilanteesta ja sen mihin yhteistyöllä sekä työntekijän tuella pyritään. (Rönkkö 2008, 175–176.) Tärkeää on vahvistaa asiakkaan omaa roolia muutoksessa, jotta asiakas huomaa oman panoksensa merkityksen olevan keskeinen. Sanomalla, että ongelman ratkaisu edellyttää asiakkaalta kovaa työtä, vahvistetaan asiakkaan omanarvontunnetta, itsekunnioitusta ja vastuuta työskentelyssä. (De Jong & Berg 2013, 86, 88.) Asiakkaan sitoutumista vahvistaa myös hänelle itselleen tärkeät, mielekkäät ja kontrolloitavissa olevat ei hänelle ulkoapäin määrätyt tavoitteet. Tavoitteellisuus voi tarkoittaa pohdintaa tulevaisuudesta, mihin pyritään ja mitä sitten tehdään, kun ongelma on pienentynyt tai ratkennut. Hyvä ja konkreettinen tulevaisuuden määrittely sekä siitä keskusteleminen vahvistavat asiakkaan myönteistä selviytymiskuvaa. (Rönkkö 2008, 175–176, 183.)

Tulevaisuudenkuva kertoo niistä askelista ja välitavoitteista, joita tarvitaan tavoitteiden saavuttamiseen (Rönkkö 2008, 183). Se myös auttaa huomaamaan jo tapahtuneen edistyksen ja näkemään menneisyyden voimavarana (Furman & Ahola 2012, 86). Päättävöitteiden pilkkominen välitavoitteiksi ja pienempien tavoitteiden saavuttaminen lisäävät motivaatiota ja toivoa sekä auttavat asiakasta pois jumiutuneista ajatus- ja käyttäytymismalleista. Konkreettinen ja käyttäytymistä ilmaiseva tavoite tehostaa työskentelyä ja mahdollistaa nopean palautteen antamisen asiakkaalle. (Rönkkö 2008, 175–176, 183–185.) Realistisissa eli saavutettavissa olevissa tavoitteissa on otettu huomioon asiakkaan kyvyt ja olosuhteet, joissa hän elää (De Jong & Berg 2013, 87). Tavoitteen ollessa epärealistinen, työntekijän kannattaa neuvotella ja tarkentaa sitä sekä kysyä mitä voimavaroja asiakas tarvitsee tavoitteen saavuttamiseksi. Ongelmia tulee myös rajata ja asettaa tärkeysjärjestykseen. (Rönkkö 2008, 175–176, 183–185).

Huomioon tulee ottaa vaikeiden asioiden tilannekohtaisuus, sen sijaan että nähtäisiin ongelman vaikuttavan kaikkeen ja kaiken aikaa elämässä, mietitään missä nimenomaisessa tilanteessa ongelman tulisi olla poissa (De Jong 2013, 84). Lisäksi tulee huomioida ongelmien yksilöllisyys sen sijaan, että mietittäisiin ongelmien välisiä syy-seuraus yhteyksiä. Tämä suuntaa työskentelyä tavoitteisiin ongelmien selvittämisen sijaan. Kun yksi ongelma ratkaistaan, lisääntyy asiakkaan luottamus työntekijään, jolloin hän saattaa ottaa esiin muita ongelmia. Yhden ongelman edistyminen tai ratkeaminen voi myös auttaa toisen ongelman ratkaisemisessa. Ongelmia voi myös käyttää toistensa apuna esimerkiksi tytär voi luvata parantaa käyttäytymistään, jos isä viettää hänen kanssaan enemmän aikaa. Lisäksi jokaisen perheenjäsenen ongelma tulisi nähdä toisistaan erillisinä yhden suuren ongelmavyöhdin sijaan. Tällöin perheenjäsenet voivat toimia toisilleen voimavaroina osoittamalla ymmärrystä sekä antamalla tukeaan ja apuaan toiselle. (Furman & Ahola 2012, 36–50.)

Ongelmat eivät vaikuta kaikkeen asiakkaan elämässä. Yhteistyössä asiakkaan kanssa etsitään näitä poikkeuksia, luonnollisia muutoksia. (Rönkkö 2008, 179.) Poikkeukset ovat asiakkaan kokemuksia menneisyydestä, jolloin ongelman olisi voinut olettaa esiintyvän, mutta jostain syystä se ei esiintynyt (de Shazer 1985, De Jong & Berg mukaan 2013, 106). Tärkeää on tutkia sitä, miten poikkeamat eroavat ongelmatilanteista; kuka teki, mitä teki, missä ja milloin sekä olivatko poikkeamat tahdonalaisia vai tahattomia. (De Jong & Berg 2013, 106–107). Keskeisiä ovat tuoreet ja säännöllisesti toistuvat poikkeukset. Ne kertovat myönteisestä asiakkaan maailmankuvan mukaisesta muutossuunnasta, johon ihminen on jo menossa sekä asiakkaan vahvuuksista tässä muutoksessa. Kun asiakas tunnistaa poikkeamia, kasvaa hänen kiinnostuksensa ratkaisujen rakentamista kohtaan. Oleellista on keskittyä asioihin, joita asiakas voi itse muuttaa, pienikin muutos voi riittää. (Rönkkö, 179.)

Yhteistyössä selvittämällä, mitä asiakas on yrittänyt tehdä, tai on jo tehnyt, ongelmansa ratkaisemiseksi, saadaan tietoa niin asiakkaan onnistumisista kuin myös vahvuuksista, joiden avulla onnistuminen on saatu aikaiseksi (De Jong & Berg 2013, 63). Kun tavoitteet saavutetaan, annetaan niistä asiakkaalle myönteistä palautetta ja jaetaan ansiota hänelle itselleen sekä läheisille, jotka ovat tukeneet tätä (Rönkkö 2008, 185). Ansionjako on yksinkertainen ja luonteva tapa edistää auttajien välistä yhteistyötä ja ehkäistä kilpailuasetelman syntymistä sekä lisätä uskoa tapahtuneeseen muutokseen. Tärkeää on myös luoda edellytyksiä sille, että kaikki voivat osallistua muutostyöhön ja saada sen myötä

kiitosta työpanoksestaan. Myönteisestä muutoksesta ansionjako ja kiittäminen vähentävät katkeruuden tunteita, lisäävät toiveikkuutta ja saavat parhaimmassa tapauksessa ”vihollisetkin” näyttämään voimavaroilta. (Furman & Ahola 2012, 102–115.) Asiakkaan voimavarat vahvistuvat myös, kun ennakoidaan yllättävät takaiskut, keskustellaan siitä mistä ensimmäisen takaiskun alkamisen huomasi, mitä voi tehdä takaiskun ehkäisemiseksi, mitä aikaisemmista takaiskuista on opittu sekä mikä silloin auttoi selviytymään ja keneltä asiakas sai tukea (Rönkkö 2008, 177–178).

Palautteen jakaminen luo vuoropuhelua, motivoi, suuntaa toimintaa ja auttaa eteenpäin. Merkitystä on sillä, kuinka havaitsemme ja tulkitsemme palautetta. Asiakkaan palautteen avulla työntekijä luo dialogia. Työntekijä tarkistaa havaitsemansa palautteen tuomalla havaintonsa ja tuntemuksensa esiin. Asiakkaalle palautetta annetaan välittömästi. Palautteessa keskitytään mahdollisuuksien mukaan toimiviin asioihin, yrittämiseen, oivalluksiin, onnistumiseen ja sitkeyteen sekä lupaaviin alkuihin ja myönteisiin saavutuksiin. Myös jo vaikean asian puheeksi otto on merkki eteenpäin menosta. (Rönkkö 2008, 180.) Palautteessa voidaan myös antaa asiakkaalle perusteltu ehdotus siitä, mitä hänen tulisi ratkaisujen rakentamisen kannalta havainnoida tai tehdä. (De Jong & Berg 2013, 119).

Työskentelyssä on tärkeää hyödyntää yhteistyötä, yhteisneuvotteluja sekä erilaisia sosiaalisen verkoston ja kolmannen sektorin tarjoamia voimavaroja (Rönkkö 2008, 181). Ajatuksena on, että asiakas on aina osallisena keskusteltaessa hänen asioistaan, jolloin työntekijät eivät keskenään pohdi ratkaisuja ilman asiakkaan asiantuntijuutta. Asiakas myös päättää ketkä osallistuvat työskentelyyn ja kenestä on ratkaisun kannalta hyötyä. (Furman & Ahola 2012, 12–15.) Verkosto- ja läheisneuvonpidoilla pyritään tasapainottamaan asiakkaan viranomaisten ja verkoston jäsenmäärää. Työntekijät tuovat tarpeen mukaan esiin huolensa ja tarjoavat samalla tukensa asiakkaalle ja tämän läheisille. Osanottajia rohkaistaan kysymysten tekemiseen ja ihmettelyyn sekä pohditaan erilaisia vaihtoehtoja korostamalla, ettei ole yhtä oikeaa näkökulmaa. Jos paikalla on useita ammattiauttajia, käytetään hyödyksi avointa reflektiota asiakkaan kuullen; esimerkkejä, tarinoita, metaforia, myyttejä, vertauksia ja taiteen kieltä eri muodoissaan. (Rönkkö 2008, 181.)

Ratkaisukeskeisessä työskentelyssä käytetään kysymyksiä, joiden ideana on saada ihminen pohtimaan ja hakemaan vastauksia. Joskus asiakkaan ongelma ratkeaa työntekijän asettamalla kysymyksellä, johon asiakas ei ole aiemmin miettinyt vastausta. Kysymyksiin pätee sama ajattelutapa kuin sanoihinkin, eli ne luovat todellisuutta, joten kysymyksiin

tulee kiinnittää huomiota. Työntekijällä on siis hyvä olla käytössään erilaisia kysymysten tapoja, jolloin hän voi toimia joustavammin ja monipuolisemmin auttaessa ja tukiessa asiakasta. (Rönkkö 2008, 185.)

Erilaisia ratkaisu- ja voimavarakeskeisyyden kysymystyyppisiä ovat;

- ongelmia koskevat kysymykset, jotka välittävät kiinnostusta asiakkaan tilanteeseen
- ennen tapaamista tapahtuneita muutoksia koskevat kysymykset, jotka tuovat esiin asiakkaan luonteenomaisen muutoksen ja tavoitteiden rakennusaineet
- ihmekysymykset, jotka konkretisoivat tarkasti asiakkaan parempaa tulevaisuutta
- ongelmiin verrattavat poikkeuksia etsivät ja selvittävät kysymykset, jotka lisäävät asiakkaan voimaantumista
- voimavaroja etsivät ja selvittävät kysymykset
- ansioita ja kiitosta koskevat kysymykset, jotka vahvistavat asiakkaan itsetuntoa
- hyötyjä koskevat kysymykset, jotka suuntaavat ajatukset ongelmista syntyviin voimavaroihin
- asteikkokysymykset
- takaiskuista selviämiseen valmentavat kysymykset, jotka auttavat suhtautumaan takaiskuihin kehittävinä ja opettavina
- selviytymiskysymykset
- työskentelyn lopettamiseen liittyvät kysymykset, jotka auttavat asiakasta jatkaamaan itsenäisesti (De Jong & Berg 2013, 13–377; Rönkkö 2008, 185–190)

5 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyöni tavoitteena on tutkia ehkäisevän Perhetyö Tomeran asiakasperheiden kokemuksia palvelusta. Tavoitteena on selvittää miten perheet ovat osallisina perhetyön suunnittelussa ja toteutuksessa sekä miten ratkaisu ja voimavarakeskeinen työote toteutuvat Perhetyö Tomeran työskentelyssä. Halusin tarkastella perhetyötä nimenomaan perheiden omasta näkökulmasta, sillä pidän asiakkaan asiantuntijuutta tärkeänä kaikessa sosiaalialan työssä.

Opinnäytetyön kautta kehittämistarpeet sekä hyvät käytänteet tulevat näkyväksi ja näin niiden syvempi työstäminen mahdollistuu. Perhetyö Tomeran työskentelyä ohjaavat osallisuuden sekä ratkaisu- ja voimavarakeskeisyyden näkökulmat, joten sen vuoksi ne nousivat tärkeimmiksi tarkasteltaviksi aiheiksi. Tutkimuskysymyksistä muotoutuivat tarkasteltavat teemat (liite 2).

Tutkimuskysymykset:

1. Miten perheet ovat osallisina perhetyön suunnittelussa ja toteutuksessa?
2. Miten ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys toteutuvat Perhetyö Tomeran perhetyössä?

Lisäksi:

3. Mitä hyviä käytänteitä ja kehitettävää Perhetyö Tomeran työskentelyssä on?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusympäristö ja kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat lapsiperheet, joissa oli vähintään yksi alakouluikäinen lapsi, joka on ollut Perhetyö Tomeran työskentelyn keskiössä joko aloituksessa tai koko työskentelyn ajan. Tomeran perhetyö on alkuun kohdistettu ainoastaan alakouluikäisten lasten perheille, joten tällaisia tutkittavia perheitä oli enemmän. Perhetyö Tomera on aloittanut työskentelyn myös yläkouluikäisten nuorten ja heidän vanhempiansa kanssa, mutta se työmuoto on vielä alkutekijöissä. Perhetyö Tomeran työntekijät valitsivat neljä haastateltavaa perhettä. Perheet olivat muun muassa yksinhuoltajaperheitä, eroperheitä, suurperheitä tai ydinperheitä. Haastateltavissa perheissä oli käynyt Perhetyö Tomeran eri työntekijöitä. Joissakin perheissä oli käynyt kolmesta työntekijöistä jokainen, joissakin heistä vain yksi tai kaksi.

Rajasin perheiden sisällä haastateltavat sen mukaan ketkä olivat osallistuneet perhetyöhön tai olleet työskentelyn keskiössä. Myös se vaikutti, ketkä olivat haastattelu tilanteessa paikan päällä. Haastattelut olivat yksilö tai parihaastatteluja. Yhdessä parihaastattelussa oli aviopari ja toisessa kaksi lasta. Loput haastattelut olivat vanhemman tai lapsen yksilöhaastatteluja. Vanhempia siis osallistui yhteensä viisi ja lapsia viisi. Haastattelut toteutettiin perheiden kotona, jolloin heidän ei tarvinnut kulkea haastattelun vuoksi ja ympäristö oli heille tuttu.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukseni oli laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jossa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tällöin todellisuus on moninainen ja sitä pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. On huomioitava se, ettei todellisuutta voi pirstoa mieli-valtaisesti osiin. Tapahtumat vaikuttavat toinen toisiinsa ja niiden suhteet ovat monen suuntaisia. Tutkijan on huomioitava arvolähtökohtansa, sillä ne muovaavat sitä, miten pyrimme ymmärtämään tutkimuksen ilmiöitä. Tulokset voivat olla vain ehdollisia selityksiä rajoittuen johonkin aikaan ja paikkaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa löydetään

tai paljastetaan tosiasioita, sen sijaan, että todennetaan jo olemassa olevia totuuksia tai väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161.)

Kvalitatiivista tutkimusta toteutetaan joustavasti ja suunnitelmia muokataan olosuhteiden mukaan. Tietoa hankitaan kokonaisvaltaisesti ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan ihmistä tiedon keruun välineenä. Induktiivista analyysia käyttämällä pyritään paljastamaan odottamattomia seikkoja. Aineisto määrittelee sen, mikä on tärkeää. Aineisto hankitaan laadullisilla metodeilla, esimerkiksi erilaisilla haastatteluilla. Haastateltavat henkilöt valitaan harkiten. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 164.)

Menetelmänä aineistonkeruulle käytin teemahaastattelua, sillä tutkittava ilmiö oli laaja ja moninainen. Halusin saada asiakkaiden oman aidon näkökulman esiin. Jaoin tutkittavan ilmiön ensin teemoihin, joista sitten johdin kysymyksiä (liite 2). Haastattelun rungon luomisessa käytin apuna opinnäytetyöni teoriaa osallisuudesta sekä ratkaisu- ja voimavara-keskeisyydestä. Kysymykset eivät kuitenkaan olleet ehdottomia, vaan ne muotoituivat haastattelun aikana. Haastattelun aikana myös nousi esiin uusia kysymyksiä niin kuin tavallisessa keskustelussa. Hirsjärvi & Hurme (2009, 48) mukaan teemahaastattelu onkin puolistrukturoitu haastattelu, jossa jokaisessa haastattelussa teemat pysyvät samoina, mutta kysymykset ja keskustelun kulku vaihtelevat. Tämä tuo tutkittavien äänten kuuluviin. Teemahaastattelussa keskeisimpänä ovat vuorovaikutuksessa syntyvät ihmisten tulkinat asioista ja heidän asioille antamat merkitykset. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48.)

6.3 Aineiston keruu ja analysointi

Ennen tutkimuksen aloitusta pyysin vanhemmilta suostumuksen haastatteluun ja tästä merkiksi allekirjoituksen saatekirjeeseen (liite 1), jossa selitettiin opinnäytetyöni tarkoitus. Esitin vanhemmille myös lapselle toteutettavan haastattelun kysymykset. Aineiston keräsin perheiden kotona teemahaastatteluilla, jotka kestivät jokainen noin puolitoistuntia. Haastattelin viittä vanhempaa ja viittä lasta. Haastatteluista kaksi olivat parihaastatteluja, loput kuusi yksilöhaastatteluja. Vanhemman tai vanhempien haastatteluun meni noin tunti ja kymmenen minuuttia sekä lapsen tai lapsien haastatteluun noin kaksikym-

mentä minuuttia. Äänitin haastattelut ja litteroin ne sen jälkeen. Litteroin haastattelut sananasaisesti ja merkitsin puheen tauot pistein taukojen pituuksien mukaisesti. Luin aineiston useasti läpi ja luokittelin sekä yhdistelin sitä jatkuvasti erivärisillä korostuskynillä.

Tämän jälkeen jaoin aineiston teemoittain. Teemoittelussa tarkastellaan sellaisia aineistosta nousevia piirteitä, jotka ovat yhteisiä haastateltaville. Teemat pohjautuivat pääosin teemahaastattelun teemoihin, mutta sen lisäksi analyysivaiheessa tuloksista nousi esiin myös muita teemoja. Analyysistä esiin nostetut teemat pohjautuivat minun eli tutkijan tulkintoihin haastateltavien kerronnasta. Koodasin samaan kategoriaan kuuluvat asiat samoihin yläkäsitteisiin, vaikka ne eivät välttämättä olleet ilmaistu täysin samalla tavalla. Näitä yläkäsitteitä olivat osallisuus sekä ratkaisu – ja voimavarakeskeisyys. Yläkäsitteiden alle muodostui myöhemmin tarkemmat ilmiöitä kuvaavat otsikot. (Hirsjärvi & Hurme, 2009, 142, 173.)

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Haastateltavien taustatiedot

Haastateltavien taustatiedot kerron pääpiirteittäin hyvin pintapuolisesti, sillä haluan pitää haastateltavat tunnistamattomina. Haastateltavia perheitä oli neljä. Perheissä oli yksi tai kaksi vanhempaa ja kahdesta viiteen lasta. Perheiden lapset olivat iältään 4–15-vuotiaita. Haastateltavat lapset olivat alakouluikäisiä, joiden kautta perhetyö oli aikanaan aloitettu. Perhetyö oli kestänyt noin neljästä kuuteen kuukautta, tapaamisia oli sinä aikana ollut 5–12 kertaa eli joko kerran tai kaksi kertaa kuukaudessa. Lisäksi jotkut lapset olivat osallistuneet Perhetyö Tomeran ja lastensuojelun sosiaaliohjaajan yhdessä järjestämään toimintaryhmään. Lempäälän kunnan perhetuvat myös järjestävät sosiaalisen sirkuksen ryhmiä, johon osa haastateltavista lapsista oli osallistunut. Tomeran perhetyö tai toimintaryhmät myös jatkuivat joidenkin perheiden kohdalla edelleen.

7.2 Perhetyön aloitus ja perheiden ennako-odotukset Perhetyö Tomerasta

Perhetyö Tomeran palveluun vanhemmat kertoivat päätyneensä joko perheneuvolan, koulun tai vanhemman oman yhteydentoton kautta. Suurimmalle osalle haastateltavista vanhemmista Perhetyö Tomera oli tuttu, sillä sen kautta oli perheeseen tehty perhetyötä jo aiemmin. Välissä kuitenkin oli työntekijä vaihtunut.

Vanhempien ennako-odotukset vaihtelivat jonkin verran. Toiset kertoivat, etteivät odottaneet perhetyöltä paljoakaan ja eräs vanhempi koki, ettei perhetyöstä voi olla mitään hyötyä.

”Mulla oli vähän semmoinen että ei tästä mitään hyötyä voi olla... Et ei mulla oikein mä olin tosi skeptinen... sitä ennen.”

Eräs vanhempi kertoi ottaneensa perhetyön avoimilla mielin vastaan ja toivoi lapselleen kahden keskistä aikaa toisen aikuisen kanssa, jolloin lapsi saisi kokemuksen siitä, että on tasavertaisesti tärkeä muiden lasten rinnalla. Vanhempi koki, ettei hän pysty antamaan

tarpeeksi aikaa lapselle, sillä perheen muut lapset vaativat suuren osan vanhemman huomiosta. Toiset kertoivat odottaneensa ja toivoneensa käytännön neuvoja arkeen sekä ammattilaisen näkemystä omasta toiminnasta vanhempana.

”Mä ainaki niinku ajattelin.. että just tosiaan saatais vähän sellasta niinkun ammattilaisen näkemystä siihen.. että onko tää niinku meijän.. meijän toiminta ihan oikeen.. oikeenlaista ja sitte että mitä vois.. mitä me voitais tehdä ehkä paremmin --- et me voitais tukea sit [lapsen] olemista vähän paremmin.”

Kysyin vanhemmilta myös lasten ennakko-odotuksista ja ajatuksista. Vanhemmat kertoivat keskustelleen lastensa kanssa Perhetyö Tomerasta ennen perhetyön aloitusta. Suurin osa koki, ettei lapsilla ollut mitään suuria odotuksia. Erään vanhemman mielestä perheen nuorisoikäiset lapset eivät kokeneet Tomeran perhetyötä hyödyllisenä. Yksi vanhemmista taas kertoi lastensa kovasti odottaneen Tomeran perhetyötä, sillä sosiaalihojaaja oli heille entuudestaan tuttu.

”Ei varmaan.. varsinaisia odotuksia et juteltiin siitä että onks se ok et mitä hän ois siitä mieltä ja oli sitä mieltä.. et kyllähän sitä voitais kokeilla..”

”Niillä oli ihan hirveen kovat odotukset ku tiesi kuka on tulossa että nehän siis ihan hirveesti tykkää [sosiaalihojaajasta].. --- Kyllä se oli ihan hirveen hyvä juttu että se oli tuttu henkilö..”

7.3 Perheiden osallisuus Perhetyö Tomerassa

Osallisuutta käsittelin laajemmin ja haastattelin aiheesta sekä vanhempia että lapsia. Tarkoituksena oli selvittää kuinka paljon ja millä tavalla perheet ovat osallisina perhetyön suunnittelussa, toteutuksessa ja kehittämisessä. Selvitin myös, kuinka Perhetyö Tomera tukee laajemmin perheen osallisuutta yhteiskuntaan, sillä se on yksi Tomeran perhetyön tavoitteista.

7.3.1 Perheiden tieto Perhetyö Tomerasta ja Lempäälän kunnan palveluista

Tieto on yksi merkittävä osa osallisuutta, sillä tietämättömyys luo ulkopuolisuutta jopa syrjäytymistä. Sosiaalipalveluissa asiakkaiden vähimmäistasona matkalla osallisuuteen voidaan nähdä toimiva tiedottaminen olemassa olevista palveluista sekä niissä tapahtuvista muutoksista (Gellin ym. 2012, 149). Joten kysyin sekä lapsilta että vanhemmilta, kuinka paljon he saivat tietoa Perhetyö Tomeran palveluista ja laajemmin Lempäälän kunnan palveluista. Tietoa Perhetyö Tomeran palveluista vanhemmat kertoivat saaneensa muun muassa, netistä, esitteestä, koulusta, lastensuojelusta, perheneuvolasta sekä Perhetyö Tomeran sosiaaliohjaajalta ja esimieheltä. Toiset kokivat saaneensa riittävästi tietoa ja toiset taas kokivat, että etukäteen tietoa olisi voinut olla enemmänkin. Erään vanhemman mukaan hän ei ollut osannut ajatella, että perhetyö voisi olla avuksi perheen lapselle, jolla avun tarve oli hyvin erilainen kuin aiemmin perheen eräällä toisella lapsella.

”Kyllä mä varmaan ihan riittävästi.. oon siihen nähden että mihinkä... varsinkaan tota.. [Tämän lapsen] kohalla sitä on ikäänku tarvittu... --- Sillon ihan alun perin ku [erästä toisesta lapsesta] oli kyse niin silloin lastensuojelusta mulle siitä kerrottiin... --- Nyt sitte se olikin tavallaan tahona ihan tuttu jo sit siinä kohtaa kun tota [tämän lapsen] kohalla sitä sitten ehdotettiin että se Tomera vois olla tähänki se... Mutta öö... Tavallaan se tarkoitus oli ehkä niin eri molemmilla [lapsilla] että sitten en olis ehkä itte hoksannu heti että se Tomera vois olla tähänki juttuun se ratkasu...”

”No tuota etukäteen ois ehkä voinu enemmänki siitä saada infoa että tota.. Se mitä mä sain niin oli lähinnä tuolta.. Tuolta tuolta.. Koulun puolesta erityisopettajalta.. --- Erityisopettaja koululta mulle soitti ja sitte ehotti että

vois kokeilla tätä Tomera työhön yhteydenottamista ja mä sit katoinkin katoinkin vain niinku netistä että mitä siellä netissä lukee..”

Vanhemmilta kysyin vielä, että saivatko he tarpeeksi tietoa Lempäälän kunnan muista palveluista. Osa kertoi, ettei saanut tietoa muista palveluista, mutta ei kokenut tarvitsevänsäkään. Eräs kertoi saaneensa paljon tietoa Lempäälän kunnan muista palveluista ja koki sen tärkeäksi. Perhe olikin osallistunut useisiin Lempäälän kunnan tarjoamiin palveluihin.

”Me vaan haluttiin tähän [Perhetyö Tomeraan] tarrautua sitte kun tätä ehdotettiin..”

” --- Tuola päiväkodissa ja koulussa on saatu. Saatu niinku psykologin palvelut ja erityisopettajan tukea ja niinku tämmöistä pienryhmä toimintaa on paljo järjestetty ja... --- just se sirkusryhmä mistä [lapsikin] mainitsi niin.. Niin niin se oli kyllä tosi kiva juttu. Että.. Mun mielestä ollaan saatu hyvin tietoa ja on ollu hyvin tarjolla erilaisia palveluja ja me ollaan mieluusti tietysti osallistuttu aina ku meidät on vaan jonneki huolittu mukaan että.. Et kyllä niistä mun mielestä kaikista on apua..”

Kysyin, myös vanhemmilta osaavatko he hakea tarvitsemiansa palveluita. Jokainen koki, että osaa kyllä etsiä tiedon ja hakea tarvitsemiaan palveluita sekä tietää mihin ottaa yhteyttä. Eräs vanhempi koki, että itsestä lähtevä avun hakeminen on vielä haastavaa. Hänen mielestään kuitenkin Lempäälän kunnan internet-sivuilla löytyy hyvin tietoa ja on hyvä, että päiväkotit ja koulu tiedottavat hyvin palveluista ja ehdottavat näitä perheille. Yksi vanhemmista koki, että osaa hakea palveluita, mutta ei saa ajoissa tarvitsemaansa apua.

”Öömm.. Joo kyl mä mielestäni osaan niinku hakea että enemmänki se ongelma on sit se että niihin on aina niin pitkät jonot et tuntuu että se tilanne kerkii jotenki ryöstäytyä lapasesta ennenku sinne sitten pääsee että...”

7.3.2 Perheen osallistuminen

Vanhemmilta kysyin, ketkä perheestä osallistuivat perhetyöhön. Osassa perheissä perhetyöhön osallistui koko perhe, toisissa yksi lapsi vanhemman tai vanhempien lisäksi. Selvitin myös tarkemmin, miten jokainen osallistui. Eräs vanhemmista koki, että hänen roolinsa oli olla osana sosiaalihjaajan ja lapsen välisen toiminnan suunnittelussa sekä taustatietojen ja ongelman ytimen kertojana.

”Sillon aluksi tietysti niitä taustoja puhuttiin [sosiaalihjaajan] kanssa ensin puhelimesta ja sitten hän tuli tänne käymään... --- Et sit on ollu ollu niinku kuukauden parin välein ehkä parin kuukauden välein suurinpiirtein niin sellanen kerta et [sosiaalihjaaja] on sit tullu tänne --- On sit jotain enemmän puhuttu sitte ja sit vähän sovittu sitä jatkoa ja mietitty et miten tää.. menee mutta että sit ollaan sovittu just seuraavat käynnit vaikka niinku nytenkin sovittiin muutama käynti että he tapaa Pikkuketussa siellä keskustan tiloissa että mää vien [lapsen] sinne sovittiin kalenteriin ne ajat että koska mä vien ja sit hän palauttaa sen parin tunnin päästä ja sit sovittiin taas niinku seuraava sellanen että koska hän on tulossa tänne ja katotaan sit taas tilannetta sen jälkeen että vähä niinku silleen aina setti kerrallaan...”

Osa vanhemmista koki, että lapsi tai lapset olivat perhetyön keskiössä, jolloin vanhemman tai vanhempien rooli tuntui heistä olevan pienempi. Vanhempien mukaan sosiaalihjaaja yhdessä lapsen kanssa muun muassa pelaili, käveli koulusta kotiin, jutteli, teki läksyjä sekä retkiä. Osa vanhemmista kertoi sosiaalihjaajan keskustelleen heidän kanssaan lapsen ja sosiaalihjaajan yhteisen toiminnan jälkeen. Jotkut vanhemmista kaipasivat enemmän itselleen aikaa sosiaalihjaajan kanssa.

”Minä ja [puoliso] oltiin sillä kahella ekalla kerralla mukana ja sitte [lapsi] on ollu [sosiaalihjaajan] kanssa sitte kahestaan nää muut kerrat.. Et [toinenki lapsi] oli silloin ku oltiin kotona tässä niin oli mukana ja pelaili tossa kanssa.. --- On me sit [sosiaalihjaajan] kans myös soiteltu.. Soiteltu jonkun verran sitte et.. mitä ovat käyneet läpi ja mitä me voitais ite sit tehdä jatkossa..”

”Kyllä [lapset] tykkäs ainakin pääosin että.. olihan ne ihan innoissaan... Ku ne kävi ulkona ja harrastamassa ja kaikkee ja tällasta näin niin siitä ne tykkäs.. --- Me juteltiin.. joskus... mutta ehkä enemmän ois just kaivannu sitä nimenomaan siis semmosta niinkun... keskusteluapua siihen et hei mitä tehdään...”

”--- Meillä on monta semmosta asiaa mistä mistä tota puhuttu on puhuttu että tällasta voitais kokeilla.. ja niinku.. Mutta että ei oo kyllä kaikkee tullu tehtyä eikä edes.. No muutama juttu on napattu sieltä täältä sitte siihen koitettu saada vähän integroitua arkeen mutta sitte taas.. Jotenki tää.. Tuntuu että aika menee niin nopeesti ja arki on niin hektistä että semmonen pysähtyminen siihen.. siihen niinkun.. esimerkiks tämmönen perheen yhteiset säännöt.. On siitä ollu puhetta et semmonen mejän pitäis tehdä... --- Niin niin tuntuu että se vaan aina unohtuu ja jää.”

Selvitin myös sekä vanhempien että lapsien motivaatiota osallistumiseen. Vanhemmilta kysyin, millainen motivaatio heillä oli osallistumiseen ja kokivatko he perhetyön tärkeäksi. Vanhemmat kokivat kaikki itsensä motivoituneeksi perhetyöhön muun muassa, koska kaipasivat apua, kokivat perhetyön hyödylliseksi tai halusivat kokeilla olisiko perhetyöstä hyötyä. Eräs vanhempi harmitteli kuitenkin sitä, ettei ollut ehtinyt panostaa perhetyöhön tarpeeksi, vaikka halua olisi. Yksi vanhemmista oli varautunut aluksi, koska oli kokenut toisen lapsen kohdalla Tomeran perhetyön kuormittavaksi. Hänen mukaansa perhetyöhön aiemmin osallistunutta lasta joutui motivoimaan enemmän osallistumiseen. Tällä hetkellä vanhempi kuitenkin koki perhetyön hyödylliseksi, kun kyseessä on eri lapsi ja eri sosiaaliohjaaja.

”Joo kyllä mä oon sen nyt kokenu ihan tärkeeks tässä.. kohtaa että... Pikkasen olin ehkä varautunu siinä kun [A lapsen] kans tätä alotettiin et ku [B lapsen] kanssa --- tuntu että siitä tuli sitte ehkä jo semmosta extra kuormaa meille ja sit loppujen lopuksi niin se lopetettiin silleen että mä sitten perheneuvolassa siitä juttelin.. --- Mutta sitten oon kyllä ollu positiivisesti taas yllättyny että todennu että ehkä se sit vaan niinkun [B lapsen] ja [toisen sosiaaliohjaajan] kohalla niinku osunu ne kemiaat riittävän yhteen ja jotenki tuntu että no siis onhan [B lapsi] paljon haastavampi tapauski toki että sitten tuntu että se siinä tarvi olla niinku niin paljon sit itte jotenki.. potkimassa

koko ajan käyntiin että.. et mitä tehdään ja muuta et jotenki musta tuntu että mulla meni siinä sitten aina se pari tuntii ittellä siihen... Siihen hommaan eikä siinä sitten niinku [B lapsi] ei lähteny siihen niinku kauheen mielellään sitten enää muutaman kerran jälkeen et sit häntä joutu tsemppaamaan ja motivoimaan aika paljon.”

Eräs vanhempi koki, etteivät perheen teini-ikäiset lapset olleet aina halukkaita osallistumaan. Tämä näkyi vanhemman mukaan nuorten huonona käytöksenä. Kuitenkin vanhempi myös koki, että perheen nuoriso osallistui joihinkin toimintoihin hyvin ja perheen pienemmät lapset osallistuivat useasti mielellään. Vanhemman mukaan jotkut perhetyön tehtävät tuntuivat olevan lapsille liian haastavia.

”Kaks vanhinta oli hyvinkin.. Tai siis siis.. välillä ne otti semmosen kannan että ne oli niinku hyvin törkeitä... --- Tavallaan [sosiaalihoajaakin] monta kertaa kehu niitä nuoria että hienoo kun osallistuite. Mutta ne oli niin jotenkin inhottavan semmosii vastahakosia mun mielestä niinku että ne niinku semmosella negatiivisella tavalla vähän niinku osallistu.. --- Tavallaan keskusteluihin osallistuivat ja varsinkin tää meni tosi hyvin tää viikkokalenterin suunnittelu.. Et siinä ne oli tosi paljo mukana ja hyvin olivat että ne itte oli monia juttuja mitä ne ehotti että... peliaikaa netissä vasta töiden jälkeen.”

”Sitte kun [sosiaalihoajaalla] oli sellasii öö semmosia niinkun tehtäviä mistä niinku mitkä tuntu vähän vaikeilta lapsista ehkä.. niinku kertoo mitä ne toivoo... Kerran oli semmonen että saatiin valita monta kuvaa.. ja sitte niistä sai kertoa mitä tulee mieleen.. Että mitä toivoo vaikka tulevaisuudessa niinku perheeltä... Niin niin... [eräs lapsi] ei esimerkiks tehny muistaakseni oikeen mitään silloin.. Mutta pienet osallistu hyvin ja kyllä pienet nää pienemmät --- oli silloin niin.. musta tuntu että osallistu silleen ihan kivasti..”

7.3.3 Perheenjäsenten merkitys työskentelyssä

Selvitin myös sitä, minkä merkityksen vanhempi antaa sille, että koko perhe tai osa perheestä on osallistunut perhetyöhön. Kysyin, millainen on ollut vanhemman ja lapsen tai

koko perheen merkitys työskentelyssä. Kysyin myös, oliko tärkeää, että perheenjäsenet osallistuivat. Eräs vanhempi koki puolisonsa osallistumisen erittäin tärkeäksi. Yksi vanhemmista koki lastensa ja oman osallistumisen tärkeäksi, jotta molempien näkökulmat tulevat esiin. Eräessä perheessä perhetyöhön osallistui vain yksi lapsi, mutta perheen vanhempi kertoi sen vaikuttavan kuitenkin myös muihin lapsiin. Hän kertoi perhetyön tuovan perheelle ”hengähdystauon” kun joku lapsista on hetken poissa. Yksi vanhempi koki, että heidän tulisi panostaa puolison kanssa vanhempina vielä enemmän perhetyöhön ja käydä lapsen kanssa läpi perhetyössä käsiteltyjä asioita.

”--- Eihän sekään auta pelkästään että mä kerron että mikkä ne ongelmat on jossei hän nää ollenkaa [lapsia] että varmaan niinku parasta että siinä on molemmat että emmä osaa jaotella sitä... Että [lapsethan] nyt ei välttämättä osaa... tuoda niinkun niitä ongelmakohtia mitä mä koen ongelmina... Niin niitä ehkä esille että [lapset] saattaa sanoa että ku [vanhempi] ei ikinä osta mitään... Niin se on niitten ongelma se ku mulla on taas se ongelma että ku ne ei tottele millään niin niin sitte.. vähän hankalaa..”

”Ei he [muut lapset] oo siihen niinku muuten osallistunu mitenkään että et kyl se niinku varmaan pikemminkin on niinpäin toiminu että sitten ku [lapsi] on ollu siellä jossain vaikka Pikkuketussa tai Vapriikissa tai millon missäkin ovat ollu sitte [sosiaalihjaajan] kanssa niin sit se on ollu muille semmonen ehkä niinku pieni hengähdystauko et no nyt tää nahina jotenki loppu siks aikaa --- että kun joku lapsista puuttuu siitä niin se menee se niinku kemiat menee kuitenkin rikki et sitten ei oo kaikilla se ihan tismalleen sama rooli kun ei oookkaan enää samat pelaajat tässä jutussa enään niin... kyl siit tulee ikään kun semmonen raikastava.. aina että joutuu sit miettimään että no mitäs me nyt tehään ku toi puuttuukin tästä jutusta..”

7.3.4 Perheen toiveiden ja ajatusten kuuleminen sekä niiden huomioonotto

Selvitin, miten perheiden toiveita ja ajatuksia on kuultu. Onko jokaiselta perhetyöhön osallistuneelta kysytty kysymyksiä ja mielipiteitä sekä miten nämä toiveet ja ajatukset on otettu huomioon. Gellin ym. mukaan (2012, 149) osallisuuden toisena tasona on osallistuminen osana asiakastyötä, asiakkaan kuunteleminen ja tämän näkökulman pitäminen

työskentelyn lähtökohtana. Eräs vanhempi kertoi, että sosiaaliohjaaja kysyi perheenjäseniltä kysymyksiä. Vanhempi koki, että jokaisella oli mahdollisuus tuoda esiin mielipiteitään. Hän kertoi myös, että perheen teini-ikäiset kokivat, että sosiaaliohjaaja oli vanhempien puolella. Tämän vanhempi kuitenkin koki tärkeäksi, sillä hän koki tarvitsevansa tukea vanhemmuuteen ja auktoriteetin rakentamiseen.

”Nää sano nää meidän teinit sit vaan jälkeenpäin että heillä oli kuitenkin semmonen tunne että [sosiaaliohjaaja] piti vanhempien puolta... mikä oli mun mielestä tosi hyvä koska meillä on just se auktoriteetti ongelma että.. niinkun jonkun muunkin täytyy sanoa lapsille että hei tää on ihan normaalia että.. äitiä ja isää pitää niinku totella ja silleen että.”

Jatkoin keskustelua asiasta ja kysyin, miten tämä nuorten tunne otettiin huomioon perhetyössä. Vanhempi oli kokenut, ettei kehdannut avata nuorten kanssa käytyjä keskusteluja sosiaaliohjaajalle.

”Mä luulen että mä en siitä kehannu kertoa... Mua jotenki niin kauheesti hävetti että ku ne käyttäytyi niin rumasti.. että mä toivon että [sosiaaliohjaaja] ymmärsi sen että nää on niinku teinejä ja jotka niinku sanoo just sen mitä mieleen pälkähtää ja se ei oo aina totta välttämättä..”

Sama vanhempi koki, että perhetyö jäi pintaraapaisuksi eikä se tuntunut kovin hyödylliseltä. Hän koki, ettei voi kertoa tästä sosiaaliohjaajalle, koska pelkää loukkaavansa häntä. Vanhemman mukaan perhetyössä jäi myös toteutumatta hänelle tärkeä keskustelu luottamuksesta, joka oli suunniteltu etukäteen. Hän koki kuitenkin hyväksi menetelmät, joissa konkreettisesti tehtiin jotain näkyvää paperille, esimerkiksi kirjoitettiin jokaisen toiveet ylös. Vanhempi koki, ettei perhe aina osannut odottaa, että sosiaaliohjaajan ehdottamat menetelmät olisivat perheelle avuksi.

”Sit ainakin semmonen kokemus oli että kun.. me puhuttiin psykologien ja [sosiaaliohjaajan] kanssa.. tästä luottamuksesta.. ja viimeisellä kerralla.. sovittiin taikka ennen viimeistä tapaamista [sosiaaliohjaajan] kanssa sovittiin että täytyis oikeasti käydä semmonen luottamus keskustelu.. eli mä oletin että se tarkoittaa sitä että [sosiaaliohjaaja] kertoo lapsille.. että kuinka aikuista että kuinka tää luottamusasia miten tärkeä se on ja miten siinä tulee

toimia ja silleen... Niin sitten me mentiin retkelle ja sielä ei puhuttu mitään siitä asiasta.. Mä ajattelin että me keskustellaan sielä nuotiolla ja sitte.. että [sosiaalihjaaja] ottaa sen niinku aiheeks niin en mä sitte osannu itekään ottaa se oli semmosta vähä hädelliä oltiin retkellä ja syötiin herkkuja sielä.. kodassa ja sitten mentiin yhdessä pelaa ja se oli niinku tosi kiva käynti mutta jäi tavallaan se mikä mun mielestä oli itseasiassa tosi tärkeä juttu.”

”Tehtiin sellasii niinku konkreettisia ihan paperille ja silleen nii.. --- ne oli sinänsä tosi hyviä... --- Että kyllähän se nyt teki paljon semmosta mitä me nyt ei vaan ehkä osattu odottaa että tää ois se mikä vois meidän perhettä auttaa..”

Yksi vanhemmista koki, että perheen lapsia kuunneltiin ja he saivat olla vaikuttamassa sekä päättämässä siitä, mitä sosiaalihjaaja ja lapset tekevät yhdessä. Vanhempi oli itse keskustellut sosiaalihjaajan kanssa toiveestaan saada käytännön vinkkejä arkeen. Hän kuitenkin koki, että toivetta ei kunnolla otettu työskentelyssä huomioon ja sosiaalihjaaja mahdollisesti kiinnitti huomiota perheessä eri asioihin kuin vanhempi itse. Vanhempi myös koki, että heillä oli erilainen ymmärrys asioista.

Kahden muun perheen vanhempien mielestä heidän toiveensa on otettu hyvin huomioon ja perhetyötä on rakennettu perheen toiveiden mukaisesti. Toisen perheen vanhempi koki, että sosiaalihjaaja on kuunnellut heitä hyvin, sillä tämä on osannut järjestää lapselle mieluista tekemistä. Toisen perheen vanhemmat pitivät perhetyön joustavuutta ja monipuolisuutta tärkeänä. Toiminta on vanhempien mukaan järjestetty perheen aikataulujen mukaisesti ja konkreettinen lastenhoitoapu on tukenut vanhempien jaksamista. Toinen vanhemmista piti myös tärkeänä sitä, että on keskitytty lapsen vahvuuksiin ja heikkouksiin sekä siihen miten vanhempien toiminta tukee lapsen hyvää käytöstä.

”--- Tai on tukenu tätä.. mejän mejän arjen haasteita just se että [sosiaalihjaaja] on pystyny sit just hakeen [lapsen] koulusta.. Ku [lapsella] monesti on se että se väli siitä ku lähtee koulusta siihen kunnes me tullaan kotiin... --- Kun me ei välttämättä tiedetä mitä [lapsi] tekee.. --- Se on ollu niinku ihan semmonen konkreettinenkin apu siihen että on niinku ainaki sillon ku [lapsi] on [sosiaalihjaajan] kans kulkenu ollaan tiedetty missä se

on ja mitä se tekee.. Tosiaan on vähän sitte ollu semmonen itellä itellä niinkun hyvä mieli niinä päivinä..”

7.3.5 Perheiden osallisuus suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen

Gellin ym. mukaan (2012, 149) osallisuuden kolmantena tasona on asiakkaiden mukaan ottaminen palvelujen suunnitteluun, kehittämiseen ja päätöksentekoon. Selvitin siis, miten perheet on otettu mukaan perhetyön suunnitteluun ja toteutukseen sekä kehittämiseen. Perheiden vanhemmat kokivat pääosin, että heillä on ollut mahdollisuus vaikuttaa perhetyöhön. Osa vanhemmista piti tärkeänä sitä, että sosiaalihojaajalla on toiminnalle ehdotuksia, joista vanhemmat saivat sanoa mielipiteensä. Osa vanhemmista jopa koki, että on tärkeämpää, että sosiaalihojaaja hoitaa pääosin suunnittelun ja toteutuksen, jolloin vanhemmalle ei tule kuormitusta perhetyöstä. Erään vanhemman mukaan sosiaalihojaaja on ottanut huomioon perheen aikataulut sekä vanhempien haastavaksi kokemat asiat. Osa vanhemmista koki, että perhetyötä on toteutettu lasten toiveista lähtien.

”Nojoo siis kyllä [sosiaalihojaaja] aina kysy että mitä te halutte... mut sit me oltiin vähä niinku että ei tietä... Tavallaan kun ei oo mikään ammattilainen niin ei tiä et mikä vois viiä eteenpäin niitä asioita mitkä on vaikeita... Kyl [sosiaalihojaaja] aina ehoti että käyks tää.. ja sit me oltiin että okei.. käy..”

”Ei me siihen olla hirveesti vaikutettu mun mielestä mutta toisaalta en niinkun sitä odottanukaan et ikään kun tuntuu että et se ois ollu sit ehkä lisää kuormaa... Et musta se on ollu tosi kiva just ku [sosiaalihojaaja] on miettiny ite jonku jutun ja sitte kysyny että et mitähän et sopisko tämmönen ja miltä susta kuulostais ja voisko [lapsi] tykätä tästä tai... muuta niin se on mun mielestä ollu tosi toimiva juttu että siitä ei tarvii niinkun ite stressata sitte sen enempää siitä hommasta ja kuitenkin näyttää että ne jutut mitä [sosiaalihojaaja] on keksiny niin on ollu aina sellasia varsin osuvia sitten että...”

Syvensin hiukan tietoa siitä, kuka päättää ja vaikuttaa eniten toimintaan, joten selvitin, kenellä on ollut vanhempien mielestä työskentelyssä eniten valtaa. Kiilakoski, Gretschel & Nivala mukaan (2012, 15) Osallisuus on vastuun kantamista ja saamista oman, toisten

ja koko yhteisön toimintakyvystä. Näin ollen osallisuutta ei ole ainoastaan asiakkaitten loputtomiin kuuleminen, vaan heidän mielipiteilleen tulee antaa myös merkitystä. Käytännössä tämä edellyttää vallan jakamista. Maailma on erinäköinen ja eri tavoin toimiva, kun lapset ja vanhemmat ovat toimijoina mukana. (Kiilakoski, Gretschesel & Nivala 2012, 15–16.) Eräs vanhempi kertoi, että sosiaalihoaja ehdotti toiminnan ja perhe sitten päätti, että suostuuko siihen vai ei. Vanhemman mukaan viimeisellä kerralla oli kuitenkin ollut erilaisia vaihtoehtoja, joista perhe oli päättänyt mieluisimman. Tämän lisäksi perhe oli päättänyt paikan mihin menivät retkelle.

Yksi vanhemmista koki, ettei hänellä ollut päätösvaltaa lähes lainkaan. Hän ei kokenut sitä haluavankaan vaan ajatteli, että on hyvä, kun sosiaalihoajaalla on selvät suunnitelmat seuraaville kerroille. Eräs vanhempi koki, että hän tai hänen lapsensa voisivat sanoa sosiaalihoajalle, jos jokin perhetyössä ei heitä miellyttäisi. Hän myös koki, että sosiaalihoaja ottaisi tämän tiedon hyvin vastaan ja keksisi tilalle jotain muuta tekemistä. Erään vanhemman mielestä toiminnoista on sovittu yhdessä sosiaalihoajaan ja vanhempien kanssa keskustelemalla. Osa vanhemmista koki, että lapsi tai lapset päättivät paljon siitä, mitä nämä tekevät yhdessä sosiaalihoajaan kanssa.

Selvitin vielä, miten perheet on otettu huomioon perhetyön kehittämisessä. Vanhempien mukaan perhetyöstä palautetta oli kysytty joko loppupalaverissa tai ei ollenkaan. Eräs vanhempi oli antanut palautetta spontaanisti perhetyön aikana.

”Eemmä tiedä... Ei varmaankaan koska se loppu niin yhtäkkiä ku [sosiaalihoaja] jäi sairaslomalle niin se loppu ku seinään...”

”No ei ei varmaan.. vai oisko siin viimeisessä palaverissa ehkä ollu muuten... Ehkä siinä käytiin läpi.. et mitä se on niinku.. mitä se on antanu meille ja... ihan varmaan käytiin siinä läpi niitä.. Mä oon vaan niin onneton tän muistini kaa et en mä niinku muista.. muista sit yhtään..”

”Ei meiltä kyllä oo silleen kysytty kysytty niinku Tomeran puolesta.. palautetta. Kyllä me nyt ollaan ainaki mä oon sanonu [sosiaalihoajalle] kovasti kiitoksia tästä mutta.. Mutta että ei nyt silleen niinku konkreettisesti ei oo ei oo silleen keskusteltu..”

7.3.6 Sosiaaliohjaajan osallistuminen vanhempien näkökulmasta

Kysyin vanhemmilta, miten sosiaaliohjaaja osallistui ja millaista työtettä he toivoivat sosiaaliohjaajalta. Eräs vanhempi toivoisi sosiaaliohjaajalta aktiivisempaa otetta, mutta koki kuitenkin, että pelkkä sosiaaliohjaajan läsnäolo oli jo avuksi ja sai perheen toimimaan yhdessä. Yhden vanhemman mukaan sosiaaliohjaaja kuunteli paljon, vanhempi olisi kuitenkin kaivannut enemmän neuvoja tältä. Kahden perheen vanhemmat kokivat, että sosiaaliohjaaja panosti perhetyöhön ja oli aktiivinen. He pitivät tätä tärkeänä, että työntekijä itse aktiivisesti otti ohjat työskentelystä.

”Pikkusen olis toivonu ehkä enemmän.. Enemmän sitä aktiivisuutta.. ja tää [viikkosuunnitelma] kun tehtiin.. niin [sosiaaliohjaaja] ei sanonu siihen oikeestaan mitään mutta kun se meni niin kivasti se tavallaan et se riitti että [sosiaaliohjaaja] oli paikalla... Se oli se pakotti meijät tähän työskentelyyn.. läsnä olollaan niinkun että muuten ei me oltais saatu tommosta aikaseks... --- Jos meijän ois pitäny keskenämme tehdä joku lista missä kerrotaan mitä toivotaan taikka mitä positiivista kussakin meissä on niin ei siitä ois tullu mitään.. Ei ketään ois kiinnostanu ei ne ois viittiny paneutua siihen.”

”Tosi.. Todella hyvin että.. Ollaan oltu hirmu tyytyväisiä.. siitä että [sosiaaliohjaaja] on kyllä panostanu.. --- Esim no nyt viime niillä oli tää retki oli suunnitteilla että oli retki eväät ja kaikki tehtynä ja [lapsi] oli hirmu otettu siitä ku häntä näin huomioidaan”

7.3.7 Perheiden osallisuus ryhmiin, yhteisöihin ja yhteiskuntaan

Osallisuutta on myös mahdollisuus osallistua sekä liittyä, kuulua ja vaikuttaa yhteisöön (Järvinen ym. 2012, 38). Jokainen tarvitsee tunteen kuulumisesta hyväksyttynä omaan joukkoon, tällainen tunne syntyy aktiivisessa vuorovaikutuksessa. Yhteisöllisyys on sosiaalista terveyttä ja hyvinvointia, se on suoja syrjäytymistä vastaan. (Mäkelä 2011, 20–21.) Tomeran perhetyön eräänä tavoitteena on perheen osallisuuden tukeminen, joten selvitin, miten työntekijä on tätä perheiden näkökulmasta toteuttanut. Kysyin ovatko perheet osallisina läheispiiriin, ryhmiin, yhteisöihin tai yhteiskuntaan ja miten Perhetyö Tomera on tukenut perhettä tällaisten ryhmien ja yhteisöjen osallisuuteen. Eräs vanhempi

koki, että perheen lasten harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintaan olisi hyvä panostaa enemmän. Vanhempi ei itselleen kaivannut ryhmiä tai vapaa-ajan toimintaa. Perheen lapset olivat olleet mukana perhepalveluiden järjestämissä toiminnoissa, jotka perheen vanhempi koki hyväksi. Hän koki, että kun lapsille järjestetään tekemistä niin tällöin hän saa hiukan enemmän aikaa itselleen ja muun muassa lomat sujuvat paremmin.

”--- Semmosta on ollu muuten mikä on todella ihana ollu.. että me ollaan saatu niinku kutsuja taikka lapset on saanu kutsuja sinne perhetuville tai jonnekin niihin tapahtumiin.. --- En tiä liittyyks se ny Tomeraan kyllä se ny Tomeraankin koska [sosiaaliohjaaja] toi meille myös niitä esitteitä ja ehotti sellasia..”

Yhden perheen vanhempi kertoi, että perhe yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa kartoitti perheen lähipiiriä ja tukiverkoston. Vanhempi, koki että olisi kaivannut enemmän tukea verkostoitumiseen ja muiden perheiden tapaamiseen. Vanhempi kertoi, että perheen lapset olivat osallistuneet Perhetyö Tomeran ja lastensuojelun sosiaaliohjaajan järjestämään Toimintasankariryhmään. Ryhmään oli kerätty perhepalveluiden piirissä olevien perheiden lapsia. Vanhempi koki, että olisi kaivannut enemmän yhteistä aikaa Toimintasankariryhmään osallistuneiden lasten vanhempien kanssa. Hän koki, että saisi heiltä vertaistukea ja vinkkejä arkeen.

”Parhaita vinkkejä ehkä saa perheiltä itteltään kuitenkin sitte niiltä jotka on kokenu sen saman.. samat ongelmat niin..”

Vanhemman mielestä Toimintasankariryhmä oli lapsille mieluisa. Hän kuitenkin koki, että aluksi toiminnasta tuli rasitetta päivän aikataulutuksen ja lapsien kuljettamisen vuoksi. Vanhempi kertoi sanoneensa tästä sosiaaliohjaajille, minkä myötä nämä alkoivat kuljettaa lapsia ryhmään.

”Niin sit mää sanoin että en mää niinku pysty repeemään siihen ja sitte varsinki alkuun se toimintasankariryhmä ku se alko siihen aikaan että [lapsi A] oli koulussa kolmeen asti ja sit sen ois pitäny olla jo kolmelta niinku toisella puolella Lempäälää ryhmässä... niin sit mä jouduin [lapsen A] hakee kahdelta jo koulusta ja sitte [lapsen B] täältä ja [lapsen A] koulusta ja hirveellä kiireellä töistä sinne ja.. niinku ei se ois onnistunu... Niin niin.. se on siinä..

mutta onneks nyt sitte se lähti menemään ihan niin että ne on hakenu sitte..
[lapset].”

Vanhemman mielestä toimintasankariryhmä painottui liikaa liikuntaan. Vanhempi koki, että lapsilla on jo ennestään paljon harrastuksia, jotka painottuvat liikuntaan, joten hän kaipaasi lapsille myös muunlaista toimintaa. Hän toivoi, että lapsille järjestettäisiin enemmän retkiä esimerkiksi laavulle, jossa sitten keskusteltaisiin lasten kanssa.

”Tottakai on kiva että siinä on sitä toimintaa ja semmosta liikuntaa ja lapset kaippaa sitä ihan hirveesti että emmä niinku sitä sano mutta... Liikunta ei kuitenkaan niinku se ratkasu kaikkeen aina oo että jos kaivataan apua niin välttämättä kaivata ensimmäisenä sitä liikuntaa ---”

Eräs vanhempi oli kokeillut Perhetyö Tomeran suosittellemaa yhden vanhemman vertais- tukiryhmää, mutta ei kokenut sitä omaksi paikakseen. Vanhempi koki ryhmän muiden vanhempien elämän haasteiden olevan hyvin pieniä. Hän koki, että muiden elämän haas- teet ovat hänelle päinvastoin voimavaroja, jolloin hän ei tuntenut saavansa vertaistukea muilta vaan koki jopa, että on muiden silmissä ”sensaatio”. Vanhempi kertoi kuitenkin kaipaavansa vertaistukea joltain, jolla olisi samanlaisia kokemuksia kuin hänellä.

”Niin jotenki se että kuunteli sitte sielä ku muut parkuu sitä että ku nyt mun tarvii yksin tehdä kaikki kotihommat niin.. musta tuntu että mä olin niin huonos kunnossa sen jälkeen ku mä tulin kotiin et ku mä olin ollu vaan tyy- tyväinen et nyt mä saan tehdä yksin --- niin sitte jotenki havahtu et niinku muille se on kauhee katastroofi se mitä mä koen taas et on mulle niinku aivan mahtava tila että me ollaan päästy tähän niin...”

”Et sitte tuntu että mulle olis pitäny sitte olla joku sellanen niinkun... sellanen paikka missä mä en ois ollu se sensaatio et sielä ois pitäny olla muitakin sellasia tosi ikään kuin niinkun spesiaaleja tapauksia... --- Et kyllä mä oon sellasta ikään kuin niinku kaivannu et ku olis joku paikka mis vois niinku jutella jonku muunki kans kellä on semmonen vähän... haastavampi tilanne just että ei olis sellanen kummajainen...”

Eräs vanhempi kertoi keskustelleensa sosiaaliohjaajan kanssa lapsensa harrastuksista ja vanhempien läheisverkostosta. Vanhempi kuitenkin koki, etteivät he kaipaa tukea verkostoitumiseen. Hän koki vertaistukiryhmät itselleen vieraiksi, mutta pitää ryhmistä joihin osallistuvat sekä vanhemmat että lapset. Vanhempi piti sitä tärkeänä, että hän näkee kuinka toiset lapset ja vanhemmat toimivat keskenään, jolloin oman elämän haasteet normalisoituvat.

Et just se sirkusryhmäki oli sinänsä tämmöstä vähä niinku vertaistukea koska sielä oli ihan samantyyppinen toinen tai oli niinkun.. Tämmönen [sisaruspari] ketkä sielä oli ja.. ja ja.. Koin sellaista.. Jotenki vähä niinku.. ööö... iloa.. siitä kun huomasin että nääki tappelee ihan samalla lailla ku mejän lapset että tota me ei ollakaan ihan ainoita että siinä mielessä silleen ihan kiva ku näkee.. Näkee vähän muitakin perheitä ja niiden niinkun dynamiikkaa niin huomaa että ei me nyt ehkä ihan surkeita tässä ollakaan..”

7.3.8 Lapsen osallisuus

Otin myös lapset mukaan tutkimukseen ja kysyin heiltä kysymyksiä liittyen osallisuuteen. Kysymyksiä oli myös muista teemoista, mutta ne osoittautuivat liian haastaviksi lapsille, sillä perhetyöstä oli kulunut joidenkin kohdalla jo jonkin verran aikaa. Lapsien oli muutenkin hankala muistella perhetyön tapahtumia. Koin kuitenkin, että sain kerättyä osallisuudesta hyödynnettävää tietoa. Teemahaastattelun teemoja osallisuudesta rakensivat Thomasin (2000, 175–176) & Shierin (2001, 110–111) näkemykset lapsen osallisuudesta. Näiden mukaisesti tutkin lapsen tietoa palvelusta, hänen kokemustaan siitä, onko häneltä kysytty kysymyksiä ja onko häntä kuunneltu sekä lapsen mahdollisuutta valita, mahdollisuutta vaikuttaa prosessiin ja tehdä itsenäisiä päätöksiä.

Kysyin lapsilta, miksi sosiaaliohjaaja kävi heillä ja onko heille kukaan kertonut miksi sosiaaliohjaaja tulee käymään. Lapset kertoivat, etteivät tiedä mikä Perhetyö Tomera on tai eivät muista. Jokainen myös vastasi, ettei kukaan ole kertonut heille mikä Perhetyö Tomera on. Yksi lapsista vastasi, että sosiaaliohjaaja tuli auttamaan päivähommissa.

Haastattelija: ”Minkä takia [sosiaaliohjaaja] kävi teillä?”

”Ku se auto”

Haastattelija: ”Miks se autto? Mihin te tarvitte apua?”

”Hommia”

Haastattelija: ”Muistaksä mitä ne hommat oli?”

”Päivähommia”

Lapsilta kysyin myös, saivatko he päättää ovatko toiminnassa mukana. Lapset eivät kaikki muistaneet saivatko valita osallistuvatko vai eivät. Toiset lapset kokivat, että heidän oli pakko osallistua.

”Sain tai mun piti olla”

”En mä muista. No ainakin se oli ihan kivaa.”

Tämän jälkeen pyysin lapsia keräämään erilaisista hahmokorteista oman perheensä. Sitteen kysyin lapsilta, ketkä osallistuivat perhetyöhön, onko perhetyössä kysytty kysymyksiä, kuka on kysynyt kysymyksiä ja kuka kysymyksiin on vastannut sekä kuka kuunteli vastauksen. Lapset värityivät kortteihin vastauksien mukaan, joko kengät, vaatteet, hiukset tai piirsivät taustalle jonkun kuvan. Yhden lapsen mukaan perhetyöhön osallistui koko perhe, muiden mukaan ainoastaan lapsi tai lapset ja sosiaaliohjaaja. Jokainen lapsista vastasi, että sosiaaliohjaaja kysyi heiltä kysymyksiä. Yksi lapsista vastasi, että sosiaaliohjaajan kysymyksiin vastasi kaikki perheestä. Muiden lasten mukaan kysymyksiin vastasivat vain lapset itse. Lasten mukaan vastauksen kuunteli pääosin sosiaaliohjaaja. Yhden lapsen mukaan vastauksen kuuntelivat hänen vanhempansa.

Kysyin myös lapsilta ovatko he saaneet päättää joistain asioista, kun sosiaaliohjaaja on käynyt heillä. Yksi lapsista vastasi, että ei ole saanut päättää. Muut vastasivat, että ovat saaneet päättää siitä, mitä perhetyössä tehdään.

”Joo, että mitä me tehtiin. Noo yleensä urheiltiin”

”No esimerkiks, mitä me sitte tehtäis --- Pelattiin lautapelejä”

Selvitin myös, miten lasten harrastukset ja vapaa-ajan toiminta on otettu huomioon. Kysyin lapsilta ovatko he keskustelleet harrastuksista sosiaaliohjaajan kanssa tai onko sosiaaliohjaaja ohjannut heitä johonkin ryhmiin tai harrastuksiin. Suurin osa lapsista vastasi,

ettei heidän harrastuksistaan oltu keskusteltu. Yksi lapsista kertoi käyneensä sosiaaliohjaajan ehdottamassa sirkusryhmässä. Parihaastattelun lasten mukaan heillä oli ollut keskustelua sosiaaliohjaajan kanssa heidän harrastuksistaan ja he olivat käyneet pelaamassa lapsille mieluista salibandya. Lapset olivat myös osallistuneet Perhetyö Tomeran järjestämään toimintaryhmään ja heidän mielestä se on ”ihan hauska”.

Haastattelija: ”Puhuitteko [sosiaaliohjaajan] kanssa näistä harrastuksista?”

”Joo, käytiin monesti pelaan säbää.”

Kysyin lapsilta, oliko heidän mielestään tärkeää, se että he olivat perhetyössä mukana. Yhden lapsen mielestä ei ollut kauhean tärkeätä. Muiden mielestä heidän osallistumisensa oli tärkeää. Kysyin myös parihaastattelussa, oliko tärkeää, että sisarus oli mukana perhetyössä. Toisen lapsen mielestä olisi ollut tylsää olla yksin.

”Oli tärkeätä että mä olin siinä”

”Joo, ois se yksin ny vähä tylsää olla”

7.4 Ratkaisu- ja voimavarakeskeinen työote Perhetyö Tomerassa

Toinen suurempi kokonaisuus, jota tutkin, oli ratkaisu- ja voimavarakeskeinen työote perhetyössä. Tarkoituksena oli selvittää perheiden näkökulmasta, miten ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys ilmenee perhetyön toteutuksessa. Teemahaastattelun teemoja ratkaisu- ja voimavarakeskeisyydestä rakensivat Hellen näkemykset (1999, Rönkkö 2008, 172 mukaan). Teemat rakentuivat seuraavista kokonaisuuksista; asiakkaan kyvyt ja voimavarat, toiveikkuus ja myönteiset näkökulmat, tavoitteellisuus, asiakasohjautuvuus, asiakkaan vastuu, avoin vuorovaikutus, kunnioitus, myönteinen palaute ja keskittyminen edistykseen, onnistumisiin sekä ratkaisuihin.

7.4.1 Perhetyössä esiin nousseet vanhempien ominaisuudet

Kysyin perheiden vanhemmilta, millaisia ominaisuuksia he huomasivat perhetyön aikana itsessään sekä muissa perheenjäsenissä. Mitä hyviä tai huonoja puolia tuli esiin? Painot-

tuiko työskentelyssä ongelmat vai positiiviset puolet? Millaisia vahvuuksia tai heikkouksia nousi esiin työskentelyn myötä? Eräs vanhempi pohti hänen ja puolisonsa auktoriteettia perheessä. Hän koki, että puolisonsa on perheessä tiukempi eikä jousta säännöissä. Itseään vanhempi taas piti toisinaan liiankin joustavana ja tämä aiheutti haasteita perheessä, kun lapset olivat vanhemman mielestä jatkuvasti ”hänen kimpussa”. Tämä tuli vanhemman mukaan esiin myös eräässä perhetyön tehtävässä, jossa perheenjäsenet kehuivat toisiaan. Vanhemman mukaan perheen nuori näki joustamisen positiivisena puolenä. Vanhempi ei kokenut tätä mukavaksi, sillä hän haluaisi olla tiukempi vanhempana.

”--- Oonhan mä sen aina tienny.. mutta siinä niinku huvitti ku [lapsi] sano.. kirjotti positiivisia puolia [vanhemmasta] niin kirjotti että.. antaa hyvin periksi... Sitte [sosiaalihojajaakin] kysy että niin et miltä tää tuntu.. mä sanoin että eihän se nyt kauheen kivalta tuntunu että.. Kyllä mä haluaisin olla semmonen jämpti.. ”

Vanhemman mukaan nuori vielä jatkoi kehuja sillä, että kertoi vanhemman ostavan tälle uusia vaatteita. Tämäkin tuntui mietityttävän vanhempaa. Vanhempi kuitenkin löysi itsestään myös positiivisia puolia vanhempana muun muassa lempeyden ja keskustelukyvyn sekä halun tähän. Vanhempi koki myös, että on enemmän tunteella mukana lasten kanssa toimiessa ja on lapsilleen kyllin hyvä vanhempi.

”--- ja sit se vielä jatko siihen että ostaa mulle uusia vaatteita.. --- Toisaalta mä aina harkitsen tietenkin sen tarpeen mutta että.. mä oon siinä vähän semmonen löperö.. että mä huomaan että hupsis.. Että ehkä olis voinu pyytää että jonku työn teet ennenku saat tän.. Silleen.. semmosta huomaa.”

” Ja sitte toisaalta positiivisenakin sen että mä oon niinku mulla on enemmän lempeyttä kun mun [puolisolla] että lapset tarvii myös sitä.. ja semmosta keskustelukykyä ja halua... Semmoset tulee mieleen.”

” Mä oon kuitenkin meistä se joka enemmän niinku... tunteella.. on niitten lastenkaa... keskittyy vaikka huonosti erittäin huonosti keskityn mutta kuitenkin ehkä enemmän ku puolisoni... Niin mä tavallaan mä aattelin sitte että no mä oon ihan vaikka mä monesti koen että mä oon ihan surkee [vanhempi]

mutta että kuitenkin mä oon ihan... kyllin tai siis ihan kohtuullinen [vanhempi] näille..”

Erään perheen vanhempi koki, että kun perheen ongelmista keskusteltiin perhetyössä, nosti se esiin hänen omia heikkouksiaan ja sai hänet pohtimaan omaa toimintaansa sekä sen muuttamista.

”No kyllä varmaan ne omat.. heikkoudet ainakin löytää ittestänsä tavallaan siinä mielessä että miettii ehkä enemmän sitä että miksi toimii jollaki tavalla niin... mikä sen aiheuttaa tai voisko toimia eritavalla niin kyllähän mitä enemmän puhuu niistä ongelmista niin kyllähän siinä sitte itteki alkaa ehkä... niinku mieli ajatteleen sitä että hei voisinks mä ehkä tehdä tän asian toisella tavalla...”

Yksi vanhemmista kertoi huomanneensa, että hänen on helppo puhua muille ja kertoa asioistaan sekä pohtia yhdessä esimerkiksi sosiaalihoitajan kanssa perheen tilannetta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Eräs vanhempi koki saaneensa itseluottamusta ja varmuutta vanhemmuuteen perhetyön myötä. Tähän on vanhemman mukaan vaikuttanut perhetyön ammattilaisten kannustus ja varmistus siitä, että perheen vanhemmat toimivat oikein. Vanhempi kertoi pitäneensä itseään joskus huonona vanhempana lasten käytöksen vuoksi, mutta on perhetyön myötä muuttanut ajatustaan. Nykyään hän ajattelee, että lasten kanssa on joskus haasteita ja se on normaalia eikä riippuvaista aina hyvästä tai huonosta vanhemmuudesta. Vanhempi koki, että kun panostaa lapsen kanssa olemiseen ja säännöistä kiinni pitämiseen niin elämä helpottuu. Hän myös koki, että sosiaalihoitajan kannustus on tuonut toivoa.

”Kyllä me nyt ainakin yritetään tässä parhaamme että ku osallistutaan.. että.. Kyl niinku ehkä se vähän tämmönen itseluottamus vanhempana on on niinku lisääntyny tän.. Tän myötä kun on sitte ihan niinku ammattilaisetkin sanonu että kyl te niinku ihan oikeita asioita teette ja ootte ihan oikeilla jäljillä tässä hommassa että.. Et tota.. Et ei me nyt ihan ihan hakoteilla olla ja... Että mulla itellä on itellä on ollu aina vähän tämmönen suorituspaineita vanhempina niin kyl mä oon aina miettiny että oonks mä ihan surkee vanhempi kun lapseni käyttäytyvät huonosti mutta.. Mutta että tota.. Tän myötä niinku siihen on ainaki itelle tullu semmonen niinku vähän parempi mieli

tai fiilis siitä että okei et ei me nyt kai ollakaan ihan surkeita.. Että tehdään ihan oikeita asioita.. että lasten kanssa vain on haasteita aina välillä...”

”No just se.. Oikeestaan että.. että tota... Huomaa kun panostaa vähän tähän [lapsen] kans olemiseen tai.. Tai tota just niistä saa pidettyä säännöistä kiinni niin kyl sen niinku elämä aika paljon helpottuu.. Mut ehkä semmonen on niinku.. Ja just se että tota.. On ihan ihan suoraankin sanottu että joo että kyllä ihan hyvin tää menee että kyllä se tästä.. Ettei ihan epätoivon alhossa sitte kuitenkaan tartte rypeä..”

7.4.2 Vanhemman näkökulmasta lapsen tai lapsien ominaisuudet

Erään vanhemman mukaan perhetyön tehtävässä, jossa perheenjäsenet kehuivat toinen toisiaan, havahtui huomaamaan hyviä puolia perheenjäsenistä. Hän koki, että kehuminen oli hyvä, sillä negatiiviset asiat ovat muuten usein kirkkaasti esillä. Vanhempi kuitenkin koki, että perhetyössä painottuivat ongelmat ja haasteet, sillä perheen nuoret käyttäytyivät hänen mielestään huonosti eivätkä olleet halukkaita osallistumaan. Tämä jätti vanhemman mukaan pahan mielen perhetyön jälkeen. Perhetyön viimeisen kerran retki oli kuitenkin vanhemman mielestä onnistunut, sillä silloin koko perhe toimi yhdessä.

Vanhempi myös kertoi huomanneensa, että perheen nuorien negatiivisissa mielipiteissä oli positiivinenkin puolensa. Hänen mielestään oli hyvä, että nuoret osaavat näyttää suoraan ajatuksensa eivätkä valita asiasta jälkikäteen. Vanhempi koki hyvänä sen, kun sosiaaliohjaaja kehui perheen nuoria perhetyöhön osallistumisesta. Vanhempi kertoi myös saaneensa perhetyössä ajatuksen siitä, kuinka tärkeää on antaa aikaa lapsille ja kuunnella heitä. Hän myös koki, että positiivisten asioiden ja puolien löytämiseen täytyy tehdä töitä.

”Se oli hieno ku ne kannusti niin [sosiaaliohjaajakin] sitä että.. kun teinit osallistu.. Kun mua ensin aluks vaan ärsytti se että ku ne oli vaan kärkkäästi äänessä mutta sitte tavallaan havaitse sen että sehän on tosi hyvä että ne on äänessä jos ne vaan alistuu kohtaloonsa ja hiljaa tuola istuu ja sitte jälkeensä.. mutisee niin sehän se on tosi huono.. että silleen.. Silleen huomaa että... se on positiivista..”

Erään perheen vanhempi koki huomanneensa, että perheen lapset ovat rauhallisia, kun heidän kanssaan viettää kahdenkeskistä aikaa. Vanhemman mukaan haastavaa on silloin, kun koko perhe on yhdessä, sillä silloin lapset kilpailevat vanhemman huomiosta. Yksi vanhemmista koki, että perhetyö on tuonut positiivisuutta lapseen. Vanhemman mielestä positiivisuutta on tuonut se, että lapsella on oma juttunsa ja lapsi on saanut kokemusta siitä, että hänestä välitetään. Vanhempi myös kertoi, että lapsi alkoi jo kaivata perhetyötä, kun perhetyössä oli kuukauden tauko.

Yksi vanhemmista kertoi, että lapsen sosiaalisuus ja reippaus sekä keskustelukyky on noussut jälleen esille. Vanhemman mukaan myös sosiaaliohjaaja on kertonut lapsen kustelevan ja olevan mahtava.

”[Lapsen] tämmönen sosiaalisuus ja reippaus on noussu taas niinku esille että ettei sitä oo paljo hetkauttanu se että niinkun niin sanotusti vieraan ihmisen kanssa sitte lähetäänki koulusta ja.. Kun tietysti nyt on sovittu että tämä tää on se kyseinen vieras ihminen ettei se nyt sieltä lähtis kenenkään niinku ihan tuntemattoman kans mutta.. Mutta että tosiaan just se että lähtee lähtee ihan reippaasti ja juttelee ihan reippaasti ja just [sosiaaliohjaaja] on siitä sanonukki että niinku silleen mahtava [lapsi] että.. Että tota keskustelu kyllä onnistuu..”

7.4.3 Perheen omat ja ulkopuoliset voimavarat

Selvitin miten perheet selviävät nykyään haasteista, pärjäävätkö he itsenäisesti vai saavatko tukea muilta. Eräs vanhempi kertoi, ettei tällä hetkellä selviä itsenäisesti, mutta kokee että osaa mahdollisesti hakea tukea. Nykyään perheen lapsella on tutkimusjakso meneillään ja vanhempi toivoo sen kautta saavansa vinkkejä arkeen.

”En selviä ite mutta ehkä mä osaan hakee tukee.. taikka mistä mä tiiän mitä ne haasteet on.. mutta niinku jos aattelee nytkin tätä [lapsen] tilannetta niin.. mä oon tosi väsyny senkaa ja iha helisemässä mutta nythän meillä on niinku.. no sillä on tutkimusjakso menossa ja jos se saa diagnoosin tai vaikkei se sais niin mä aion kyllä pyytää niiltä rutkasti vinkkejä tähän arkeen että miten sitä voi kestää..”

Eräs vanhempi koki, että on selvinnyt niin monesta asiasta, että selviäisi myös tulevista haasteista tai ongelmista. Hän myös koki, että tarvittaessa osaisi hakea tukea muilta, sillä hän otti aikanaan itse yhteyttä myös Perhetyö Tomeraan ja pyysi sitä kautta apua arkeen. Erään perheen vanhempi koki myös, että perhe selviäisi kyllä tarvittaessa, mutta ammattilaisten apu helpottaa arkea ja vie osan taakasta pois. Hän piti tärkeänä sitä, että on joku keneltä kysyä ja pyytää apua sekä neuvoja. Vanhempi piti itsestä lähtevää avun hakemista vielä haasteena, mutta koki sen hyväksi, että heille on aktiivisesti ehdotettu erilaisia tukimuotoja. Hän koki myös, että voi jatkossa ottaa yhteyttä sosiaaliohjaajaan, jos kokee avun tarvetta.

”Vie vie niinku osan siitä taakasta pois kun on on ammattilaisia apuna ja sitä tietää että on joku jolta voi kysyä ja pyytää pyytää sitte apua ja neuvoja jos.. Jos niinku tuntuu että kaikki kaatuu päälle niin.. Joo kyllä me selvittäis mutta onneks on ollu näit mahdollisuuksia ja tukitoimia että.. Ettei tartte ihan kaikkee kantaa ite..”

Yksi vanhemmista koki, että hänen voimansa eivät tällä hetkellä riitä eikä hän tiedä mitä hänen tulisi tehdä. Vanhemman mukaan hän ei saa tarvittavaa apua itselleen eikä lapsille. Hän kokee, ettei erityistason palveluja anneta lapselle, vaikka kokee tämän niitä tarvitsevan eikä hänen mukaansa lastenvalvoja puutu tarpeeksi rohkeasti lapsen asioihin.

”Et just on sellanen niinku.. kausi taas menossa että tuntuu että et niinku ei millään voimat riitä ja mä en tiiä mitä pitäis tehdä ja muuta --- itte aivan totaalisen väsyny et alkaa tulla sellanen olo et niinku... eikö tää lopu koskaan ja miten kauan tätä pitää.. sietää ja miks mun pitää sietää tämmöstä... Mut et ne nyt on niinku.. sellasii oikeestaan joka päiväsiä juttuja mitkä sitte pyörii.. pyörii ja häiritsee ja mieltii et miten maailmas näitten kans jaksaa... Et jos rupee mieltii semmosta pidempää aikajanaa niin tulee helposti sellanen olo että voi aargh että mulla ei kyllä voimat riitä...”

”Siinä kohtaa tulee olo että mitään ei tapahdu että vaikka kuinka perheneuvolassa ja noissa ollaan puhuttu niistä asioista niin se ei vaan niinku... tapahdu mitään.. et sit vaan nostetaan kädet pystyyn --- sit herää ittellä sellanen epätoivo et no jos lastenvalvojan ainut tehtävä on valvoo lasten parasta

niin miksei se voi viheltää tätä pelii poikki ja... miksei niinku voi saada jotain... isompaa terapiaa lapselle..”

Jatkoin keskusteltua asiasta ja kysyin, kokeeko vanhempi, että hänet on kuultu. Hänen mukaansa hänet on kyllä kuultu, mutta asiaan ei ole reagoitu. Vanhempi koki, että palvelut ovat kovin palasissa ja jokainen taho keskittyy vain yhteen ongelmaan eikä kukaan katso kokonaisuutta.

”No musta tuntuu että perjaatteessa on kuultu mutta se että ei oo reagoitu et sit vaan on niinku et no koita ny jaksaa.. et siihen ei ikään ku niinku mitään.. mitään keinoo sitte tuu et just se että ku ne on niin palasissa että yks kuule tän jutun ja toinen ton jutun ja kolmas ton jutun mut kukaan ei niinku nää et nää kaikki jutut pitäs niinku saman ihmisen hanskata sit kuitenkin et ne kaikki niinku ikään ku elää ku tää juttu minkä he on kuullu niin olis se ongelma minkä kans mun pitää painii eikä käsitä että tää on nyt niinku ehkä yks ongelma kahestakymmenestä...”

Kysyin myös, millainen perheen ulkopuolisten henkilöiden merkitys on ja tuliko siihen muutosta perhetyön myötä. Eräs vanhempi koki, että perheen lapset pitivät sosiaalihojajaa tunkeilevana ja heidän perheensä asioihin puuttujana. Hänen mukaansa perheen lapset eivät miellä perhetyötä avuksi ja paikallaan istuminen sekä keskusteleminen ovat toisinaan lapsille hankalaa. Erään toisen perheen vanhemman mukaan perhetyössä keskusteltiin vanhemman läheisistä ja siitä keneltä hän voisi tarvittaessa hakea tukea. Yksi vanhemmista koki Tomeran perhetyön ja erityisopettajan avun toimiviksi ja on saanut niistä positiivisen kuvan.

”--- Jos jotaki olis niin kehen vois ottaa yhteyttä että et.. on niinku mun sisko ja joo puhuttiin me siitä sisko ja sitte yks kaveri kehen niinku pystyy sillain tukeutumaan tavallaan että jos on niinku paha tilanne siitä varmaan puhuttiin joskus joo kyllä...”

”No ehkä nyt niinku jos aattelee tota [sosiaalihojajaan] ja [lapsen] työskentelyä niin siitä tulee vähän sellanen... niinkun positiivinen.. kuva et kyllä sielä on niinkun sellasii.. sellasii juttujaki mitkä toimii että just mitä puhuin

et ku tuntuu et sielä perheneuvolassa varsinki monesti tuntuu et ne aina jotenki karahtaa sit viime metreillä karille. --- Toki esimerkiksi koulussa niin vaikka erityisopettaja niin on ihan vastaava... että tuntuu että kyllähän tää sujuu tosi hyvin... Et ne sillä niinku omalla osa aluellaan sitte kyllä tukee niinkun täysillä ja ikään ku voi tehdä hiukan jopa... jopa yli niinkun...”

7.4.4 Perhetyön tavoitteiden luominen

Selvitin miten ja millaisia tavoitteita perhetyössä on luoto. Keneltä tavoitteet tulivat ja olivatko tavoitteet perheille tärkeitä. Kysyin myös, oliko perheille selkeää se, mitä perhetyössä tavoiteltiin. Vanhempien mukaan tavoitteet syntyivät keskustelujen aikana, eikä niitä välttämättä kirjattu ylös. Ainoastaan yhden perheen vanhempi muisteli, että he saattoivat täyttää jonkun lapun perhetyön aluksi. Kolmella vanhemmalla neljästä oli mielessä tavoitteet mihin perhetyöllä pyrittiin. Tavoitteista selkeästi esiin nousi perheiden ilmapiirien parantaminen ja vanhemmuuden tukeminen. Osa vanhemmista kaipasi lapsen kasvattamiseen keinoja ja käytännön vinkkejä. Lisäksi eräs vanhempi toivoi, että lasten ja vanhempien välille saataisiin rakennettua parempi luottamus. Hän myös toivoi, että perheen lapset osallistuisivat enemmän kotitöihin. Eräs vanhempi toivoi lapselleen aikuisen huomiota, jolloin lapsen ei tarvitsisi kotona hakea huomiota negatiivisella käytöksellä.

”Olikohan meillä joku lappu mikä oltais käyty läpi... aluks ehkä me täytettiin joku.. --- Mä luulen että ainaki yks tavote oli toi.. toi että tommonen viikkokalenteri saatais tehtyä... Ja sitte varmaan oli semmonen niinku yleinen että perheen ilmapiirin.. parantaminen tai jotain tämmöstä varmaan siinä sovittiin --- se oli yks.. semmonen luottamus.. kuinka sen vois rakentaa lasten välille lasten ja vanhempien välille.. --- Se oli just toi että niinkun tää toimis semmosena tiiminä paremmin tää perhe.. että kaikki osallistuis töihin.. --- tavallaan niinku just että sais niiden lasten välille sellasta jotain sopuisuutta.. semmonen ajatus oli että en tiä eihän sitä kukaan voi taikoa tänne mutta semmonen toive oli..”

”Mä en kyllä siis ihan oikeesti muista että luotiinks me jotain tiettyjä.”

”Ei ny varmaan kauheen selkeätä tavoitetta että ehkä just se että tota pikkasen sais sitä semmost turhaa rähinää ja muuta sit vähennetty just sillä että olis sitä sellasta kahenkeskistä aikaa [lapselle] jonku kanssa et joku kerkii sen pari tuntii paneutuu vaan häneen.. Et vähentäs sitä sellasta turhaa niinku rähinän kautta huomion hakua mihinkä alko mennä et huomais että negatiivisella sitä huomioo saa jossei millään muulla et.. niin niin et huomais et sen ei tarttis välttämättä olla se keino..”

”No me ei mitenkään silleen niinku konkreettisesti.. olla tehty mitään semmosta niinku et varsinaiset tavoitteet et mietittäis.. että niinkun et asetettas tietyt tavoitteet että mihin me nyt tällä pyritään.. mutta että ehkä se tavoitena oli just se meidän meidän niinku arjen tukeminen... --- Just se niinkun että löydettäis just niitä konsteja ja keinoja mitä.. Mitä voitais arjessa vähän muuttaa että.. Että ei olis ihan niin jokapäiväistä se.. Se tota semmonen tais- telu.”

Vanhempien mukaan tavoitteet olivat pääosin muodostuneet vanhempien toiveista ja tarpeista lähtien. Eräälle vanhemmalle oli selkeää se mihin hän tarvitsi tukea mutta hän koki, että keskustelu jäi liian yleiselle tasolle. Hän olisi toivonut enemmän keskustelua siitä, millaisia ongelmia perheessä on sillä hetkellä ollut ja mitä näille ongelmille tulisi tehdä. Vanhempi olisi toivonut käytännön vinkkejä muun muassa auktoriteetin rakentamiseen. Erään vanhemman mielestä tavoitteet olivat epäselvät eikä sosiaaliohjaaja tarttunut perheen haasteisiin aktiivisesti vaan siirsi vastuuta perheelle.

”Ehkä ne jäi myöskin se ne tavoitteet vähän silleen että mietittiin että no mitähän me ens kerralla tehtäs et se ei niinku mä olisin toivonu että [sosiaaliohjaajalla] ois ollu selkeempiä ehotuksia että ens kerralla pureudutaan tämmöseen asiaan... Et se meni vähän silleen omalla painollaan.. --- Että se niinku anto ehkä meille niinku aika paljon semmosta tilaa.. tilaa että mitä me niinku halutaan ja sitte me oltiin taas ymmällään että no mikä nyt tähän auttais..”

7.4.5 Perhetyössä löydetty ratkaisut

Selvitin, miten tavoitteet saavutettiin tai löytyikö joitain ratkaisuja perheen haasteisiin ja ongelmiin. Ratkaisuja oli vanhempien mukaan haettu muun muassa keskusteluilla, sosiaaliohjaajan ja perheen tai sosiaaliohjaajan ja lapsen välisellä yhteisellä toiminnalla, viikkokalenterin suunnittelulla, sosiaaliohjaajan esimerkeillä ja ohjeilla sekä käytännön vinkkejä sisältävillä materiaaleilla. Erään vanhemman mukaan viikkokalenteri lisäsi perheen lasten osallistumista kotitöihin. Hän myös koki, että perheen lapset ymmärsivät oman toimintansa vaikutuksen jonkin verran paremmin perhetyön myötä. Vanhempi myös koki perhetyön viimeisen kerran, jossa perhe toimi yhdessä, positiivisena ja opettavaisena. Vanhempi oli toivonut myös parannusta perheen ilmapiiriin, mutta hänen mukaansa tilanne ei kuitenkaan ollut muuttunut. Hänen mukaansa perhetyön tehtäviä ja toimintoja tulisi toistaa perhetyön jälkeenkin niin niistä olisi hyötyä.

”No tota... Siis kyllä mun täytyy sanoa että voi olla että se vähän autto... että niinku.. lapset osas ruveta miettiin sitä asiaa että tosiaan tähän voi ite vaikuttaa... mutta emmä niinku musta tuntuu ettei ei se oo tilanne niinku tällä hetkellä yhtään sen parempi ku sillonkaan... Ehkä toi tarvis semmosta koko ajan sellasta muistutusta että muistatteko miten tärkeä on se.. ehkä pitäis ite enemmän puhua... Ja sitte se viimeinen käynti oli siinä mielessä kans tosi hieno että sielä niinku tuntu että se ilmapiiri oli hyvä ja että tajuttiin että tämmönen jos mikä niin tai siis vaikuttaa positiivisesti... Se ku me oltiin itte mukana siinä lapset toivo että äiti ja isäkin sitte leikkii ja osallistuu mitä me jotain pelattiin sielä ja me oltiin mukana niin ne tykkäs hirveesti...”

Eräs vanhempi koki, että on oppinut ottamaan vanhemmuuden rennommin. Hän koki, että on usein suorittanut liikaa ja tämä on aiheuttanut hänelle sekä lapsille ylimääräistä stressiä. Rentouden hän koki tulleen keskustelujen kautta sekä sosiaaliohjaajan tavasta toimia.

”Joskus puhuttiin siitä että et hei ei sillä oo mitään väliä että joskus illalla että jos jaksas vaikka ku tämmönen hyvä sää että hei että lähetääs käymään laavulla paistetaan makkarat et ei se maailma siihen kaadu et tehdään jotain niinku tommosta repäsevää ja vaikei ny tavallaan lämpöstä ruokaa kun käydään syömässä ne makkarat kun se on tavallaan niinku elämys lapsille

ja se on elämys ittelle saa jotain muuta ajateltavaa ja sit taas toisaalta ei tarvi niinku pingottaa siitä kotona niinku ruuanlaitosta ja muusta tällästä näin että siis sillain niinku oppinu vähä ottaan rennommin ja siivouksen kanssa ja semmosen kanssa...”

”Jotenki siinä ehkä just oppinu sillain.. rennommaks ja ehkä se niinku auttanu tavallaan töissä jaksamistaki ja sitä että ei niinku viitti enää niin hirveesti pingottaa koska.. ei siitä aiheudu mitään muuta ku stressiä ittellensä sekä lapsille et sehän niinku heijastuu ihan täysin sitte kotiin kyllä ja lapsiin se oma pingotus että...”

Eräs perhe oli saanut sosiaalihoajaalta ”keinopakkin”. Vanhempi koki, että siinä olevat neuvot ja vinkit ovat hyviä, mutta vanhemmat eivät olleet ehtineet niitä kokeilla. Hänen mukaansa kuitenkin perheessä oli jo tiukennettu ja selkiytetty sääntöjä. Erityisesti huomiota oli hänen mukaansa kiinnitetty lapsen päivä ja viikkorytmiin sekä pelaamiseen ja ohjelmien katseluun.

”[sosiaalihoajaan] kans viimeks ku soiteltiin niin oli puhetta just siitä että.. Että [lapsi] on sen tyyppinen.. Tyyppinen.. Että tota kaipaa sitä semmosta.. Selkeitä.. Sääntöjä ja.. Selkeetä päivä ja viikkorytmiä ja.. Niinku siihen on sitte kyl koitettu.. Koitettu niinku kiinnittää huomiota että.. Sit jos on ollu jotaki vaik viikonloppu reissuja tai muita reissuja niin sitten on on niinku.. Siihen arkeen paluuseen kyllä.. Hiihtoloman jälkeen ja pääsiäisen jälkeen niin sitte pistetty vähä enemmän paukkuja siihen että ollaan sitte.. Yritetään olla oikeesti läsnä ja vähän kuunnella ja tukee ja muistuttaa niistä yöunien tärkeydestä ja.. Että just siihen no se on yks juttu mitä on nyt koitettu koitettu panostaa että [lapsi].. [lapsi] nukkuis tarpeeks.. Että saatais nukkumaan illalla..”

Yhden vanhemman mukaan perhetyöstä on löytynyt ratkaisu perheen ongelmien seurauksiin, mutta ei itse ongelmaan. Hänen mukaansa perheen lapsista eräs tarvitsisi erityisempää tukea, jotta perheen ongelmat ratkeaisivat. Perhetyö Tomerasta on kuitenkin ollut hyötyä perheen eräälle toiselle lapselle, joka tarvitsee välillä aikuisen jakamatonta huomiota, sillä perheessä yksi lapsista vie usein vanhemmalta kaiken huomion.

”Mmm... joo siis kyllä varmaan sen verran kun on niinku.. mahdollista silleen että hoidetaan ikään kuin niinku sitä seurausta mutta ei sitä alkulähdettä että just nyt kun [lapsi A] käy siellä lähinnä just [lapsen B] takia.. siellä Tomeran toiminnassa mukana niin kyllä se varmaan niin hyvin teho kun mitenkä voi tehota jos sitä niinku alkuperästä ongelmaa ei hoideta paremmaksi että tavallaanhan sitä niinku tilannetta ruokitaan koko ajan.. kuitenkin että et niinku [lapsi A] ei pysty saamaan kotona sitä huomioo yhtä paljon kun [lapsen B] joutuu keskittyä niin paljon...”

Perheiden vanhemmat kokivat, että ratkaisujen löytämisessä vastuu oli sekä vanhemmalla että sosiaaliohjaajalla. Erään vanhemman mukaan hänen tulisi oppia löytämään ratkaisuja, mutta sosiaaliohjaajan tulisi myös tarjota erilaisia vinkkejä. Osa vanhemmista on pohtinut yhdessä sosiaaliohjaajan kanssa ratkaisuja perheen haasteisiin. Erään vanhemman mukaan sosiaaliohjaajan ja lapsen yhteisen toiminnan jälkeen he ovat yhdessä perhetyön sosiaaliohjaajan kanssa purkaneet tapahtumia sekä lapsen kanssa käytyjä keskusteluja.

”No kyllä varmaan [sosiaaliohjaajalla] ja mulla yhdessä että... että on niistä niitä taustoja just käyty ensi läpi ja sitä että mikä on täs nyt niinku se ongelma mikä mitä vois yrittää lähteä purkamaan...”

”No ehkä se on niinku [sosiaaliohjaaja] ja minä että niinkun.. Ollaan pysytty tota just silleen juttelemalla keskustelun kautta sit kaivelemaan kaivelemaan asioita että me ollaan tosiaan sit [sosiaaliohjaajan] kans soiteltu sen [lapsen].. [Lapsen] tapaamisten jälkeen aina ja vähän purettu sitä että mitä on tapahtunu ja mitä on juteltu ja...”

Kysyin vielä vanhemmilta, että mitä jos Perhetyö Tomera ei olisi koskaan tullut avuksi. Kaksi vanhempaa koki, että jo tietoisuus avun olemassa olosta auttaa jaksamaan. Yhden vanhemman mukaan häntä on helpottanut se tieto, että joku muukin seuraa lapsen hyvinvointia ja voi näin huomata jotain mitä vanhempi ei itse huomaisi. Hän myös koki, että kotona ilmapiiri olisi huonompi.

”No tota... No kyl varmaan ois niinkun jaksamisen kanssa ollu enemmän haasteita nyt kevään aikana.. Että just se tieto siitä että on on niinku ammat-tilaisia apuna niin.. Niin niin se on kyllä ainaki mun omalta osaltani helpot-tanu helpottanu sit sitä omaa jaksamista..”

”No.. sit se ois ollu varmaan.. niinku se arki taas vähän raskaampaa silleen että niitä nahinoita ja kähinöitä.. olis ollu aika paljo enemmän ja sitten sitten ittellä se huoli siitä lapsesta niin ois ollu.. tosi paljon kovempi.. Nyt on jo-tenki sellanen.. ehkä vähä rauhallisempi olo ku tietää että joku muukin.. kuitenkin.. on tekemisissä sen lapsen kanssa ja pystyy kattoon sitä niinku ikään ku.. vähän neutraalimmin ja ammattimaisemmin silmin sitten myös sitä... sitä tota tilannetta siinä että.. et jos itteltä jää jotain totaalisesti huo-maamatta niin se toinen saattaakin huomata sen jos on alkanu itte pitää jo-tain juttua jo ihan normaalina”

7.4.6 Perhetyön ilmapiiri ja kunnioittava kohtaaminen

Vanhempien mukaan perhetyön ilmapiiri oli ollut muun muassa hyvä, lämmin, avoin ja positiivinen. Erään vanhemman mukaan sosiaalihjaaja toimi luontevasti lasten kanssa. Kahden perheen vanhemmat kokivat, että sosiaalihjaajan kanssa oli helppo keskustella perheen asioista. Yhden vanhemman mukaan perhetyön ilmapiiriä huononsi perheen nuorison käyttäytyminen.

”No mun mielestä on ollu tosi tosi semmonen positiivinen ja avoin että.. Että ihan niinku.. Mukavia ihmisiä ja on pystyny pystyny kyllä juttelemaan on ollu semmonen fiilis että uskaltaa uskaltaa avata avata asioita..”

”No kyllä mä kuitenkin koin sen silleen että se oli ongelmissa pyörimistä ehkä senki takia ku ne oli niin negatiivisia ne teinit niin sit jäi monta kertaa semmonen paha mieli koko jutusta...”

Kysyin vanhemmilta kohtasiko työntekijä heidät kunnioittavasti ja millaista on vanhempien mukaan kunnioittava kohtaaminen. Jokainen vanhempi koki, että sosiaalihjaaja on

toiminut heitä kohtaan kunnioittavasti. Yhden vanhemman mukaan kunnioittavassa kohtaamisessa tärkeää on perheen arvojen arvostaminen. Hänen mukaansa sosiaaliohjaaja kysyi vanhempien mielipidettä erilaisista toiminnoista ennen kuin toteutti niitä. Eräs vanhempi piti kunnioittavana kohtaamisena sitä, ettei sosiaaliohjaaja tuo esiin oman elämänsä murheita ja henkilökohtaisia asioita vaan keskittyy täysin perheen ongelmiin sekä haasteisiin. Yksi vanhemmista koki tärkeänä sen, että sosiaaliohjaaja ottaa perheen toiveet ja ajatukset huomioon sekä yhdessä perheen kanssa etsii ratkaisuja ongelmiin eikä käskytä perhettä. Erään vanhemman mukaan sosiaaliohjaajan työstään nauttiminen tuo mukanaan kunnioittavan tavan toimia. Hän on myös huomannut sosiaaliohjaajan varovaisen ja tunnustelevan tavan lähestyä asioita. Tärkeänä vanhempi piti asiallista käytöstä ja sitä, että sosiaaliohjaaja kuuntelee vanhemman vastaukset kysymyksiin.

”No ettei se rupee niinkun... millään lailla puuttuun siihen niinkun jos meillä on jotain periaatteita tai.. näkemyksiä niin se ei niinkun mitenkään rupee niitä kumoomaan tai tuomaan jotain... --- [sosiaaliohjaaja] kunnioitti mejän kaikkee... --- Halus kysyä eka meiltä että mikä oli mejän ajatus ja.. ennenku ehotti mitään tai sillai...”

”No tota... Just se että on niinku.. Otettu otettu mejän toiveet ja ajatukset huomioon ja.. sitte on niinkun.. Pystytty... Etenki just keskustellen yhdessä etitty niitä.. vaihtoehtoja ja ratkasuja että ei oo tullu semmosta niinku käyttämistä että teet näin näin ja näin vaan.. vaan on niinku nimenomaan.. mietitty ja ajateltu miten niinku meillä on hyvä juttu ja mikä meillä vois toimia”

”No mm... ehkä just se että näyttää että se niinkun... tykkää siitä työstään niin sillen se varmaan tulee niinku siinä.. siinä jo melkein niinku sivutuotteena sit ne muut --- ja sitten tietysti ne ne niinkun... asiat miten ottaa esille niin se et just niinku... kysyy vähän silleen ehkä huomaa et vähän silleen varovaisesti ehkä monesti lähestyy sit jotain asiaa ensin et vähän niinku ikään ku tunnustellen et.. et niinku minkähänlainen juttu tää on et niinku kuinka paljon siitä toinen halua avautua ja kertoa... Ja sitte kuuntelee sen jälkeen sen vastauksen eikä oo silleen että raksi ruutuun että tehty... tyypisesti että aikalailta semmosta perus niinku asiallista käytöstä...”

7.4.7 Perhetyössä jaettu palaute

Kysyin vanhemmilta, olivatko he tai lapset saaneet palautetta perhetyön aikana. Eräs vanhempi ei kokenut saaneensa palautetta, mutta ei sitä myöskään mielestään kaivannut. Hänen mukaansa sosiaaliohjaaja oli kuitenkin puolustanut vanhemman tehtävää lapsille. Vanhemman mukaan sosiaaliohjaaja oli myös antanut perheen nuorille kehuja perhetyöhön osallistumisesta.

”Mutta siis tosiaan se puolusti mä muistan kun se puolusti [vanhemman] tehtävää ja työskentelyä lapsille kun ne niinku... ne aika häpeämättömästi... saattaa niinku haukkua laiskaks vaikka tai että ku [vanhempi] ei ehi sitä ja tätä ei se koskaan meijänkaa mitään.. Niin niin silleen että [sosiaaliohjaaja] sitten vaan kyseli että minkähän takia mistähän se johtuu ja että oottekste koskaan ajatellu että... miks [vanhempi] tekee noin”

Eräs vanhempi ei myöskään saanut palautetta, mutta olisi sitä kaivannut. Hän olisi myös kaivannut enemmän lapsille palautetta heidän käytöksestään. Vanhempi olisi toivonut, että sosiaaliohjaaja olisi puuttunut myös toimintasankariryhmässä enemmän sekä vanhemman omien että muiden lasten käytökseen.

”Een.. en en että se nimenomaan niinku ehkä sitä palautetta just ois kaivannukin että hei... mites sun kannattais tehdä tossa tilanteessa ja että tota... Tietenki se on kamalan helppoo ehkä ulkopuolisenki sanoo jotakin että... no sä nyt vaan kiellät että se nyt ei mene sinne tietokoneella”

”Mä en tiedä että [sosiaaliohjaaja] olis ihan hirveesti ehkä mä olisin toivonu myös sitä että [sosiaaliohjaaja] olis ehkä enemmän puuttunukin siihen et jos [lapset] jotaki vaikka nahisteli siinä että... olis paremmin niinku se puuttunu siihen että hei nyt loppuu...”

”Tuntuu että, se mistä täytyy niinku pikkasen antaa ehkä palautetta että tavallaan semmosta mitä tuo Toimintasankari ryhmässä... --- Sitte sielä en tietenkään tiä miten omat [lapset] sielä käyttäytyy että se on niinku niin hyvä sanoo ku lapset sanoo että ku se toinen lyö mua sielä koko ajan... Niin

ehkä olis toivonu siihen että sielä Toimintasankari ryhmässä olis paremmin puututtu siihen... Siihen että mitä sielä tapahtuu...”

Eräs vanhempi koki, ettei myöskään ole saanut suoraa palautetta, mutta on saanut positiivisen olon yhteisistä keskusteluista. Hän myös koki, että lapsi on epäsuorasti saanut positiivista palautetta, kun sosiaaliohjaaja on kertonut vanhemmalle siitä, kuinka mukavaa sosiaaliohjaajalla ja lapsella on yhdessä ollut.

”Ne nyt suurimmaks osaks on kahestaa että ehkä nyt sitten sillon aina et kun he palaa tähän niin [sosiaaliohjaaja] monesti tai niinku kertoo että mitä he on tehny ja silleen niinkun antaa ymmärtää et heillä on ollu tosi kivaa ja muuta että et siitä nyt varmaan tulee ainaki semmonen epäsuora.. olo [lapselle] että hänen seurassaan on ollu tosi mukavaa että ku.. aikuinen ihminen selittää ihan innoissaan kui mukavaa oli olla [lapsen] kans pulkkamäessä tai muuta niin kyllä kai se nyt positiivisesti ainakin vaikuttaa...”

Yksi vanhemmista on saanut sosiaaliohjaajalta palautetta lapsen ja sosiaaliohjaajan yhteisen toiminnan jälkeen. Vanhemman mukaan lapsi on mahdollisesti saanut toiminnan aikana palautetta käytöksestään. Vanhempi ei kuitenkaan ollut varma tästä, koska ei ole ollut itse paikalla.

”Kyllä mä uskon että.. En nyt ihan sataprosenttisen varma voi olla mutta kyllä todennäköisesti [lapsi] on saanu palautetta myös [sosiaaliohjaajalta] siinä mielessä et ne on jutellu niinku siitä käytöksestä ja mikä on hyvä ja mikä on huono miten [lapsi] on niinku... Niinkun just että on.. Toiminut [sosiaaliohjaajan] mielestä hyvin ja oikein niin kyl siitä.. Siitä on niinku... Varmaan palautetta saanu...”

7.4.8 Perheiden tulevaisuudenkuva

Kysyin, millainen tulevaisuudenkuva vanhemmilla on sekä onko jokin tukimuoto edelleen tarpeellinen. Eräs vanhempi koki, että he ovat saaneet hyviä toimintamalleja, joita tulisi toistaa edelleen. Hänen mukaansa mikään ei ollut kuitenkaan perheessä muuttunut

vaan ongelmat olivat edelleen läsnä. Vanhempi koki itsensä uupuneeksi ja huolestuneeksi. Hän kuitenkin koki, että kun lapsi kasvaa niin tilanne helpottuu. Hän tunsu helpottavaksi myös tiedon siitä, mistä apua voi hakea. Vanhempi toivoi, että saa perheneuvolasta enemmän vinkkejä arkeen sekä mahdollisesti tukea lapsen harrastuksiin. Hän mietti, että mahdollisesti Perhetyö Tomeran sosiaaliohjaaja voisi auttaa rahallisen tuen hakemisessa.

”Mä oon tosiaan jotenkin niin väsähtänyt ton yhen lapsenkaa että niinku... jotenki tuntuu että miten tästä ikinä selvitään... --- Silleen niinku tavallaan että.. Että ku lapset [lapsikin] joka mua eniten niinku stressaa ja huolestuttaa että miten mä jaksan senkaa niin sitku se kasvaa niin mä oon ihan varma että se jollain lailla muuttuu se tilanne helpommaks... Että silleen positiiivista niinku on.. ihan vähän sekotetut nää tuntemiset..”

”Perheneuvola on ollu tosi hyvä että sielä niinku mä odotan että mä saan sieltä apua ja niinku vinkkejä lähinnä arkeen.. Ja mahdollisesti jopa semmosta --- että me voidaan sossun kautta tai jotenkin saada tukea [lapsen] harrastuksiin.. Ku sehän kaipais tosi paljo --- Niin mä ajattelin että toiki et [sosiaaliohjaaja] näki mejän tilannetta ja se näki miten [lapsi] oli ihan älyttömän levoton ja hyppi sohvilla ja kaikkee ihmeellistä teki silloin ku [sosiaaliohjaaja] oli täälä... Niin seki oli tosi hyvä että [sosiaaliohjaaja] voi varmaan auttaa meitä siinä.. ja ehkä on kertonu sielä Perheneuvolassa.”

Kahdessa perheessä Tomeran perhetyö ei ollut vielä päättynyt. He kokivat perhetyön edelleen tarpeelliseksi. Toisen perheen vanhempi koki, että Tomeran perhetyön jatkuminen on hyväksi perheen yhden lapsen hyvinvoinnille. Hän koki, että eräs toinen perheen lapsista tarvitsee erityisempää tukea, jotta koko perheen tilanne parantuu. Vanhemman tulevaisuudenkuva oli raskas, hän koki, että perheen ongelmat eivät ratkea helposti. Hän koki kuitenkin myös, että elämässä on positiivisiakin asioita.

”No... perjaatteessa positiivinen mutta aika raskas.. että... emmä niinkun.. osaa ajatella tän yhtäkkiä tästä jotenkin niinkun suitsait sukkelan kaikki mejän ongelmat nyt ratkeis ja tää arki muuttuis jotenki tosi helpoks ja.. köykäseks ja muuta että... emmä nyt tiedä ehkä jotenki semmonen perus optimisti ajattelee että kyllä tää nyt niinku kuitenkin.. on monta asiaa mitkä

on hyvinki mutta sitte.. sitten kyllä siitä huolimatta välillä niinku hirvittää se että mitenkä jaksaa noi kaikki... kaikki mahdolliset käänteet”

Toisessa perheessä, jossa perhetyö jatkui, vanhempi koki, että perheen ongelmat ovat niin laajoja, ettei niitä lyhyessä ajassa voi ratkaista. Hän koki, että heillä on ympärillään hyvät tukitoimet koulun ja perhepalveluiden puolesta. Vanhempi koki, että tulevaisuudessa asiat helpottuvat, kun lapsi kasvaa ja yhdessä puolison kanssa he jaksavat pitää rajoista kiinni.

”Jatkamme edelleen edelleen tota asioiden työstämistä ja ja sitte yhteistyössä etenki koulun kanssa hyvin pitkälti.. Et tota.. Kyllä mä nyt uskon että tämä tästä ratkeaa ja asiat helpottuu kun... [Lapsi] kasvaa ja ja jaksetaan vaan pitää niitä rajoja... Rajoja tiukkana..”

Eräs vanhempi koki, että monet asiat ovat helpottaneet elämässä. Hänen mukaansa hän tiesi mistä apua voi hakea tarvittaessa, mutta koki, ettei tarvitse tukea tällä hetkellä. Vanhempi koki tulevaisuuden hyväksi, sillä hän koki selvinneensä niin monesta asiasta ja ajatteli elämän olevan nyt loppupeleissä hyvässä mallissa.

”Ihan hyvä että jotenki sillain tuntuu että on niin paljosta tavallaan selvinny elämässään että ei niinku joskus miettiny että ei voi niinku mennä enää pahempaan.. Että tavallaan että ei voi muutakun aatella ku että kaikki on nyt ihan suht hyvin kuitenkin loppupeleissä niinku verrattuna siihen mitä on ollu joskus... Niin niin hyvä siinä mielessä...”

7.5 Toimivat käytänteet ja kehitettävää

Kysyin vanhemmilta, mikä heidän mielestään oli Tomeran perhetyössä erityisen toimivaa. Erään vanhemman mukaan erityisen toimivia olivat koko perheen yhteiset toiminnot sekä perheen viikkokalenterin suunnittelu. Vanhempi koki, että perheen yhteinen retki paransi perheen ilmapiiriä. Yksi vanhemmista koki, että sosiaaliohjaajan ja lasten yhteinen tekeminen, jossa vanhempi ei ollut mukana oli toimivaa.

”Mielekkäintä on ainaki semmonen että tota.. se oli tosi kiva se retki.. --- Siihen ei tarvinnu niinku mitenkään... pinnistellä että olis tullu jotain keskustelua että ilmapiiri muuttuis paremmaks vaan että ku me tehtiin vaan ja.. niin se oli kivaa ja se oli toimivaa... --- Ja ne sai ite päättää mitkä herkut sinne tehdään ja sielä oli tosi paljon syötävää ja ne nautti hirveesti siitä että oli sipsiä ja kaikkee herkkua sielä niin.. se oli mun mielestä semmonen niinku kauheen toimiva ilmapiirin parantaja jos niinku ihan sitä ajattelee... Mut toi [viikkokalenteri] oli myös hirveen toimiva että sielä oli yks mukana joka ikään kuin ammattinsa puolesta siinä katto että homma sujuu... mutta ehkä kallistuisin siihen tommoseen toimintaan.. yhteiseen toimintaan että..”

”Lähinnä ne teki niin että [sosiaalihojaaja] meni [lasten] kanssa että en mää siinä mukana ollu ja.. se oli ihan hyvä..”

Erään vanhemman mukaan toimivaa perhetyössä oli ajankohtien ja toimintatapojen joustavuus. Erityisesti vanhemman mukaan toimivaa oli se, että sosiaalihojaaja on hakenut lapsen koulusta ja kulkenut tämän kanssa yhdessä kotimatkan. Tämä on vanhemman mukaan helpottanut hänen huoltaan ja stressiään, kun hän on tiennyt mitä lapsi tekee koulupäivän jälkeen. Vanhempi koki myös, että lapselle on ollut tärkeää se, että hän on saanut aikuisen täyden huomion.

”[Lapselle] on tosi tärkeää on ollu se että hänet niinku huomioidaan otetaan huomioon niin se on ollu varmasti [lapsen] mielestä kivan tuntusta se et.. Et niinku hän on ollu vähän niinku keskipisteenä.. Jonkun aikuisen niinku huomion täyden huomion kohteena aina sen.. Sen hetken kun on toiminu”

Erään vanhemman mukaan erityisen toimivaa on ollut sosiaalihojaajan tekemä huolellinen toiminnan suunnitelma sekä toiminnan järjestäminen perheen kodin ulkopuolella. Vanhempi koki sen hyväksi, että hän ei ollut sidoksissa toimintaan vaan sai perhetyön ajan tehdä muuta ja viettää aikaa perheen muiden lasten kanssa. Hän koki, että tämä on rauhoittanut lasten arkea.

”--- Varmaan niinkun.. parasta on ollu se just että se et [sosiaalihojaaja] suunnittelee ne jutut tosi pitkälle... itte ja sitte vaan kysyy et onks nää ok et

hän on ajatellu tällasia juttuja... ja sitten et he vielä usein lähtee tästä.. johonki muuallekin.. niin se ei sitten niinkun.. tavallaan sotke tai rajota sitä että mitä me muut tehään niin muutaku sen verran et mä oon sit niinkun.. heittäny [lapsen] sinne ja oon paikalla kun he tulee takasin mutta et me voidaan sit puuhailla.. puuhailla ihan normaalisti muuta muitten kanssa se aika niin se on ehkä ollu siinä se... se niinkun mua eniten auttava... et siitä ei tuu sellasta kuormaa..."

Kysyin vanhemmilta myös, oliko perhetyössä jotain kehitettävää. Eräs vanhempi koki, että sosiaalihojaajalla olisi pitänyt olla enemmän auktoriteettia ja lujempaa otetta työs-kentelyyn. Hän olisi toivonut, että sosiaalihojaajalla olisi ollut ohjat perhetyössä. Yksi vanhemmista toivoi enemmän keskusteluapua ja vinkkejä arkeen.

Eräessä perheessä oli käynyt Perhetyö Tomerasta useampi sosiaalihojaaja. Perheen vanhempi koki, että aiemmin perhetyön toiminta oli hatarammin suunniteltu, jolloin vanhempi ei tiennyt, mitä perhetyöllä tavoitellaan ja mitä seuraavaksi tehdään. Tuolloin perhetyö oli kohdistettu eri lapselle. Vanhemman mukaan nykyään perhetyön seuraavat kolme kertaa suunnitellaan etukäteen yhdessä sosiaalihojaajan kanssa ja perhetyöllä on selkeä suunta sekä tavoite. Vanhempi myös kaipasi työntekijää, jolla olisi kokonaiskäsi-tys perheen tilanteesta. Hän koki, että on paljon sosiaalialan työntekijöitä, jotka jokainen käsittelevät yhtä pientä sektoria eikä kukaan katso kokonaisuutta. Vanhemman mukaan työntekijöiden tulisi myös kommunikoida enemmän keskenään.

"Varmaan se oli niinkun.. [Lapsen B] kohalla just se [sosiaalihojaajan] osuus silleen että se oli jotenkin paljon hatarammin suunniteltu ja sellanen ettei oikeen koskaan tienny että mitä... mikä täs nyt on niinku se homman nimi mitä tehään ja mitä sillä tavotellaan mitä ollaan tekemässä et se oli jotenki paljo hatarampaa se... se tota tapahtumien kulku et musta tuntu että me oltiin varmaan kaikki vähä pihalla että.. mikä täs nyt niinku on jutun juoni..."

"Et sitä perhettä ei katota niinku kokonaisuutena vaan on aina niinku joku joka hoitaa yhtä.. tai kenties yhden ihmisen yhtä asiaa ja sit on joku toinen joka tekee sille jotakin toista ja sit ne ei niinku kommunikoi keskenään eikä varsinkaa sit ku otetaan se koko perhe niin että otettais ne kaikki työntekijät

että saatais se... data sit siirtymään siinä et... Mä kaipaisin niinku semmosta kokonaissuunnitelmaa et olis sellanen että katottais sitä koko perhettä pakkettina... --- Niin tuntuu että hirveesti menee aikaa siihen ku sitä samaa taustatietoo selitetään jollekin taaas uudelle ihmiselle...”

Eräs vanhempi on ollut kaikin puolin tyytyväinen Tomeran perhetyöhön eikä sen vuoksi keksinyt mitään kehitettävää. Hän kuitenkin toivoi, että kun Tomeran perhetyö joskus lopetetaan, niin silloin pidettäisiin sosiaaliohjaajan kanssa loppukeskustelu, jossa jaettaisiin palautetta.

Kysyin myös vastasiko perhetyö vanhempien ennakko-odotuksiin. Suurin osa vanhemmista koki, että perhetyö vastasi heidän ennakko-odotuksiinsa. Eräs vanhempi koki, että perhetyö oli positiivisempaa kuin mitä hän aluksi ajatteli. Selvitin myös, oliko perhetyö vanhempien mielestä oikea-aikaista, oliko käyntejä riittävästi sekä oliko yksittäisten käyntien kesto sopiva. Suurin osa vanhemmista koki, että perhetyö oli alkanut oikeaan aikaan. Eräs vanhempi koki, että oli hyvä odottaa kesän yli syksyyn, sillä kesällä perheellä on erilaisia menoja. Kaksi vanhemmista kertoi perhetyön alkaneen heti ilman odottelua.

Yhden vanhemman mukaan perhetyö alkoi ajallaan, mutta vanhemman mukaan, jos perheen kokonaisuutta katsoo, olisi perheelle pitänyt tarjota muuta apua aiemmin, jolloin Tomeran perhetyötä ei olisi välttämättä tarvinnut ollenkaan. Hän koki, että jos perheen eräälle lapselle olisi tarjottu apua tarpeeksi aikaisin ja apu olisi ollut tarpeeksi intensiivistä olisi perheen ongelmat olleet helpommin ratkaistavissa.

”Että toki sitte niinku kokonaisuutta itte kattoo niin mieltii että no ei se niinku kunnan kannalta ihan jo pelkästään rahaa ajatellen nii mitenkää järkevää ollu lykätä sitä yhtä niin pitkälle et se on paljo huonommas kunnos ja sitte tarvitaanki monta eri tukimuotoo kun.. se yks ongelma pienempänä hoidettuna niin olis ollu paljo nopeampi sillon.. sillon tota... heti ja sitten ei ois tosiaan muita tarvinnu hoitaa mut.. mutta siis jos ajattelee niinku pelkästään sitä osaa mikä niinku mihinkä Tomera tuli niin kyllähän se on niinku ollu oikea-aikasta et se tuli niinku just sillon ku sitä tarvittiin et siinä ei kyllä... montaa viikkoa nokka tuhissu ku mä.. otin [sosiaaliohjaajaan] yhteyttä niin hän tuli.. varmaan parin viikon sisällä ensimmäiselle käynnille ja sit sovittiin ne... ne tota et mitä ruvetaan tekemään...”

Jokainen vanhempi koki, että käynnejä on ollut tarpeeksi. Kahden perheen vanhemman mukaan perhetyöstä olisi saattanut tulla rasite, jos käynnejä olisi ollut useammin. Toisen perheen vanhempi koki, että lapsi ehtii jo odottaa seuraavaa kertaa, kun välissä on kaksi viikkoa.

”Mä aattelin että ihan sopivasti ku... Kun kun se porukka ei ollu niin innostunu siitä niin lapset niin.. Se oli ihan hyvä että se tuli about kerran kuussa..”

”Joo on niitä et jotenki mä luulen et jos ois tollaseen hätään mihinkä [lapsi] sitä tarvii niin jos ne ois viikottaisia ne käynnit niin se ois ehkä jo vähän liian kuormittavaa että siitä tulis sellanen.. ehkä jo vähä rasite mutta nyt ku siinä on se kaks viikkoa välissä niin tuntuu et hän kerkii just alkaa jo vähän oottaa et koskas taas mentäs tekeen jotain kivaa...”

Yhden vanhemman mukaan käyntien pituus oli ollut sopiva, sillä lapsi jaksoi keskittyä sen ajan vanhemman mielestä hyvin. Muiden vanhempien mielestä käynnit olisivat voineet kestää kauemmankin esimerkiksi puoli tuntia tai tunnin pidempään. Vanhemmat myös toivoivat joustavuutta ajoissa, jotta esimerkiksi jotkin toiminnat tai tehtävät saataisiin kerralla tehtyä loppuun asti. Eräs vanhempi koki, että hän näkee lapsesta, kun tämä on saanut riittävästi aikaa aikuisen kanssa. Hän koki, ettei sosiaaliohjaajan ja lapsen yhteinen aika saisi kestääkään paljon pidempään, ettei lapselle tule tunnetta, että hän on hoidossa.

”Joo on mun mielestä ollu... Ku [sosiaaliohjaaja] on [lasta] tavannu niin se on ollu semmonen puoltoista tuntia suunnilleen.. Se on ollu ihan hyvä kun ovat tota totatota se on jaksanu kuitenkin olla sitte skarppina sen puoltoista tuntia se on niinku lapsen kannalta ihan.. Ihan hyvä..”

”No... ehkä siinä ois vähän enemmän menny sitä aikaa.. --- Ne oli yleensä semmosia tunnin käynnejä about... Mutta tosiaan niin tossakin niin toi [viikkokalenteri] jäi vähän silleen kesken että ehkä se ois voinu olla jopa puoltoistatuntia sillä kertaa”

”Tyyliin joku puolisen tuntii enemmän voisivat välillä olla.. --- Sitten kun kattoo kun [lapsi] tulee takas niin tulee sellanen olo et no kylhän hän on

selkeesti saanu sit kuitenkin sitä... sitä niinku aikaa ittelleen ja muuta vaikka ittestä tuntuis että vastahan se lähti ja nyt se jo tuli takasin että mitä ne kerkes nyt tässä... --- Et ei se varmaan niinku hurjan pitkä saiskaan olla ettei sitte tuu.. tuu sellanen olo että nyt hän on ikään ku niinku jossain hoidossa... Ja sitten mitä ne nyt sielä jossain no ainaki Vapriikissa kun kävivät niin silloin olivatkin pidempään sitten että kun oli ollu niin kiinnostava se näyttely että [lapsi] oli tykänny kattoo sitä niin sitte oli [sosiaalihoaja] vähä venyttäny sitä että no katotaan ny sit ihan rauhas eikä niinku no mennään mennään jo tyyliisesti että se oli ihan mukava sitten että...”

Lasten mielestä perhetyössä kivaa oli muun muassa lautapeliä pelaaminen, aktiviteetit, leikkiminen ja hymynaamalista. Yhden lapsen mukaan perhetyö vei aikaa kavereilta.

”Tehtiin semmonen hymynaamalista että jos mä menin kiltisti kouluun kymmenen kertaa niin mä saan palkinnon... Oon saanu jo yhen listan täyteen ja sain legoja..”

”Se vei aikaa, ois voinu olla kavereidenkaa”

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettäviä, sillä tutkittavat perheet olivat vain osa Perhetyö Tomeran asiakasperheistä. Kuitenkin tuloksia voi hyödyntää Perhetyö Tomeran kehittämisessä.

Tuloksista selvisi, että lapset eivät tuntuneet tietävän kovin hyvin, miksi sosiaaliohjaaja on käynyt heillä. Tästä ei kuitenkaan voida tehdä suoria päätelmiä, sillä lapset olivat saattaneet jo unohtaa Perhetyö Tomeran eivätkä he välttämättä ymmärrä vielä perhetyön käsitettä. Vanhempien haastatteluista sen sijaan voi päätellä, että Lempäälän kunnan palveluista on hyvin tietoa saatavilla ja päiväkotit sekä koulu tiedottavat kunnallisista palveluista alakouluikäisten lasten perheille. Perheet, jotka olivat saaneet tietoa, olivat myös mielellään osallistuneet erilaisiin toimintoihin, tapahtumiin ja ryhmiin. Onkin tärkeää, että lapsiperheiden kanssa toimivat ammattilaiset tutustuvat eri palveluiden sisältöihin, jotta osaavat ohjata asiakkaat palveluihin, jotka vastaavat näiden tarpeisiin.

Tähän samaan johtopäätökseen koulun tiedottamisen merkityksestä olivat tulleet myös Kenkimäki ja Ohenoja (2013, 53) opinnäytetyössään. Heidän tutkimuksensa mukaan perheet kokivat koulun kannustuksen madaltavan kynnystä hakeutua perhetyön palveluun. Lisäksi heidän aineistostaan nousi ajatus, että toiminnassa jo mukana olleiden perheiden kertomat kokemukset palvelusta voisivat madaltaa palveluun hakeutumisen kynnystä. (Kenkimäki & Ojanen 2013, 53–55.)

Neljästä perheestä yhtä lukuun ottamatta työskentelyssä tuntui painottuvan lapsen ja sosiaaliohjaajan toiminta. Lapsien haastatteluista voidaan päätellä, että lapset ovat olleet osallisina perhetyöhön, heiltä on kysytty mielipiteitä, heitä on kuunneltu ja he ovat päässeet vaikuttamaan perhetyön toteutukseen. Vanhempien toiveet tuntuivat kuitenkin jääneen pienemmälle huomiolle, he olivat mukana toiminnan suunnittelussa ja kertoivat perheen ongelmista, mutta tuntuivat jäävän ilman kaipaamiaan käytännön vinkkejä ja neuvoja. Myös Huttusen (2016, 66) tutkimuksen mukaan peruspalvelukeskus Oivan asiakkaat toivoivat perhetyön ohjaajalta konkreettisempia ohjeita arjen haasteisiin.

Tutkimukseni mukaan osa vanhemmista kuitenkin koki, että toiveet oli otettu huomioon, jolloin toiminta oli ollut joustavaa, monipuolista ja lapselle mieluista sekä vanhemmuutta tukevaa. Sosiaaliohjaajat voisivat toisinaan työskennellä yhdessä kollegoidensa kanssa,

jolloin he voivat oppia toinen toisiltaan hyviä käytänteitä. Eräs perhe oli saanut käytännön vinkkejä ja neuvoja sisältäviä materiaaleja, mutta ei ollut ehtinyt ottaa niitä käyttöön. Voidaan siis päätellä, että he olisivat kaivanneet sosiaaliohjaajan tukea näiden ohjeiden ja neuvojen käyttöönottoon. Sosiaaliohjaajan tulisi yhdessä vanhempien kanssa pohtia ratkaisuja vanhempien arjen haasteisiin, jotta vanhemmat tulevat kuulluksi ja kokevat itsensä osallisiksi perhetyön toiminnassa. Vanhemmat tarvitsevat sosiaaliohjaajan tukea ja apua sekä neuvoja, jotta perheen tilanne paranee jatkossa.

Jotta toiminta siis olisi lapsi- ja perhelähtöistä tulisi vanhempien tarpeet ottaa kattavammin huomioon. Lapsen paras ei yleensä voi toteutua ilman vanhempia. Lapsen hyvinvointi on riippuvainen koko perheen hyvinvoinnista, sillä lapsi on aina riippuvainen toisista ihmisistä. (Järvinen ym. 2012, 27.) Lapsilähtöinen näkökulma on osa perhelähtöisyyttä, perheen tukeminen vaikuttaa lapseen ja lapseen suunnattu interventio koko perheeseen. Yksin lapseen kohdistuvat interventiot eivät aina riitä, ne eivät poista lapsen perhetilanteeseen liittyviä ongelmia. (Vilén ym 2010, 27, 29.) Taustalla on ajatus, että perheen toimintatavat ja kulttuuri liittyvät yksilön ongelmiin ja voimavaroihin monin tavoin (Rönkkö & Rytönen 2010, 38).

Tuloksista voidaan päätellä, että perhe joka kokee tarvitsevansa apua, on usein myös motivoitunut perhetyöhön. Perheen lapset eivät kuitenkaan aina tunne perhetyötä tärkeäksi, sillä usein sosiaaliohjaaja on heille vieras. Järvinen ym. mukaan (2012, 34.) työntekijän tulisikin antaa aikaa tutustumiselle ja työskentelylle. Lapsen luottamuksen saaminen vaatii kokemusta tuesta, turvasta ja voimavaraistumisesta sekä riittävästi tietoa. Työskentelyn tulee tällöin tapahtua lapsen ehdoilla ja tavalla, johon hän voi itse vaikuttaa. Kokemus siitä, että lasta kuunnellaan ja hänen kokemuksistaan ollaan aidosti kiinnostuneita sekä hän on läsnä hänen asioita käsiteltäessä, tuntuu lapsesta hyvältä ja siitä välittyy arvostuksen kokemus. Lapsella tulee myös olla oikeus olla puhumatta ja osallistumatta. (Järvinen ym. 2012, 34.)

Sosiaaliohjaajan tulisi siis pitää huoli myös siitä, etteivät perheen lapset koe perhetyöhön osallistumista pakoksi. Osassa perheistä vanhemmat kokivat lapsen tai lapsien osallistumisen tärkeäksi, jolloin he tuntuivat luovan lapselle painetta osallistumiseen. Painostaminen kuitenkin tuntui näkyvän muun muassa erään perheen nuorison huonona käytöksenä. Sosiaaliohjaaja oli kehunut nuoria osallistumisesta, olisi kuitenkin tärkeää myös kertoa

perheelle, että niin kuin vanhempien myös lasten osallistuminen on vapaaehtoista. Ehkäisevä perhetyö ei nimittäin ole kenellekään pakollista. Riskinä on, että pakottaminen tuo enemmän haittaa kuin hyötyä niin kuin se oli tuonut tässäkin tapauksessa, sillä nuorten huono käytös oli jättänyt vanhemmalle pahan mielen perhetyöstä. Kun nuoret kokevat, että ovat mukana omasta tahdostaan lisää se tällöin heidän motivaatiotaan toimintaan.

Vanhempien haastatteluista voidaan päätellä, että sosiaaliohjaajalla tulee olla selkeät raamit ja suunnitelmat perhetyölle. On hyvä, että hänellä on erilaisia vaihtoehtoja perhetyön käynnille, josta sitten yhdessä perheen kanssa päätetään perheelle sopiva toiminta tai menetelmät. Tällöin perheet pääsevät vaikuttamaan perhetyöhön, mutta eivät joudu ottamaan suurta vastuuta perhetyön kulusta. On tärkeää, että vanhempien mielipiteitä arvostetaan, jolloin he tuntevat itsensä oman elämänsä ja perheensä asiantuntijoiksi. Tuloksista voidaan myös päätellä, että sosiaaliohjaaja voisi tarttua perheen ongelmiin aktiivisemmin ja tarjota perheelle enemmän käytännön neuvoja ja vinkkejä arkeen. Sosiaaliohjaajat voisivat käydä täydennyskoulutuksissa tai toimia välillä yhdessä ja oppia näin hyviä käytänteitä toinen toisiltaan. He voisivat myös välillä toimia moniammatillisesti perheneuvolan psykologien tai muiden sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa.

Opinnäytetyöni haastatteluihin osallistuessaan vanhemmat olivat otettuja siitä, että saivat rehellisesti kertoa mielipiteitään sekä osallistua perhetyön kehittämiseen. Perhetyön aikana perheet eivät olleet päässeet kovinkaan paljoa vaikuttamaan perhetyön kehittämiseen. Palautteen keräämiseen olisikin hyvä miettiä sellaisia vaihtoehtoja, että perheet voisivat anonymisti kertoa mielipiteitään eikä heidän tarvitsisi pelätä loukkaavansa sosiaaliohjaajaa. Lempäälän kunnan internet-sivuille voisi kehittää palautelomakkeen, jonka perheet voisivat täyttää anonymisti tai kehittämiskeskustelun voisi käydä esimiehen ja perheen välillä, jolloin sosiaaliohjaaja ei olisi paikalla.

Tuloksista voidaan päätellä, että Lempäälän kunnan järjestämät lapsiperheiden tapahtumat ja toimintaryhmät ovat perheelle mieluisia ja helpottavat arkea sekä lomien sujumista. Toimintaryhmistä myös opitaan uutta ja saadaan vertaistukea. Toimintaryhmien sisältöä voisi kuitenkin kehittää, sillä erään vanhemman mielestä toiminnassa painottui liikaa liikunta. Lasten harrastuksiin voisi myös panostaa enemmän, jotta vähävaraisten perheidenkin lapset pääsisivät osallistumaan heille mieluisaan toimintaan ja kehittämään yksilöllisiä vahvuuksiaan. Lasten harrastaminen voisi tukea heidän hyvinvointiaan ja sosiaalisuuttaan sekä vanhempien jaksamista.

Vanhempien haastatteluista voidaan myös päätellä, että vanhemmat kaipaavat vertaistukea perheiltä, jotka ovat käyneet läpi samoja haasteita lasten kanssa tai elämässä yleensä. Vertaistukiryhmät tulisi osata kohdistaa oikein ja niiden sisältö määrittää tarkkaan, ettei vanhempi koe, että muut vähättelevät tai kauhistelevat hänen vaikeuksiaan.

Tuloksien mukaan eräässä perheessä oli etsitty perheenjäsenten positiivisia puolia kehujen kautta. Ne olivat kuitenkin vanhemman silmissä kääntyneet hänen heikkoudekseen. Perheen lapsi näki vanhemman positiivisina ominaisuuksina joustamisen ja uusien vaatteiden ostamisen ja vanhempi taas näki ne omina heikkouksinaan. Tuloksien mukaan ongelmista keskustelu nostaa esiin vanhempien heikkouksia, mutta saa heidät pohtimaan myös oman toimintansa muuttamista. Heikkouksista ja ongelmista on siis hyvä keskustella, jotta vanhempi tietoisesti alkaa tutkia omaa rooliaan vanhempana. Ne eivät kuitenkaan saa täyttää perhetyön sisältöä kokonaan, ettei vanhempi koe itseään huonoksi ja heikoksi.

Tuloksien mukaan sosiaalihoaja olikin eräässä perheessä vahvistanut vanhemman itsetuottamusta ja varmuutta vanhempana kannustamalla ja kehumalla häntä. Tämä oli luonut perheeseen toivoa ja ymmärrystä siitä, että lapsen käytös ei aina suoraan johdu hyvästä tai huonosta vanhemmuudesta. Perhe oli osallistunut myös toimintaryhmään, jossa vanhempi huomasi, että kaikilla on välillä haasteita lasten kanssa. Tämän sekä sosiaalihoajan antaman positiivisen palautteen myötä perheen haasteet normalisoituivat. Sosiaalihoajalla on suuri rooli vahvuuksien ja positiivisten asioiden esille nostamisessa, sillä perheet eivät aina ongelmien keskellä näe, mitkä asiat ovat kuitenkin hyvin. Myös Huttusen (2016, 50) tutkimuksesta tuli ilmi, että eniten perhetyössä perheitä oli auttanut positiivinen kannustaminen ja perheen omien voimavarojen vahvistaminen.

Erään vanhemman haastattelun tuloksista nousi esiin, että perheen kesken jaetut kehut sekä perheen yhteinen retki toivat esiin lasten positiivisia puolia. Lapset olivat saaneet sosiaalihoajalta kehuja osallistumisesta, sosiaalisuudesta, keskustelukyvystä ja reippaudesta sekä palautetta mukavasta yhteisestä toiminnasta. Tämä oli tuonut lapsille hyvää mieltä. Tuloksista voi päätellä, että kehuja sekä palautetta on hyvä jakaa myös lapsille, sillä lapsen positiivinen kokemus luo hyvän mielen myös vanhemmalle. Osa vanhemmista oli perhetyön myötä huomannut, että kun antaa lapselle huomiota ja kuuntelee tätä

sekä pitää kiinni säännöistä, niin elämä helpottuu jatkossa. Sosiaaliohjaajan antama palaute sekä neuvot ja ohjeet voivat siis osaltaan luoda positiivisuutta arkeen. Tuloksien mukaan palautetta tulisi antaa enemmän lasten hyvästä ja huonosta käytöksestä sekä vanhemman toiminnasta. Lisäksi tulisi sanoittaa lapsille vanhemman tehtävää ja sen vaativuutta.

Tuloksien mukaan sosiaaliohjaajan antama apu sekä tarjoamat neuvot ja ohjeet olivat helpottaneet osan perheiden arkea ja vanhemman huolta. Osa vanhemmista kuitenkin koki, ettei ollut saanut tarvitsemaansa apua ja tukea vanhemmuuteen, jolloin he kokivat arjen raskaaksi sekä itsenäisen selviytymisen haastavaksi. Vanhemmat toivoivat saavansa intensiivisempää tukea muun muassa perheneuvolan kautta. Palveluiden jakautuminen sektoreihin voi vaikeuttaa vanhemman jaksamista, sillä perheen ongelmien kokonaisuutta ei hahmoteta, vaan työntekijät keskittyvät ainoastaan yhteen ongelmaan monista. Nykyinen sosiaalihuollon mukainen palvelutarpeen arvio pyrkii vastaamaan tähän haasteeseen. Sosiaalihuollon soveltamisoppaan mukaan (2015, 65) palvelutarpeen arvioinnin tekeminen edellyttää herkkyyttä tunnistaa asiakkaan kokonaistilanteeseen vaikuttavia tekijöitä. Asiakkaalle tulee kertoa hänen kokonaistilannettaan auttavista tai parantavista palveluista. Tarkoituksena on kokonaisvaltaisesti arvioida asiakkaan ja hänen perheensä tilannetta sekä turvata riittävät palvelut ja tukitoimet. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2015, 65, 68.)

Tuloksista voidaan päätellä, että vanhempien ja sosiaaliohjaajien perhetyön tavoitteet eivät aina vastanneet toisiaan ja perhetyöllä ei aina ollut selkeää suuntaa ja suunnitelmaa. Tämän myötä vanhempien tuen tarpeeseen ei aina vastattu oikein. Vanhemmat jäivät ilman käytännön vinkkejä ja neuvoja liittyen esimerkiksi auktoriteetin ja luottamuksen rakentamiseen. Tavoitteiden luomiseen tulisikin käyttää aikaa ja ne tulisi kirjata ylös, jolloin perheen kanssa yhteistyössä saadaan varmistettua yhteinen ymmärrys perhetyön tarkoituksesta.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että vanhempien omat perhetyön tavoitteet osittain myös saavutettiin. Perheissä muun muassa luotiin viikkokalenteri, jolloin perheen lapset osallistuivat aktiivisemmin kotitöihin, järjestettiin yhteistä mukavaa toimintaa, joka hetkellisesti paransi perheen ilmapiiriä sekä tiukennettiin ja selkiytettiin perheen sääntöjä. Lisäksi eräs vanhempi oppi ottamaan vanhemmuuden rennommin sosiaaliohjaajan kanssa

käytyjen keskustelujen sekä tämän toimintatapojen kautta. Tuloksien mukaan osassa perheistä lapset myös saivat sosiaalihoajaan jakamatonta huomiota, mikä toi lapsille hyvää mieltä ja kokemusta siitä, että heistä välitetään. Tuloksista voidaankin päätellä, että perhetyön aikana toteutettuja toimintoja ja tehtäviä tulisi toistaa jatkossa perheen kesken, jotta perheessä tapahtuisi muutosta haluttuun suuntaan. Perhetyön aikana toiminnat ja menetelmät tulisi sisällyttää osaksi perheen arkea.

Perhetyö on myös helpottanut vanhempien jaksamista, sillä tuloksien mukaan jo tietoisuus avun olemassa olosta auttaa jaksamaan sekä tieto siitä, että joku muukin seuraa lapsen hyvinvointia vanhemman lisäksi. Ratkaisuja perheen haasteisiin on hyvä etsiä yhdessä perheen kanssa, jolloin vastuuta on sekä perheellä että sosiaalihoajaalla. Tällöin asiantuntijuutta on molemmilla ja perhe saa tarvitsemansa tuen muutoksessa sekä oppii etsimään ratkaisuja myös itsenäisemmin.

Ehkäisevän perhetyön tarkoitusta tulisi tarkentaa ja selkiyttää sen paikkaa perhe- ja sosiaalipalveluissa. Ehkäisevä perhetyö oli vastannut erään perheen ongelmien seurauksiin, mutta ei itse ongelmaan, sillä perhe olisi tarvinnut ongelman ratkaisuun intensiivisempää korjaavaa palvelua. Ehkäisevää perhetyötä tulee tarjota lyhytaikaisena, varhaisen tuen palveluna. Jos tällainen palvelu ei pysty vastaamaan perheen tuen tarpeeseen tulisi perhe ohjata intensiivisemmän tuen piiriin ja huolehtia siitä, että perhe saa tarvitsemaansa apua. Ehkäisevästä perhetyöstä ei tulisi muodostua intensiivisen tuen korvaajaa.

Tuloksista voidaan päätellä, että sosiaalihoaja oli kohdannut perheet kunnioittavasti; perheen arvoja arvostettiin, perheen mielipiteitä kysyttiin ennen tehtävien ja toimintojen toteuttamista, perheet olivat työskentelyn keskipisteenä sekä osallisina perhetyössä, asioita lähestyttiin varovasti ja tunnustellen, perheitä kuunneltiin ja heitä kohtaan käyttyttiin asiallisesti. Ilmapiiri oli ollut työskentelyssä pääosin hyvä, lämmin, avoin ja positiivinen. Tuloksien mukaan sosiaalihoajalle ei kuitenkaan uskallettu aina puhua avoimesti vaan pelättiin hänen loukkaantuvan palautteesta. Sosiaalihoajien tulisi luoda luotamuksellista ja avointa vuorovaikutusta, jolloin perheen tilanteesta saadaan todellinen kuva ja perheessä osataan keskittyä oikeisiin asioihin.

Toimivaa perhetyössä olivat koko perheen yhteiset toiminnat, viikkokalenterin suunnittelu, sosiaalihoajaan ja lapsen yhteinen toiminta, ajankohtien ja toimintatapojen jous-

vuus, sosiaaliohjaajan lapselle antama jakamaton huomio, sosiaaliohjaajan tekemä huolellinen toiminnan suunnitelma ja toiminnan järjestäminen perheen kodin ulkopuolella, perhetyön nopea oikea-aikainen aloitus ja käyntien sopiva määrä eli noin kerran tai kaksi kuukaudessa sekä vanhempien ja lasten toiminnalliset vertaistukiryhmät.

Perhetyössä tulisi tarkentaa tavoitteita, tehdä tarkka suunnitelma perhetyön kulusta, tarjota perheille riittävästi ja joustavasti aikaa, ottaa vanhemmat aktiivisemmin mukaan työskentelyyn, tarjota käytännön vinkkejä ja neuvoja enemmän, ohjata perhe tarvittaessa riittävän avun piiriin, ottaa vanhemmat mukaan perhetyön kehittämiseen sekä järjestää vanhemmille vertaistukiryhmiä ja lapsille ryhmiä, jossa liikunnan lisäksi tehtäisiin myös esimerkiksi retkiä. Lapsille tulisi myös luoda valitsemisen mahdollisuus perhetyöhön osallistumisessa. Vanhemmuutta tulisi vahvistaa kehuilla sekä kannustuksella. Myös lasten hyviä ominaisuuksia tulisi nostaa aktiivisesti esiin.

9 POHDINTA

9.1 Johtopäätöksiä pohdinta ja mahdolliset jatkotutkimukset

Ennaltaehkäisevät työmuodot ovat suhteellisen uusia ja sen vuoksi myös hyvin mielenkiintoisia. Huomasin tämän myös etsiessäni tutkimustietoa ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Perhetyötä oli tutkittu jonkun verran lastensuojelussa ja erityisesti neuvolan perhetyö oli ollut laajasti tutkimuksen kohteena. Kansainvälistä tutkimustietoa ennaltaehkäisevästä perhetyöstä oli haastavaa löytää, sillä työskentelymuotona se on käytössä vain harvoissa maissa.

Sosiaalihuollon muutoksien myötä tuntuu ennaltaehkäisevä työ vielä hakevan omaa paikkaansa. Monien sosiaalialan ammattilaisen ja valtakunnallisten päättäjien sekä asiakkaiden toiveissa tuntuu olevan, että ennaltaehkäisevän työn rooli kasvaa tulevaisuudessa. Tähän kuitenkin todennäköisesti kuuluu vielä vuosia, sillä korjaavan työn tarve on edelleen läsnä. Jos vertaa ennaltaehkäisevää työtä korjaavaan työhön on se huomattavasti edullisempaa, asiakaslähtöisempää, vähemmän perheen yksityisyyteen puuttuvaa, jokaista perheenjäsentä huomioonottavaa sekä jokaisen hyvinvointia tukevaa. Perhe nähdään siis kokonaisuutena ja oman elämänsä asiantuntijana. Mielestäni onkin erikoista, että vasta vuonna 2015 on sosiaalihuoltolaki muutettu varhaista tukea vaativaksi ja asiakkaiden tarpeita vastaavaksi.

Sosiaalihuollon muutoksessa on kuitenkin riskinsä. Ennaltaehkäisevään työhön resursseja siirrettäessä saattaa vähentyä erityistason eli korjaavien palveluiden saatavuus. Tällöin perheiden avun tarpeet saattavat kuitenkin jäädä huomiotta. Ennaltaehkäisevän työn tarkoituksena on vastata ainoastaan varhaisen tuen sekä lyhytaikaisen tuen tarpeeseen. Jos perhe tarvitsee intensiivisempää tukea, tulisi heidät ennaltaehkäisevän työn puolesta ohjata erityistason palveluihin. Sekä ennaltaehkäisevän että korjaavan työn keskinäisiä rooleja tulisi siis tarkentaa ja asiakkaita tulisi myös ohjata edelleen rohkeasti korjaaviin palveluihin tarpeen niin vaatiessa.

Ehkäisevän perhetyön tarkoitusta, tavoitteita ja sisältöä tulisi mielestäni kehittää, jotta sosiaaliohjaajat ja perhetyöntekijät toimisivat perhetyössä suunnitelmallisesti sekä tarkoi-

tuksenmukaisesti. Ehkäisevässä perhetyössä tulisi pohtia sen roolia, onko se arjessa tuke-
mista ja lastenhoitoa vai tavoitteellista ja lyhytaikaista muutokseen tähtäävää työskente-
lyä. Perhetyössä tulisi toimia tiiviimmin tiimeissä ja kotikäyntejä tulisi tehdä parityönä,
jotta sosiaaliohjaajat voivat oppia toinen toisiltaan ja perheen avun tarve tulee laajemmin
arvioiduksi. Parityöskentely myös tukee työntekijöiden jaksamista ja hyvinvointia työs-
sään. Moniammatillisuuden roolia perhetyössä tulisi myös pohtia, jotta perheen tarpeisiin
pystyttäisiin vastaamaan kokonaisvaltaisemmin. Jatkotutkimuksena opinnäytetyölle voi-
sikin olla moniammatillisuuden roolin merkityksen tutkiminen ehkäisevässä perhetyössä.

9.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössäni pyrin toimimaan eettisesti haastateltavia ja Perhetyö Tomeran työntekijöitä kohtaan. Opinnäytetyön aineiston keruun toteutin perheiden kotona, jolloin ympäristö oli heille turvallinen ja tuttu. Kerroin ennen haastattelun aloitusta perheille, mikä tutkimukseni tarkoitus ja tavoite ovat sekä annoin heille saatekirjeen (liite 1), jossa kerrottiin tutkimuksen sisältö. Saatekirjeeseen pyysin vanhemmilta allekirjoituksen, tutkimukseen osallistumisen merkiksi ja suostumuksen osoittamiseksi. Ennen haastattelujen aloitusta kerroin perheille, että noudatan salassapito ja vaitiolosäännöksiä, jolloin en opinnäytetyössäni paljasta heidän identiteettiään. Kerroin myös hävittäväni äänitykset ja niiden litteroinnit opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Opinnäytetyön luotettavuuden riskinä täytyy mainita haastateltavien valintaprosessi. Perhetyö Tomeran esimies sekä sosiaaliohjaajat valitsivat haastateltavat perheet, joten perheet eivät olleet satunnaisesti valittuja, jolloin työntekijät ovat pystyneet vaikuttamaan siihen, ketkä osallistuvat opinnäytetyön tutkimukseen. Koin kuitenkin, että valitut perheet olivat hyvin erilaisia ja sain heiltä kerättyä hyvin monipuolisesti tietoa. Perheet myös rohkeasti kertoivat näkemyksiään ja vaikuttivat olevan mielissään siitä, että saivat osallistua opinnäytetyöni tutkimukseen.

Koen, että jos perheitä olisi haastatellut toinen tutkija tai jos tutkimusmenetelmä olisi ollut erilainen, olisi tutkimuksessa silti päädytty hyvin samoihin tuloksiin. Tulokset olivat mielestäni siis reliaabeleja. Pidin myös teemahaastattelua hyvänä menetelmänä opinnäytetyölle, sillä se antoi perheille mahdollisuuden tuoda vapaasti ja kattavasti esiin omia näkemyksiään. Toki kysymykseni johdattivat keskustelun aiheeseen, mutta vanhemmilla

oli mahdollisuus kertoa mitä halusivat. Mielestäni pysyimmekin hyvin aiheessa, joten pidän tutkimustani myös validina. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2014.) Lisäksi luotettavuutta tuki haastattelujen äänitys sekä huolellinen litterointi ja tuloksissa esitetyt kattavat suorat lainaukset.

Opinnäytetyön luotettavuutta heikentää kuitenkin kokemattomuuteni tutkijana. Haastattelurungon tekeminen tässä laajuudessa sekä haastattelujen toteuttaminen olivat minulle uusia kokemuksia. Pyrin kuitenkin lisäämään luotettavuutta opinnäytetyön kattavalla teori osuudella. Opinnäytetyöhön osallistui vain pieni osa Perhetyö Tomeran perheistä, joten tutkimuksen haastateltavien pieni määrä heikensi myös luotettavuutta, sillä tulokset ja johtopäätökset eivät ole yleistettäviä. Koen kuitenkin, että tutkimuksen johtopäätöksiä voi käyttää perhetyön kehittämiseen.

9.3 Tutkimusprosessi ja omat kokemukset

Tutkimusprosessi oli hyvin pitkä, sillä olen siirtynyt työelämään jo ennen opinnäytetyön varsinaista aloitusta. Aikataulutus oli hankalaa ja toisinaan en pystynyt keskittymään täysin opinnäytetyön työstämiseen. Työpaikkani myös vaihtui tutkimuksen aikana, jolloin uuden työn oppiminen vei paljon energiaani. Huomasin myös litteroidessani haastatelluja, että tutkimukseni oli erittäin laaja ja mielestäni olisi riittänyt, jos olisin tutkinut ainoastaan esimerkiksi osallisuutta. En kuitenkaan kadu sitä, että otin vastaan laajemman ja haastavamman aineiston, sillä olen oppinut prosessista paljon. Olen oppinut tutkimuksen toteuttamisesta, ennaltaehkäisevän perhetyön teoriasta sekä vanhempien ja lasten kattavista näkemyksistä. Nykyään olen itse perhetyöntekijänä ja koen, että opinnäytetyö on tukenut ammatillista kasvuani. Olen oppinut vanhempien kohtaamisesta, avun tarpeen huomioon ottamisesta ja siihen vastaamisesta.

Opinnäytetyön työstäminen oli sekä rankkaa että palkitsevaa. Itselleni mielenkiintoinen aihe piti kiinnostukseni yllä tutkimusta toteutettaessa ja raportoidessa. Haastattelujen toteuttaminen oli myös mielenkiintoista ja olin hyvin otettu vanhempien avoimuudesta sekä innokkuudesta opinnäytetyötäni kohtaan. Olenkin kovin kiitollinen perheille siitä, että he tarjosivat minulle laajan ja monipuolisen aineiston tutkimukseeni. Koenkin, että yhteisellä keskustelulla loimme vanhempien kanssa hyvinkin syvällistä ja monipuolista tietoa.

LÄHTEET

De Jong, P. & Berg, I. K. 2013. Ratkaisukeskeisen terapian oppikirja. Suom. Furman, B. & Mattila, A. 2 painos. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti.

Furman, B. & Ahola, T. 2012. Ongelmista ratkaisuihin – Lyhytterapian perusteet. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Gellin, M., Gretschel, A., Matthies, A-L., Nivala, E., Oranen, M., Sutinen, R. & Tassanko, P. 2012. Lasten ja nuorten asema hyvinvointipalveluissa. Teoksessa Kiilakoski, T. & Gretschel, A. 2012 Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 149–179

Heinonen, H., Väisänen, A. & Hipp, T. 2012. Miten lastensuojelun kustannukset kertyvät. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell Oy.

Huttunen, J. 2016. Sain voimia ja minua tuettiin äitinä. Asiakaskokemuksia ehkäisevän perhetyön varhaisen tuen ohjaajan palveluista Peruspalvelukeskus Oivassa. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Järvinen, L. & Vuori, P. Johtava perhetyöntekijä & sosiaalihoaja. 2016. Haastattelu 21.10.2016. Haastattelija Hirsimäki, M. Lempäälä.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Porvoo: Bookwell Oy.

Kenkimäki, N & Ohenoja, H. 2013. Perhepiste Nopea alakoululaisille. Asiakasperheiden kokemuksia ennaltaehkäisevästä perhetyöstä. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Kiilakoski, T., Gretschel, A. & Nivala, E. 2012. Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Teoksessa Kiilakoski, T. & Gretschel, A. 2012 Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 9–33.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2015. Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

Kähkönen, E. 2013. Ennaltaehkäisystä tuli investointia. Tesso 5/2013.

Lapsen oikeuksien sopimus 21.8.1991/60.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Mäkelä, J. 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, S & Rantala, K. 2011. Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat : PTK - poikien ja tyttöjen keskus, 13–23.

Nurmi, S & Rantala, K. 2011. Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat : PTK - poikien ja tyttöjen keskus.

Perhetyö Tomera. 2016. Lempäälän kunta. Päivitetty 12.1.2016. Luettu 22.10.2016. <http://www.lempaala.fi/palvelut/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaali-ja-perhetyo/lapsi-perheiden-kotipalvelu/ennaltaehkaiseva-perhetyo-tomera/>
Perustuslaki 11.6.1999/731.

Rönkkö, L. 2008. Ratkaisu – ja voimavarakeskeinen näkökulma vuorovaikutuksessa. Teoksessa Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY, 171–192.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. 3. uudistettu painos. Porvoo: Bookwell oy.

Saastamoinen, K. lakimies. 2015. Lapsen suojeleminen viranomaisten välisenä yhteistyönä. Erityisesti lastensuojeluilmoituksen näkökulmasta. Luettu 18.1.2016. <http://www.suomenrontgenhoitajaliitto.fi/doc/Lastensuojeluilmoitus-17.9.2015Saastamoinen.pdf>

Shier, H. 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children & Society Volume 15, 107–117.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. 2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettu 6.3.2015. <http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamis-opas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Thomas, N. 2000. Children, family and the state. Decision-making and child participation. St. Martin's Press.

Vilén, M., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, P., Seppänen, S. & Tapio, N. 2010. Perhe ja perhetyö. Teoksessa Vilén, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 9–59.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje haastateltaville perheille

Arvoisat perheet

Teen Lempäälän kunnan Perhetyö Tomeran kanssa yhteistyössä opinnäytetyötä, jonka avulla **Lempäälän kunta kehittää perhepalvelujaan**. Tutkin Perhetyö Tomeraa osallisuuden sekä ratkaisu- ja voimavarakeskeisyyden näkökulmista.

Tutkimuksen toteutan haastattelulla yhdessä sovitussa ajankohdassa.

Haluan tuoda perheenne tärkeän ja ainutlaatuisen äänen kuuluviin. Tämän vuoksi, jos mahdollista haastattelisin mielusti vanhemman tai vanhempien lisäksi myös lasta tai lapsia, jotka ovat osallistuneet perhetyöhön. Osallistumalla haastatteluun vaikutatte Tomeran toiminnan kehittämiseen sekä opinnäytetyöni onnistumiseen. Juuri teidän mielipiteenne ja kokemuksenne ovat tärkeitä tutkimukselleni.

Käsittelen haastattelun aineiston luottamuksellisesti, eikä henkilöllisyytenne paljastu julkaistavassa opinnäytetyössä. Äänitän haastattelut, jonka jälkeen analysoin ne ja kirjoitan niistä opinnäytetyön tulokset. Tämän jälkeen hävitän äänitykset.

Tutkimuksen suorittaa Tampereen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija yhteistyössä Perhetyö Tomeran kanssa.

Kiitos osallistumisestasi

Ystävällisin terveisin,

Mira Hirsimäki

Tampereen ammattikorkeakoulu, sosionomiopiskelija

Hanna-Kaisa Korpikoski

Tampereen ammattikorkeakoulu, lehtori

Leenä Järvinen

Lempäälän kunta, johtava perhetyöntekijä

Tomera asiakasperheiden haastattelun kysymyksiä

- Ketä perheeseesi kuuluu?

Ennakko-odotukset

- Miten päädyit Tomeran palveluun?
- Millaisia odotuksia sinulla oli Tomerasta ennen työskentelyn aloitusta?
- Millaisia odotuksia muilla perheenjäsenillä?

Tavoitteet

- Oliko perhetyöllä tavoitteita? Miten ne luotiin?
- Millaisia tavoitteita sinulla itselläsi oli?
- Millaisiin asioihin toivoit ratkaisuja? Mitä apua toivoit saavasi?
- Olivatko luodut tavoitteet sinulle tärkeitä?

Osallisuus

- Saitko mielestäsi tarpeeksi tietoa Tomerasta?
- Saitko tarpeeksi tietoa Lempäälän kunnan palveluista?
- Ketkä perheestäsi osallistuivat Tomeran työskentelyyn?
- Miten jokainen osallistui?
- Miten itse osallistuit?
- Miten halukas olit osallistumaan?
- Millainen oli sinun ja perheen merkitys työskentelyssä?

(jatkuu)

2 (4)

- Kuunneltiin/kysyttiin jokaisen perheenjäsenen toiveita ja ajatuksia?
- Miten toiveet ja ajatukset otettiin huomioon?
- Oliko sinulla ja perheenjäsenillä mielestäsi mahdollisuus vaikuttaa työskentelyn suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen?
- Kenellä mielestäsi oli työskentelyssä eniten valtaa?
- Miten työntekijä osallistui?
- Miten koet laajemmin osallisuutesi yhteisöihin tai yhteiskuntaan? Miten tätä tuettiin?

Ratkaisut ja voimavarat

- Millaisia ominaisuuksia huomasit itsessäsi Tomeran työskentelyn myötä? vahvuuksia/heikkouksia?
- Löysitkö työskentelyn kautta elämästäsi positiivisia ja hyviä asioita?
- Onko sinulla voimia selvitä tulevien mahdollisten elämän ongelmien yli? Osaatko hakea tukea muilta?
- Millaisia ominaisuuksia huomasit muissa perheenjäsenissä? vahvuuksia/heikkouksia?
- Millaiseksi koet perheen ulkopuolisten henkilöiden merkityksen elämäsi? Muuttuiko se työskentelyn myötä?
- Löysittekö ratkaisuja? Millaisia?
- Miten ratkaisut löytyivät?
- Kenellä tai keillä oli mielestäsi vastuu ratkaisujen löytymisestä?
- Millainen ilmapiiri työskentelyssä oli?
- Toimiko työntekijä mielestäsi kunnioittavasti sinua ja perheenjäseniäsi kohtaan?
- Millaisena näet aiemmat ongelmat tai haasteet? Onko ne ratkaistu, selviävätkö yksin, tarvitsetko edelleen tukea?

3 (4)

- Millainen tulevaisuudenkuva sinulla on tällä hetkellä?
- Millaista palautetta sait omasta osallistumisestasi?
- Saitko työskentelystä eväitä tulevaan? Osaatko nykyään ratkaista ongelmia itsenäisesti? Aiempia, nykyisiä, tulevia ongelmia?
- Millaista palautetta perheenjäsenet saivat?

Toimivat käytänteet ja kehitettävää

- Mikä Tomeran työskentelyssä oli toimivaa sinun itsesi kannalta? Entä koko perheen kannalta?
- Mitä Tomeran työskentelyssä olisi mielestäsi kehitettävää? Jäikö työskentelystä jotain puuttumaan?
- Vastasiko työskentely odotuksiin?
- Oliko käyntejä tarpeeksi?
- Oliko käyntien pituus sopiva?
- Mitä jos Tomera ei olisi ollut tukena?
- Tiedättekö mistä jatkossa hakea apua, jos sitä tarvitsette?

LAPSET

Ketä perheeseesi kuuluu?

Tavoitteet

- Mihin perheesi mielestäsi tarvitsi apua?

Osallisuus

- Onko sinulle kerrottu mikä Tomera on ja miksi [sosiaaliohjaaja] käy teillä?
- Saitko valita että osallistutko Tomeran työskentelyyn vai et?
- Onko sinulta kysytty kysymyksiä ja sitä mitä sinä ajattelet asioista josta olette puhuneet?
- Tuntuuko sinusta että sinun sanomisilla ja kertomilla ajatuksilla on ollut merkitystä?
- Oletko saanut päättää jostain asioista, mistä?
- Kuulutko johonkin ryhmään? Harrastukseen, kaveriporukkaan, johonkin kerhoon? Onko sinulle ehdotettu jotain harrastuksia tai ryhmiä? Oletteko yhdessä miettineet mihin harrastukseen tai ryhmään voisit mennä?

Hyvät käytänteet / kehitettävää

- Mikä mielestäsi oli työskentelyssä kivaa, auttavaa tai hyödyllistä?
- Mikä taas ei ollut mielestäsi niin hyödyllistä, kivaa tai tärkeää?